

1) Demográfiai és szociológiai jellemzők

A 377 kábítószerrel visszaélő 70,3 %-a (265 fő) férfi,
29,7 %-a (112 fő) nő. A bűnelkövető visszaélőkön belül a férfi-nő
arány: 81,4 % (114 fő) - 18,6 % (26 fő).

A bűncselekményt el nem követettek (228 fő) nemenkénti megoszlása: 64 % (146 fő) férfi - 36 % (82 fő) nő. Jelentős különbséget tapasztalunk tehát a nemek között a bűnelkövetésben való részvétel tekintetében. Az adatokból megállapítható, hogy a bűncselekményt is elkövetett kábítószerrel visszaélők elsősorban a férfiak köréből kerülnek ki.

A visszaélők életkori megoszlása: 10 éven aluliak: 3,2 %

10-14 év közöttiek: 14,6 %

15-17 év közöttiek: 37,4 %

18-24 év közöttiek: 29,1 %

25-30 év közöttiek: 7,1 %

31-39 év közöttiek: 6,3 %

40 év fölöttiek: 2,1 %.

A visszaélők többsége a fiatal korosztályokba tartozik, 86 %-uk
12-30 év közötti. Eltér azonban a drogambulanciák és a másik két intézmény betegeinek kormegoszlása. A szegedi és a pécsi páciensek ugyanis egy kivételével 30 éven aluliak, ezzel szemben a miskolciaknak és a budapestieknek 21,7 %-a 30 éven felüli.

A bűnelkövetőkön belül a büntetőjogi értelemben fiatalkorúak aránya 53,6 %, a többiek 17 éven felüliek, nagy részük 18-30 év közötti. Az életkori megoszlás alapján nem meglepő, hogy a vizsgálattal érintettek 74 %-a nőtlen, illetve hajadon és mindössze 15,1 %-nak van házas- vagy élettársa. Éppen a korösszetétel

miatt feltűnő, hogy 5,3 % az elváltak aránya. (A részletes adatokat lásd az 1.sz. Melléklet 1.sz. táblázatában.)

A következő adatcsoport szociológiai jellegű. A kábítószerrel visszaélők, illetve szüleik (nevelőik) iskolai végzettségére, foglalkozására vonatkozó adatokból a társadalom rétegszerkezetében elfoglalt helyükre következtethetünk. A 2.sz. táblázat a visszaélők iskolai végzettségének és foglalkozásának tényeit mutatja.

2.sz. táblázat

A kábítószerrel visszaélők száma és megoszlása
iskolai végzettség és foglalkozás szerint

Legmagasabb isk. végz.	Szám	%	F o g l a l k o z á s	Szám	%
Nincs ált.isk. végz.	65	17,2	Segéd- vagy bet.munk.	144	38,2
Nyolc ált.	99	26,3	Szakmunkás	30	7,9
Szadm.képzőbe járt, de nem fejezte be	67	17,8	Kiskereskedő-kisiparos	3	0,8
Szadmunkásképző	33	8,8	Szellemi dolg. éretts. nélkül	9	2,4
Középisokolába járt, de nem fejezte be	57	15,1	Szellemi dolg. éretts.	12	3,2
Középisok. érettségi	21	5,5	Dipl. szellemi dolg.	7	1,9
Főisk. vagy egyetem de nem fejezte be	5	1,4	Rokkant nyugdíjas	9	2,4
Főisk. vagy egyetem	8	2,2	Alkalmi munkás	7	1,9
Nincs adat	22	5,8	Htb.	2	0,5
			Tanuló	84	22,3
			Nincs adat	70	18,6
Összesen	377	100,0		377	100,0

Az iskolai végzettség mint társadalmi tény, "kifejezi az adott korosztály anyagi és kulturális adottságait környezetének összetevőit és az ezekből fakadó ambíciókat, adottságokat." 11

A mai magyar társadalomban az egyén iskolai végzettsége - bár korábbi meghatározó szerepe némileg csökkent - még mindig döntően befolyásolja életlehetőségeit, a társadalmi struktúrában elfoglalt helyét. A táblázatból kitűnik, hogy a visszaélőknek mintegy a fele legfeljebb általános iskolát végzett. Az érettségizettek aránya 9,1 %, annak ellenére, hogy a visszaélők 37,4 %-a 18 éven felüli. Még kedvezőtlenebbek az adatok a bűnelkövetők körében. Ez utóbbi mintába tartozóknak kb. a 60 %-a csupán általános iskolát végzett, az érettségivel rendelkezők aránya hasonló mint a teljes mintában, azonban a bűnelkövető visszaélők 46,4 %-a 18 éven felüli. Az életvitel szempontjából figyelemreméltó azoknak a magas száma (124), illetve aránya (32,9 %), akik elkezdtek egy középfo-kú oktatási intézményt, de azt nem fejezték be.

Az iskolai végzettséggel többnyire összefüggő, ahhoz kötődő társadalmi tény az egyén foglalkozása. Az előző vizsgálat eredményeinek ismertetésénél már utaltam arra, hogy a foglalkozási típus nem egyszerűen gyakorlójának a társadalmi munkamegosztásban betöltött szerepéről árulkodik, hanem egész életviteléről is, hiszen "az emberek életmódja nagymértékben a társadalmi- gazdasági rendszertől függ és attól, hogy hogyan keresik kenyerüket." 12 Az iskolai végzettségre vonatkozó adatok ismeretében nem meglepő, hogy a visszaélők jelentős része segéd- vagy betanított munkás. A bűnelkövetők körében ez az arány is magasabb, 57,9 %-uk dolgozott segéd- vagy betanított munkásként. Amíg a teljes mintában az érettségivel vagy egyetemi, illetve főiskolai diplomával rendel-

kező szellemi dolgozók aránya 5,1 %, addig a bűnelkövető visszaélőknek csupán 2,9 %-a dolgozott hasonló foglalkozási típusban. A vizsgálatban érintett személyek életkori összetételére tekintettel célszerű kitérni a szülők iskolai végzettségére, foglalkozására is. Sajnos a kórrajzok - különösen az apákra vonatkozó - adatai ezen a téren meglehetősen hiányosak. A visszaélők közel 50 %-ánál azonban ismert az anya foglalkozása (lásd a Melléklet rész vonatkozó táblázatát). Itt a foglalkozások megoszlása bizonyos bizonyos fokig eltér a visszaélőknél tapasztaltaktól. Ez az eltérés nyilván adódik a nagy számú hiányzó információból, ugyanakkor azonban feltűnő, hogy a teljes mintához viszonyítva az érettségivel vagy diplomával rendelkező szellemi dolgozók aránya: 13 %. (Ha pedig csak azokat vesszük figyelembe, akiknek a kórrajzában szerepelt az anya foglalkozása (180 fő), akkor az arány: 27,2 %.)

Az ember cselekedeteinek megértése szempontjából, amint arról már volt szó, nélkülözhetetlen a szocializáció legfontosabb "műhelye" a család jellemzőinek a megismerése, hiszen "a társadalmi és erkölcsi nevelés a családi csoporton belül kezdődik. A gyerekek még jóval az iskoláskor előtt, ezen belül sajátítják el a különböző attitűdöket és tanulják meg irányítással, mit követel tőlük saját, társadalomban elfoglalt helyük." ¹³ A visszaélők életkori megoszlására tekintettel különös jelentősége van a családra vonatkozó adatoknak. (A visszaélők 55,2 %-a 18 éven aluli volt.) Vizsgálati módszerünk nem tette lehetővé, hogy alaposabban megismerjük a család belső viszonyait, a szülők nevelési módszereit. A kórrajzok többségében azonban számtalan ezzel kapcsolatos információ található és szinte valamennyiben megvan, hogy az adott

személyt ki(k) nevelte(k), teljes vagy csonka családban nőtt-e fel. Az adatokból kiderül, hogy a vizsgálati alanyoknak csupán 44,3 %-a nőtt fel formailag teljes családban. (Lásd: a Melléklet rész táblázatait.) Közel egyharmadukat huzamosabb ideig csak egyik szülő nevelte, kb. 20 %-uk pedig hosszabb-rövidebb ideig állami gondozásban volt. Ide tartozó adat, hogy a visszaélők 23,3 %-ánál lehetett megállapítani, hogy elváltak a szülei. (Ehhez hozzá kell tenni, hogy erre vonatkozóan csak a kórrajzok 31,8 %-ában találtunk információt.) A bűnelkövető visszaélők neveltetési körülményeivel összefüggő adatok is kedvezőtlenebbek mint az előzőek: 39 %-uk nőtt fel teljes családban, 35,3 %-ukat hosszabb perióduson keresztül csak egyik szülő nevelte, 25,3 %-uk volt állami gondozásban.

A családi élet szempontjából lényeges körülményről, a szülői devianciáról sajnos csak nagyon kevés kórrajzban voltak adatok. Ami a meglévő információkat illeti: a visszaélők 14,1 %-ánál az anyánál, 22 %-nál pedig az apánál szerepelt legalább egy deviancia. Az anyák körében ez jellemzően a rendszeres alkoholfogyasztás és az öngyilkosság, illetve annak kísérlete, míg az apáknál az uralkodó deviancia ugyancsak az alkoholizálás, ezt követi a bűnözés. (Az esetek csekély száma miatt itt a "bűnelkövető" - "nem bűnelkövető" bontásnak nincs értelme. Így egyes devianciák, különösen a bűnözés reprodukcióját nem tudjuk vizsgálni.) A szülők körében előfordult kábítószerrel visszaélő, de ennek részleteiről a kórrajzokban nem volt értékelhető információ.

2) A drogozással összefüggő adatok

A drogfogyasztással kapcsolatban döntően a következő információkat kerestük a kórrajzokban:

- az életkor az első drogozáskor, illetve az első drog kipróbálásakor;
- mit fogyasztott/alkalmazott először és mit rendszeresen;
- milyen körülmények között drogozott először, majd rendszeresen;
- miért próbálta ki, illetve miért folytatta;
- a fogyasztói minőség;
- a szerhasználat következményei.

A következőkben az említettek köréből a "kemény" adattá alakítható legfontosabb információkat ismertetem.

A visszaélők megoszlása az első kipróbáláskor betöltött életkor szerint: 10 év alattiak: 1,1 %-uk

10-14 év közöttiek: 32,6 %-uk

15-17 év közöttiek: 43,8 %-uk

18-24 év közöttiek: 9,2 %-uk

25-30 év közöttiek: 5,0 %-uk

31-40 év közöttiek: 2,6 %-uk

40 év fölöttiek: 0,5 %-uk

Nincs adat: 19 személynél (5,0 %).

Az első kipróbálás döntően a 10-17. életév között történt, a visszaélők 76,3 %-a ebben az életkori szakaszban fogyasztott/használt először drogot. (A legfiatalabb kipróbáló 6 éves volt, a legidősebb 49.) Az első fogyasztás döntően a baráti, haveri körben történt (lásd: a Melléklet rész táblázatait). A visszaélőknek

közel a felénél bizonyítható, hogy a kortárs, mégpedig az ún. "spontán" csoport tagja vagy tagjai jelentették a mintát és a környezetet a drog kipróbálásához. ¹⁴

A 3.sz. táblázat az először és a rendszeresen fogyasztott drogok megoszlását mutatja.

3.sz. táblázat

A kábítószerrel visszaélők száma és megoszlása az először és a rendszeresen fogyasztott drog típusa szerint

Először		A drog	Rendszeresen	
Szám	%		Szám	%
220	58,4	Szerves oldószer	149	39,5
107	28,4	Gyógyszer	88	23,3
23	6,1	Gyógyszer alkohollal	20	5,3
11	2,9	Klasszikus kábítószer	10	2,7
		Szerves oldószer al-		
4	1,1	kohollal	4	1,1
1	0,3	Hydrocodin alkohollal	1	0,3
2	0,5	Egyéb	-	-
-	-	Többféle drog	48	12,7
9	2,4	Nincs adat	57	15,1

A mintában szereplő személyek által visszaélésszerűen alkalmazott drogokat a hazai helyzet specialitásaira tekintettel az I. feje-

zetben kifejtettek alapján osztályoztam.

A táblázatból kitűnik, hogy a kipróbálás során alkalmazott drog a visszaélők többségénél: szerves oldószer. A nyolcvanas évek fiatalkori "spontán" kortárs csoportjaiban jelentős mértékben elterjedt a különböző ragasztó anyagok gőzeinek belélegzése ("szipózás"), ezt tükrözik az idézett adatok is. A rendszeres fogyasztás során már megnő a gyógyszerek szerepe. Az alkalmi, a rendszeres visszaélők és dependensek 45 %-a gyógyszer visszaélő volt. (A visszaélők típusaira vonatkozóan lásd: a Melléklet rész táblázatait.)

Az egyes életkori csoportokban más és más a preferált drog. A 4.sz. táblázat az erre vonatkozó adatokat tartalmazza.

4.sz. táblázat

A rendszeresen fogyasztott drogok típusa,
életkori csoportok szerint a visszaélők számában

A rendszeresen fo-	Életkori csoport				Összesen
	14 éven aluliak	14-17 évesek	18-30 évesek	30 éven felüliek	
Szerves oldószer	28	82	38	1	149
Gyógyszer	1	14	47	26	88
Klasszikus kábítószer	-	1	8	1	10
Szerves oldószer alkohollal	1	2	1	-	4
Gyógyszer alkohollal	4	7	7	2	20
Hydrocodin alkohollal	-	-	1	-	1
Többféle drog	4	18	25	1	48
Összesen	38	124	127	31	320

Az adatok szerint a szerves oldószerrel visszaélők (ide sorolva azokat is akik alkohollal kombinálva "szipóztak) 71,9 %-a 17 éven aluli, ezzel szemben a gyógyszer visszaélők különböző kategóriáinak (gyógyszer alkohollal kombinálva, hydrocodin alkohollal és többféle drog is ide tartozik) mindössze 30,5 %-a fiatalabb 17 évesnél. A 30 éven felüliek körében pedig - egy ember kivételével - nincs "szipózó".

Különbségeket tapasztaltunk a fogyasztott drogok területén az iskolai végzettség alapján is. Az ezt tanúsító adatokat az 5.sz. táblázat tartalmazza.

5.sz. táblázat

A rendszeresen fogyasztott drog típusa, az abuzőrök iskolai végzettsége szerint, a visszaélők számában

A rendszeresen fogyasztott drog típusa	Iskolai végzettség									
	4 ált.-nál kevesebb	4-7 ált.	8 ált.	Befejezetlen szakm. képző	Szakm. képző	Befejezetlen közép isk.	Érett-ségi	Befejezetlen főisk. v. egyetem	Főisk. v. egyetem	Összesen
Szerves oldószer	5	35	38	33	6	15	1	-	-	133
Gyógyszer	-	1	31	8	12	15	11	2	6	86
Klasszikus kábítószer	-	-	1	1	2	2	3	1	-	10
Szerv.old.szer+alk.	-	-	-	2	-	1	-	-	-	3
Gyógyszer + alkohol	-	-	5	3	2	5	1	1	2	19
Hydrocodin + alkohol	-	-	-	-	-	1	-	-	-	19
Több drog együtt	-	7	10	11	8	7	3	1	-	47
Összesen	5	43	85	58	30	46	19	5	8	299

Az általános iskola nyolc osztályát, illetve attól kevesebb osztályt végzők 58,6 %-a szerves oldószerrel visszaélő volt, az ettől magasabb végzettségűeknél ez az arány 34,9 %.

Ezzel szemben a gyógyszervisszaélők 74,5 %-a nyolc általánosnál magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik.

Az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek 84,3 %-a gyógyszerivisszaélő volt, 12,5 %-uk klasszikus kábítószer (heroin, LSD) fogyasztott és csupán 3,1 %-uk "szipózott".

A drog típusának a bűnözésben való részvétel szerinti alakulását mutatja a 6.sz. táblázat.

6.sz. táblázat

A rendszeresen fogyasztott drog típusa
a visszaélőnek a bűnözésben való részvétele szerint

A rendszeresen fogyasztott drog típusa	A bűnözésben való részvétel		Össze- sen
	Követett el bűncselekményt	Nem követett el bűncselekményt	
Szerves oldószer	59	89	148
Gyógyszer	31	55	86
Klasszikus kábító- szer	6	4	10
Szerves oldószer + alkohol	2	2	4
Gyógyszer + alkohol	6	13	19
Hydrocodin + alkohol	-	1	1
Több drog együtt	18	29	47
Összesen	122	193	315

A drogok egy része büntetőjogilag kábítószernek minősül. ¹⁵ Ha ebből a szempontból hasonlítjuk össze a betegeket tehát, hogy mennyien fogyasztottak az ún. kábítószer- vagy a "veszélyes pszichotróp anyagok" listáján szereplő drogot, akkor a következő adatokat kapjuk:

A kipróbáláskor fogyasztott/alkalmazott szer minőségét a bűnelkövető visszaélők 79,2 %-nál (111 fő), a bűncselekményt el nem követetteknek 73,2 %-nál (167 fő) meg lehetett állapítani. Közülük az előbbi csoportba tartozók 22,5 %-a, az utóbbiak 6 %-a fogyasztott büntetőjogi értelemben kábítószeret.

A rendszeres fogyasztás során használt szerről a bűnelkövetők 87,1 %-nál (122 fő), a másik csoportbelieknek 84,6 %-nál (193 fő) találtunk adatot. A 122 bűnelkövetőnek 36,9 %-a (45 fő), míg az utóbbiaknak 27,5 %-a használt rendszeresen büntetőjogilag kábítószernek minősülő drogot.

A kipróbált, illetve a rendszeresen fogyasztott drogok között, ha csekély számban is, de megtalálhatók a klasszikus kábítószerek (elsősorban ópiátok) a gyógyszer visszaélők körében a leggyakrabban a Hydrocodin különböző formáival való abúzus.

3) A bűncselekményekkel kapcsolatos adatok

A betegként kezelt visszaélők 37,1 %-ról, 140 főről lehetett egyértelműen megállapítani, hogy addigi élete során követett el bűncselekményt. Közülük 11 visszaélő (7,9 %) már a kábítószer-fogyasztás kipróbálása, illetve a rászokást megelőzően elkövetett legalább egy bűncselekményt (jellemzően: lopást). Magasabb az aránya azoknak, akik a kábítószer-fogyasztás kipróbálása, illetve

a rendszeres abúzus megkezdése után követték el bűncselekményüket; a bűnelkövető visszaélők 92,1 %-a (129 fő) tartozik ebbe a csoportba. Közülük 34,1 % (44 fő) droggal összefüggő bűncselekményt követett el. A droggal összefüggő bűntettek elkövetőinek 18,1 %-át (8 fő) kizárólag ún. direkt kábítószer-bűncselekmény miatt ítélték el; 50 %-uk ún. indirekt, tehát a drog megszerzését célzó bűncselekményt követett el. Ezek megoszlása: - okirathamisítás: 54,5 %, - betöréses lopás: 27,2 %, - egyéb lopás: 18,1 %. 31,8 %-uk (14 fő) pedig drog hatása alatt követett el bűncselekményt (következménybűnözés).

A tárgyalt csoport visszaélőinek 65,9 %-át (85 fő) a drogozástól független bűncselekmény elkövetése miatt vonták felelősségre. A 129 visszaélőből 100-nál a bűnismétlésre vonatkozóan is találtunk adatokat. Ezek a következők: - az egyszer elítéltek száma: 73; - a kétszer elítélteké: 14; - a háromszor elítéltek száma: 9; a háromtól többször elítélteké: 4.

75 főnél meg lehetett állapítani, hogy a drog első kipróbálása után mennyi idővel ítélték el bűncselekmény elkövetése miatt. 21 visszaélőt az első drogozást követő egy éven belül elítéltek valamilyen bűncselekményért, 31 embernél viszont 3 vagy annál több év telt el. (A részletes adatokat lásd: a Melléklet rész vonatkozó táblázata.)

A bűnözési adatok közé tartozik, hogy 8 visszaélő kábítószeres állapota miatt vált bűncselekmény sértettjévé.

A teljes mintában, tehát a kábítószerrel visszaéléssel összefüggő bűncselekményt elkövetők aránya: 11,7 % (44 visszaélő) az attól független bűncselekmény miatt felelősségre vontak aránya pedig: 25,5 % (96 fő).

Az adatfeldolgozás a bűnözés mellett még két deviancia előfordulására is kiterjedt, a rendszeres alkoholizálásra és az öngyilkosságra, illetve kísérletére. (Prostitúcióra utaló jelzést csupán egy - női - visszaélőnél találtunk.) A visszaélők 17,8 %-ánál szerepelt az, hogy az adott személy rendszeresen és nagy mértékben fogyaszt szeszes italt, 17,5 % pedig legalább egyszer öngyilkosságot kísérelt meg. A visszaélők egyes korcsoportjai között azonban jelentős különbségek vannak az említett devianciák előfordulási gyakoriságában. A rendszeres alkoholfogyasztók 77 %-a, az öngyilkosságot megkísérlőknek pedig 82 %-a a minta 15-24 éves korosztályába tartozó tagjaiból került ki. A bűnelkövető visszaélők 87,9 %-ának ugyancsak ez a korcsoportja.

4) Következtetések

Az ismertetett kutatási anyag alapján egyaránt következtethetünk a kábítószer-probléma keresleti oldalának nyolcvanas évekbeli jellemzőire, valamint a kábítószerrel visszaélés és a bűnözés kapcsolatára.

A keresleti-oldali jelenségek vonatkozásában az empirikus vizsgálat is igazolta, hogy kialakult Magyarországon - az előző fejezetben már tárgyalt okok következtében - egy elsősorban szerves oldószerekkel visszaélő, a fiatal korosztályok tagjaiból álló drogfogyasztói kör és létrejött, illetve fennmaradt (esetleg létszámában gyarapodott) egy főleg gyógyszerekkel visszaélő, felnőttekből álló csoport. ¹⁶ Ez az elkülönülés felmérésünk adataival dokumentálható (lásd: a visszaélők életkori megoszlása, a korcsoporthoz kötődő drogok). A társadalmi rétegződés nyolcvanas évek-

beli hazai jellemzőit figyelembevéve ¹⁷ az érintettek többsége, iskolai végzettségük, foglalkozásuk nevelkedési körülményeik és a szülők megismert státuszjegyei alapján, a lakosság deprivált rétegébe ¹⁸ vagy az említett "felülről" érintkező csoportjába tartozik. Ez jellemzi a Tauber-féle vizsgálati anyag drogfogyasztóit és az egészségügyi intézmények "bűnelkövető" drogosait (a depriváltak aránya körükben a legmagasabb). A bűncselekményt el nem követett visszaélők státuszjegyei az előzőektől kedvezőbbek, nagy részük a depriváltak fölött elhelyezkedő rétegből származik. Ugyanakkor ennek a csoportnak a szociológiai jellemzői arra utalnak, hogy a kábítószer-fogyasztás nem korlátozódott - és valószínűleg ma sem korlátozódik - ugyanolyan arányban és mértékben a hátrányos helyzetű, deprivált rétegekre mint a bűnözés.

A felméréssel érintett visszaélőknek az egynegyede ún. kísérletező és alkalmi fogyasztó. 75 %-a rendszeres fogyasztó. A rendszeres fogyasztók 29 %-a a kórrajzokban foglaltak szerint dependensnek minősült (az összes visszaélő 21,5 %-a).

A hazai kábítószeresítés makroszociológiai hátterével már a III. fejezetben foglalkoztam, így a következőkben csupán az egyének visszaélővé válásának mikroszociológiai aspektusát tárgyalom. Az egyén drogvisszaélése, ennek formája a személyiség-drog-társadalmi környezet jellemzőire, az említett tényezők kölcsönhatására vezethető vissza. A modell egyes elemei eltérő súllyal hatnak a felnőttek és a fiatalok körében. (A vizsgált területén ezt a megkülönböztetést tartom indokoltnak, nem pedig a bűnelkövetésre tekintettel elvégzett csoportosítást.) A fiatal korosztályok tagja-
inak (a 24 évesnél nem idősebbek) - néhány kivételtől eltekintve - visszaélővé válásában meghatározó szerepet játszott a társa-

dalmi környezet, azonbelül is a kortárs csoport, annak következtében, hogy a nyolcvanas évek fiatalkori csoportosulásaiban rendszeres "az alkohol és a kábító hatású anyagok fogyasztása".¹⁹ A mélyinterjúkból és kórrajzokból kiderül, hogy az érintett korosztály tagjai a kortárs csoport normáit elfogadva és követve "szoktak rá" a kábítószeresre. A kortárs csoport meghatározó befolyását bizonyítja az is, hogy a kórrajzokból és a mélyinterjúkból kitűnik, hogy néhányan csupán azért próbálták ki a drogfogyasztást, illetve váltak visszaélővé, hogy elkerüljék azt "a kínos élményt, amit a kortárs csoport normáinak megszegése adna".²⁰ A tárgyalt korosztály tagjainak többsége számára tehát a droghasználat szociológiai szempontból az adott közösséghez tartozás bizonyítéka, a csoporttagságot legitimáló tényező.

A felnőtteknél a kábítószeresre magyarázó környezeti tényezők más jellegűek. A kórrajzokból megállapítható, hogy a felnőttek kábítószer-visszaélése mögött többnyire megoldatlan élet-helyzetek, magánéleti, egzisztenciális gondok vannak. A korosztály visszaélőire különösen érvényes **Bayer I.** már idézett könyvének mottója: "a probléma nem a drog, hanem az ember".²¹ A kórrajzokból és a mélyinterjúk egy részéből az derül ki, hogy a felnőttek többségénél a kábítószer a mindennapokból való menekülés eszköze, a vágyott, de el nem ért harmónia és boldogság "pótszere".

A modell következő eleme, a drog nem oka, de szükséges feltétele a visszaélésnek. A drog fajtája befolyásolja a drogos karriert, a kábítószeresre társadalmi következményeit. A visszaélés során alkalmazott drog típusa függ a hozzájutási lehetőségektől, ezt viszont behatárolja az abuzőr társadalmi státusa.

A társadalmi környezet és a drog mellett a személyiség sajátosságainak elemzésével válik teljessé a visszaélést magyarázó Triász-modell. Dolgozatom szociológiai jellegére tekintettel a személyiség jellemzőit nem vizsgáltam, csupán azokat a már tárgyalt makro- és mikrotársadalmi jelenségeket, amelyek a személyiségfejlődést befolyásolták. Fontosnak tartom azonban a személyiség kapcsán annak a megisméltését, hogy a szakemberek egyetértenek abban: nem létezik drogfogyasztást eredményező speciális személyiségzavar. Ennek nem mond ellent, hogy a kórrajzok szerint a visszaélők jó része diszharmónikus személyiség volt.

A kábítószerrel visszaélés és a bűnözés kapcsolatára vonatkozóan a felmérés alapján, a hipotézis gondolatmenetéhez igazodva, a kutatási eredmények a következők:

- A nyolcvanas években még nem tapasztalható erős összefüggés a kábítószerrel visszaélés és a bűnözés között. (Az 1985-ös vizsgálat adatai is ezt mutatják.)

- A kábítószerrel visszaélők bűnözése csak kis mértékben kötődött szenvedélyükhöz. (Az összes visszaélőnek 11,7 %-a követett el droggal összefüggő bűncselekményt, az 1985-ös vizsgálatban ez az arány: 19 %.)

- Az indirekt, tehát a drog megszerzését célzó kriminalitás, döntően okirathamisításokból, illetve gyógyszerertári betörésekből állt. Az indirekt kriminalitás legveszedelmesebb típusa, az ún. jövedelemszerző bűnözés nem alakult ki. (Ez utóbbi érthető az adott időszak preferált drog típusainak ismeretében.)

- A fiatal korosztályoknál a kábítószer-fogyasztásnak és a bűnözésnek vannak közös gyökerei (társadalmi helyzetük, szubkultúrájuk, marginalitásuk), ugyanakkor viszont bizonyos szociológiai

giai ismérvek (pl. iskolai végzettség) tekintetében különböznek egymástól a bűnelkövető és a "csak" abuzőr visszaélők.

- A kábítószerrel visszaélés nem feltétlenül jár együtt a bűnözéssel. (A visszaélők 60,5 %-a egyáltalán nem követett el bűncselekményt. Ez fordítva is igaz, amit az 1985-ös vizsgálat bizonyít.)

- A két deviancia tipikus kötődése hazánkban a felmérés alapján: a kábítószerrel visszaéléshez kapcsolódhat a bűnözés, a visszaélés időben megelőzi a kriminalitást.

- A kapcsolat tartalma: a) létezik egy közvetlen, oksági összefüggés, mégpedig a visszaélés és a direkt kábítószer-bűncselekmények között, a jogi szabályozás és egyes szerek hatása révén,

b) a kórrajzok megállapításai és a mélyinterjúk alapján azonban a kábítószerrel visszaélés és bűnözés kapcsolatának tartalmáról inkább csak annyit állíthatunk: kölcsönhatás van a két jelenség között, illetve inkább egymás mellett léteznek mintsem oksági összefüggés lenne közöttük.

A kutatási eredmények igazolják a hipotézist. A külföldi vizsgálatok ismerttetett eredményeivel összevetve (lásd: 63-64.o.) a megállapításokat (már amelyeket lehetséges), a legszembeűnőbb eltéréssel a két deviancia időbeli egymáshoz kapcsolódásánál találkozunk. Az eltérés azonban csak látszólagos. A kábítószer-probléma területén ugyanis még csak az 1920-50-es évek között "tartunk", azaz amikor a nyugati államokban még nem volt összefonódás bűnözés és kábítószerrel visszaélés között. A drogproblémának erre a ciklusára jellemző, hogy a visszaélés időben megelőzi a kriminalitást. **22**

A felméréssel kapcsolatban felvetődő kérdés: reprezentálja-

e a hazai kábítószerhelyzetet, bűnözés és drogabúzus hazai kapcsolatát? Tekintettel arra, hogy hazánkban hiteles, szakszerű adatszolgáltatási és nyilvántartási rendszer a kábítószeresekről nincs, az epidemiológiai kutatások pedig csak az utóbbi időben indultak meg, így nem rendelkezünk megfelelő információkkal a visszaélés, illetve a visszaélők mennyiségi és minőségi jellemzőiről. Éppen ezért nem tudjuk, hogy mennyire reprezentálja kutatásunk a probléma egészét. Véleményem szerint reprezentálja viszont az egészségügyi intézményekben kezelt drogvisszaélők jellemzőit, valamint a kábítószerrel visszaélés és a bűnözés kapcsolatának hazai helyzetét. Ez utóbbit alátámasztják a fejezet első részében szereplő kriminálstatisztikai adatok is.

C) A kábítószer-bűnözés fenomenológiai jellemzői Magyarországon

A hazai kábítószer-helyzet áttekintéséből megállapítható, hogy létezik kábítószerrel visszaélés "klasszikus kábítószeres" jelenléte nélkül is. Ebben az esetben - az illegális kábítószer-kereskedelem távolmaradása miatt - a drog-probléma nem hat komolyabb mértékben a bűnözésre. Elvileg a kábítószerrel visszaélés ilyenkor még felfogható lenne mint oksági tényező (hasonlóan az alkoholizáláshoz). Ehelyett azonban a jelenség megismerése érdekében és a drog-helyzet lehetséges jövőbeni változására tekintettel indokoltnak tartom már most is a kábítószer-bűnözés kategóriájának használatát és ennek formáinak elkülönített vizsgálatát. Mi jellemezte eddig a hazai kábítószer-bűnözést? A jellemzők közül a legfontosabb, hogy Magyarországon a keresleti-oldali bűnözés fordult elő, igaz az sem túl nagy számban.

A keresleti-oldali bűnözés típusai közül 1988-ig meghatározó a direkt kábítószer-bűnözés ("visszaélés kábítószerrel" és "kóros szenvedélykeltés"), azóta viszont az indirekt kábítószer-bűncselekmények évenkénti száma meghaladja a direkt bűncselekményekét. A direkt kábítószer-bűnözésnek a megelőzés szempontjából releváns oka a Büntető Törvénykönyv vonatkozó normája, amely kriminalizálja a fogyasztást és a bűnüldöző szervek gyakorlata. Ez utóbbi tényező kapcsán utalok arra, hogy az egyes felmérésekből kiderült: a drogfogyasztás társadalmi következményei (pl. a bűnelkövetővé válás) elsősorban a visszaélők életkorától és társadalmi státusától, kevésbé az alkalmazott drog típusától függnnek (lásd a kábítószer-listákon szereplő drogok büntetőjogi következmények nélküli fogyasztóinak arányát a felmérésben).

A visszaélők közül tehát az alacsonyabb presztizsű társadalmi rétegbe tartozókat és a fiatalabbakat minősítik a hatóságok egyben bűnözőnek is.

Az indirekt kriminalitás oka viszont a kábítószerrel visszaélés mint deviancia. Indirekt bűncselekmény elkövetés esetén ugyanis az elkövető célja: a visszaéléshez szükséges drog megszerzése.

Az indirekt kriminalitásnak az enyhébb formája, az ún. beszerző bűnözés jellemezte a nyolcvanas éveket. A veszélyesebb változat, a jövedelemszerző bűnözés nem volt számottevő.

Az eddig tárgyalt típusokban az ismertté vált bűncselekmények száma tízes, illetve százaz nagyságrendű. Figyelembe kell azonban venni a latenciát is. A direkt bűnözésnél ez igen jelentős lehet, hiszen minimum ezres nagyságrendű a kábítószer-listákon szereplő anyagokkal visszaélők évenkénti száma. Az indirekt, mégpedig a beszerző bűnözésnél ugyancsak nagy a rejtett bűnözés aránya. Erre

vonatkozóan már bizonyos adatok is vannak. **Balla** Károly beszámolója szerint a Belügyminisztérium Kábítószereket Ellenőrző Központi Szerve (KEKSZ) 1985-ben Budapesten megvizsgálta az öt hónap alatt beváltott Hydrocodin gyógyszer vényeit, 30 000 darabot. A "vizsgált vények 20 %-a hamisítvány, illetve más visszaélés tárgya volt - írja **Balla**, - a hamisított vényeket megközelítően 800 személy váltotta be." ²³

Az adott évben az ismertté vált indirekt kábítószer-bűncselekmények száma: 45, ebből a magánokirathamisításoké: 8.

A keresleti-oldali bűnözés harmadik típusa a következmény-bűnözés szintén csekély volumenű, de emelkedő tendenciájú.

A kínálati-oldali, tehát az illegális termesztéshez, előállítás-hoz, kereskedelemhez kapcsolódó bűnözés a nyolcvanas évek utolsó harmadáig jelentéktelen volt. Azóta azonban szinte minden évben ismertté vált egy-egy olyan kínálati-oldali bűncselekmény, amely arra utal, hogy ezen a területen változásra lehet számítani. ²⁴

Szociológiai szempontból a kábítószer-bűnözés egyes típusai Magyarországon nem a szervezett ²⁵ bűnözés egyik formáját jelentik. Hazánkban a direkt kábítószer-bűnözés az áldozat nélküli bűncselekmények közé, az indirekt- és a következménybűnözés pedig a hagyományos bűnözés csoportjába tartozik.

Összegzésként megállapíthatjuk: a kábítószerbűnözés a nyolcvanas években mennyiségileg és minőségileg egyaránt csekély jelentőségű Magyarországon, a kábítószerrel visszaélés és bűnözés összefonódásáról nem beszélhetünk. Az utóbbi évek egyes új fejleményei (a beszerző bűnözés emelkedése, a kínálati-oldali bűnözés jelei) az eddigi kriminálpolitika felülvizsgálatát indokolják. A disszertáció utolsó fejezete ehhez szeretne támpontokat nyújtani.

Jegyzetek a IV. fejezethez

x Az adatgyűjtéshez nyújtott segítséget ezúton köszönöm **Faragóné Dr.Palotás** Évának (Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága), **Pusztayné Dr.Jakab** Rózának (Legfőbb Ügyészség Számítóközpont) és **Dr.Vavró** Istvánnak (Igazságügyi Minisztérium); ugyancsak köszönöm az empirikus kutatás támogatását és segítségét **Dr.Farkasinszky** Teréznek, **Dr.Farkas** Kornéliának, **Dr.Greza** Ferencnek (szegedi Drogambulancia), **Dr.Gyenge** Eszternek és a pécsi Drog Központ, valamint Gyermekeggyógyító Intézet munkatársainak, **Dr.Funk** Sándornak és a budapesti Róbert Károly krt-i Kórház Mentálhygiénes Osztály munkatársainak, valamint **Dr.Vas** Józsefnek és **Marton** Júliának (miskolci Megyei Kórház I.sz. Pszichiátriai Osztály).

Hálával tartozom **Pálvölgyi** Miklósnak és **Vingender** Istvánnak (a budapesti Drogprogram munkatársai) amiért segítettek a számítógépes adatfeldolgozásban.

- 2) **Arnold, H.** - **Korinek** László: Bűnözési leterheltség a Német Szövetségi Köztársaságban és Magyarországon. Dolgozatok az állam- és jogtudományok köréből XVII. Pécs, 1986. 11.o.
- 3) Az ún. "T" lap 47.sz. rovata: Az elkövetővel kapcsolatos oksági tényezők: a) alkohol hatása 1., kábítószer hatása 2., kábító hatású anyag hatása 3., több együtt 4., egyik sem 5.
Lásd: Az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika adatlapjainak kitöltési tájékoztatója. BM Adatfeldolgozó és Tájékoztatói Csoportfőnökség Legfőbb Ügyészség Titkársága, 1987. 1.számú melléklet.
- 4) **Erdélyi** István - **Magyar** Miklós - **Pick** Imre - **Zeisler** József: Euforizáló szerekkel való visszaélés és a fiatalkori bűnözés - kriminálszociológiai vizsgálat. Alk. 1982.3. 142-153.o.
- 5) Lásd például: - **Molnár** József /a/: Új jelenségek a fiatalkori bűnözésben. In: Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XXIV. Budapest, 1987. 232-262.o.
- **Tauber** István kutatócsoportja: A fiatalkori bűnözés és a fiatalkori spontán csoportok összefüggései 1980-

1985.

- 6) Erdélyi I. stb.: Id.m. 152.o.
- 7) A kutatás módszertanára és menetére lásd: Dénes Sándor - Tauber István - Tóth Lajos: A fiatalkori bűnözés és a 80-as évek magyar társadalma. B.Sz. 1987.3. 7-17.o.
- 8) Dénes S. stb.: Id.m.: 10.o.
- 9) Dénes S. stb.: Id.m.: 10.o.
- 10) Erre vonatkozóan részletesen lásd: Dénes S. stb.: Id.m.: 16-17.o.
- 11) Gönczöl Katalin: A bűnelkövetés családban megvalósuló reprodukciója. In: K.K. 11.sz. kötet. Szerk.: Hack Péter. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1986. 15.o.
- 12) Szabó, Denis: A bűnözés szociológiája. Társadalomkutatás, 1987.4.sz. 78.o.
- 13) Mays, J.B.: Juvenile delinquency, the family and the social group. In: Szemelvények a büntetésvégrehajtás külföldi szakirodalmából c. kiadványsorozat 1986/87-es kötetében. Ford.: Zala Györgyi. IM. BV. Országos Parancsnoksága Nevelési Osztály.
- 14) Rácz József, Pataki Ferenc nyomán, a következőképpen határozza meg a kortárs csoport fogalmát: "Ezek a serdülőkor kezdete és az ifjúkor lezárulása közötti életkori metszetben szerveződnek, azonos életkorú vagy közel azonos évben született fiatalokból. E csoportok intézményes keretben vagy azon kívül, lokális (pl. lakóhelyi ismérvek, kategoriális azonosságok (társadalmi státus, iskolázottság) szerint vagy ezek összetettebb kapcsolódása mentén alakulhatnak ki." Rácz J.: A drogfogyasztó magatartás. Budapest, 1988. 53-54.o. Rácz J. ugyanebben a művében a kortárs csoport két típusát különbözteti meg: "Az egyik a (felnőtt) társadalmi intézményrendszer kontrollja alatt áll ("támogatott" csoport) a másik ezen kívül "spontán" csoport." Id.m. 54.o.
- 15) Az 1/1968. (V.12.) BM-EüM számú együttes rendelet mellékletei tartalmazzák a kábítószernek tekintendő anyagok jegyzékét; a 4/1980. (VI.24.) EüM-BM számú együttes rendelet mellékletének

- I. és II. számú jegyzéke tartalmazza az ún. veszélyes pszichotróp anyagokat. Az itt említett jegyzékeken szereplő anyagok büntetőjogilag "kábítószernek" minősülnek. Az ezekkel kapcsolatos visszaélések a Btk. 282 §-ba ütköznek.
- 16) A hazai drog-helyzet szempontjából ezt a megkülönböztetést tartom indokoltnak szociológiai, pszichológiai tényezőkre és a visszaélészerűen használt drog fajtájára tekintettel. A lágy- és kemény szcena megkülönböztetés szerint a drog-szintér nem írható le. Szerencsére ugyanis hazánkban azok a drogozási formák, amelyek például a jóléti államokban jellemzik a kemény szcena, tehát az alsóbb társadalmi rétegekből álló drog-szintér szereplőit (pl. intravénás ópiát használat) tömegesen nem fordulnak, illetve eddig nem fordultak elő.
- 17) A társadalmi rétegződés témánkhoz kapcsolódó irodalmából lásd: a) **Ferge Zsuzsa**: A társadalmi viszonyok újratermelése. In: Társadalomszerkezet és rétegződés. Budapest, 1982.
- b) **Ferge Zsuzsa**: Társadalmi újratermelés és társadalompolitika. Budapest, 1982.
- c) **Gönczöl Katalin**: A hátrányos helyzet és a bűnözés összefüggései. Valóság, 1982.8.
- d) **Kolosi Tamás**: Tagolt társadalom. Budapest, 1987.
- e) **Kulcsár Kálmán**: A mai magyar társadalom. Budapest, 1982. f) **Tauber István**: A hátrányos társadalmi helyzet és a bűnözés összefüggései, különös tekintettel egyes kisebbségi csoportokra. Budapest, 1986.
- 18) Depriváltak azok akiknek élethelyzetét az anyagi hátrányok mellett "kultúrális, intellektuális, pszichikai és hatalmi megfosztottság" is jellemzi. A depriváltság idézett tartalmú meghatározását lásd: **Bokor Ágnes**: Szegénység és depriváció c. művében. In: Rétegződésmodell vizsgálat I.kötet. Budapest, 1982. 219.o.
- 19) **Molnár József /b/**: Életkor és bűnözés. Doktori értekezés. Budapest, 1989. 237.o.
- 20) **Wurmser, L.**: Az I.fejezet 40-es jegyzetében id.m.: 12-13.o.
- 21) **Bayer I.**: Az I.fejezet l/b jegyzetében id.m.: 9.o.
- 22) **V.ö.: Anglin**: a II.fejezet 39/a pontjában id.m.: 640.o.

- 23) **Balla Károly**: A kábítószeres és a pszichotróp anyagok rendészeti felügyelete. Belügyi Szemle, 1988.12. 33-38.o. 33.o.
- 24) 1987: Egy magyar diákot a Szovjetunióban Noxyronnal való üzletelés miatt 9 évi szabadságvesztésre ítélnék (**Vajda Alajos**: A narkómánia és a vele kapcsolatos bűnözés a Szovjetunióban. Belügyi Szemle, 1988.10. 109-118.o.)
- 1988: Büntetőeljárás indul Budapesten 100 ampulla morfin illegális kereskedelme miatt. (**Temesi László**: 100 ampulla morfin. Belügyi Szemle, 1989.1. 94-95.o.)
- 1989: 1989. szeptember 14-én a magyar hatóságok letartóztatnak egy török kamionost, aki 28 kg hatvanszázalékos tisztaságú heroint próbált átszállítani az országon. (**Fekete Gy. Attila**: Az év legnagyobb kábítószer fogása. 07 Magazin, 1989. 13-15.o.)
- 1989: 1989. december 8-án Róma mellett letartóztatnak két magyar állampolgárt. Gépkocsijukban 19,75 kg heroin van. (Tudósítás a heroincsempészek római peréről. Magyar Nemzet, 1990. II.7.)
- 25) **Dános Valér**: "A szervezett bűnözés. A szervezett bűnözés egyes elemeinek megjelenése a hazai bűnözésben." c. disszertációjában (Budapest, 1990.) a vagyon elleni, a prostitúciós és idegenforgalommal összefüggő bűncselekmények körében említi a szervezett bűnözés megjelenését. 60-96.o.

V. FEJEZET

A kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitika

egyres kérdései

"...a kábítószeresek - kultúránkon belül - nagyon megfelelő ellenségek. Majdnem tökéletesen megfelelőek arra, hogy célpontok legyenek társadalmunkban, ha valaki lényegében azt akarja, hogy a dolgok a szokásos módon menjenek, vagyis ha nem akar semmilyen alapfeltételt megváltoztatni."

/Christie,N.: Drugs in Dry Societies/

A kábítószer-problémával összefüggő bűnözés megelőzése szempontjából meghatározó szerepe van a kriminálpolitikának. A büntető anyagi- eljárási- és végrehajtási jogszabályokban testet öltő büntetőpolitika a kínálati-oldal kontrolljának alapvető eszköze, a visszaélők vonatkozásában pedig a drogfogyasztás társadalmi következményeit kijelölő tényező. A kriminálpolitika tartalmától is függ tehát az alapjelenség, a kábítószer-fogyasztás és a bűnözés kapcsolata. Éppen ezért dolgozatomban befejező részében kriminálpolitikai kérdéseket tárgyalok.

A) A kábítószer-problémára irányuló kriminálpolitika tartalmát meghatározó tényezők

A kriminálpolitika mint tudományág a bűnözés ellenőrzésével összefüggő ismereteket szintetizáló diszciplína, mint gyakorlat ¹

pedig - Antilla, I. és Kulcsár Kálmán ezzel kapcsolatos megállapításai nyomán -, azoknak a döntéseknek az összessége, amelyek a bűnözés kontrollja érdekében a büntetőjogi felelősség feltételeire, a bűnüldözésre, az igazságszolgáltatásra és a büntetésvégrehajtásra vonatkozóan születnek; a politika hatékonyságát a döntésekkel érintett szférák racionalitásainak egyeztetése biztosítja.

A továbbiakban a kriminálpolitikával mint gyakorlatot foglalkozom. A kábítószer-problémára irányuló kriminálpolitika legfontosabb kérdései: - a beavatkozás alapja, terjedelme,
- a fogyasztás megítélése, a fogyasztó minősítése,
- indokolt-e speciális anyagi- és eljárásjogi és végrehajtási rendelkezések bevezetése,
- a drogok osztályozhatósága.

A felsoroltakra vonatkozó jogösszehasonlítás előtt röviden kitérek a kriminálpolitika legújabb fejleményeit magyarázó tényezők közül Európa nyugati és keleti felének kábítószer-helyzetére és a kábítószer-bűnözés alakulására

I. A kábítószer-probléma legfontosabb jellemzői Nyugat- és Kelet-Európában

A kábítószer-probléma évről évre egyre súlyosabb gondokat okoz Nyugat-Európában. ³

A negatív tendenciát több tényező jelzi. Így a keresleti-oldalon az, hogy a heroin használók száma 1988-ban már több mint 2 millió Nyugat-Európában, közülük kb. fél millió rendszeres fogyasztó. Igaz az utóbbi időben némi stagnálás, sőt enyhe csökkenés is bekövetkezett a heroинt illetően, viszont viharos gyorsasá-

sággal terjed a kokain használata. A cannabist néhány európai országban már termesztik, tovább tart az LSD veszedelem (főleg Hollandiában), az amfetaminnal való visszaélés pedig változatlanul súlyos probléma a skandináv országokban, az Egyesült Királyságban és az NSZK-ban. Szociológiai szempontból új jelenség, hogy a kábítószerfogyasztás nem korlátozódik bizonyos "különösen veszélyeztetett" csoportokra, hanem minden társadalmi osztályra kiterjed és egyre szélesebb korcsoportot fog át. A nyolcvanas évek utolsó harmadában a nyugat-európai kezelő helyeken regisztráltak egyharmada új fogyasztó. A kereslet terén tapasztalt negatívumok összefüggnek a kínálati-oldalon mutatkozó aggasztó tendenciákkal. A nyolcvanas évek végére az országokat átfogó szupranacionális vállalkozások mintájára multinacionális bűnszövetkezetek alakultak, amelyeknek célja a kábítószer-ellátás biztosítása, az illegális forgalmazás szervezése és ellenőrzése. A "Medellin Kartell" például a világ kokainjának kb. 80 %-a felett rendelkezik, a forgalma dollármilliókban mérhető. A multinacionális bűnszövetkezetek befolyást gyakorolnak - elsősorban Latin-Amerikában és a Távol-Keleten - az állami életre is. A kábítószer-kereskedelem már összefonódik a fegyverkereskedelemmel. Több esetben kábítószerrel cseréltek fegyverekért mind jobb-, mind baloldali gerilla mozgalmak.

A kedvezőtlen jelenségek között kell említeni, hogy a nyugat-európai országok többségében évről vére nő a kábítószer-bűncselekmények száma. A legerőteljesebb növekedés Svájcban volt, de jelentős az emelkedés Belgiumban, Dániában, Franciaországban és Spanyolországban. A tárgyalt bűncselekmények bizonyos mértékű csökkenését csak Hollandiában és Ausztriában tapasztalták. Az is-

mertté vált bűnözés alakulását e bűncselekmény-csoportnál döntő mértékben meghatározza a bűnüldözés intenzitása, hatékonysága, ezen belül a kábítószeres lefoglalására irányuló akciók sikere. A lefoglalt kábítószerfajták egymáshoz viszonyított arányából egyébként következtetni lehet a fogyasztási szokások alakulására is. Az utóbbi években lefoglalt kábítószeres összetétele alapján úgy tűnik, hogy az elmúlt időszakban elsősorban a kokain iránti kereslet nőtt meg.

Az elkövetőkre vonatkozó néhány adat: az országok többségében rendkívül magas a fiatalkorúak és a fiatal felnőttek aránya, egyes államokban (Hollandia, Spanyolország) pedig megfigyelhető, hogy az elkövetők életkora emelkedik; a nemek aránya tekintetében általános tendencia a nők fokozódó részvétele a gyanúsítottak és elítéltek között. A kábítószerbűnözés továbbra is elsősorban városi jelenség, de van ahol (pl. az NSZK-ban) vidéken is terjed.

A bűnözés növekedésével párhuzamosan egyre szigorúbb az ítélkezés. A bíróságok a kábítószer-bűncselekmények elkövetőivel szemben a korábbiakhoz képest gyakrabban alkalmaznak szabadságvesztést. Ez viszont újabb problémát eredményez: az elítéltek között nő a kábítószeresek aránya. Az NSZK-ban például 1977-ben még 4,4 % volt a szabadságvesztésre ítéltéken belül a kábítószer-bűnözők részaránya, 1986-ban viszont már 8,6 %. A kábítószer-bűnözés nyugat-európai jellemzői közé tartozik az is, hogy határokon átnyúló jelenség, ami elsősorban abból fakad, hogy az érintett országok területén nincs kábítószer termesztés, termelés, hanem csupán fogyasztás, valamint tranzitállomásként szolgálnak az egyes államok. A kábítószer-bűnözés vázolt jellemzői is alátámasztják **Meyer**, J. Nyugat-Európára vonatkozó következtetését: "a kábítószer-büntetőjog a büntetés mértékét és alkalmazásának gya-

koriságát tekintve a kriminálpolitika központi kérdésévé vált."⁴

A kábítószerrel visszaélés mint a társadalmi devianciák egyik formája a hatvanas-hetvenes évek fordulója óta meglévő jelenség Kelet- és Kelet-Közép-Európában. A régió országaiban elsősorban a kábítószer-probléma keresleti oldala, tehát az illegális drogfogyasztás terjedt el.

Tartalmát tekintve a magyarországihoz hasonló a cseh-szlovákiai és a lengyelországi droghelyzet. Természetesen bizonyos területeken, így pl. a fogyasztott drogok és az érintettek száma tekintetében, találunk eltéréseket.

Cseh-Szlovákiában⁵ szintén elsősorban a gyógyszerekkel, valamint a ragasztóanyagokkal való visszaélés terjedt el, a gyógyszerek közül azonban egy Analgon nevű fájdalomcsillapító visszaélésszerű használata vált uralkodóvá. A gyógyszer klinikai szempontból morfin-típusú függőséghez vezet, ezért beszélnek egyes cseh-szlovák szakemberek neomorfinizmusról, amely a drogvisszaélés tipikus formája országukban a nyolcvanas évek második felében. Emellett jelentős az amfetamin-típusú függés. Az egészségügyi gondozó központokban nyilvántartott kábítószerrel visszaélők száma 1987-ben 8000 volt, évente kb. 4000-5000 olyan személyt regisztrál az egészségügyi statisztika, akiket kábítószer-fogyasztás miatt vizsgálnak meg az orvosok. A kábítószerrel való visszaéléssel összefüggő halálos esetek száma 1978 óta évente meghaladja a 40 főt.

Lengyelországban⁶ a kábítószerrel visszaélés a hetvenes években kezdett el dinamikusan terjedni. A tipikus drog a hetvenes évek végétől az ún. kompót, a lengyel heroin, amely az éretlen mákgubó nedvéből és mákszalmából készül. Az intravénásan adagolt kompót hamar pszichikai és testi függést eredményez. A kábítószer-fo-

gyasztók számáról eltérő becslések vannak Lengyelországban. Valószínűsíthető, hogy több százezres nagyságrendű a létszámuk. Az Oktatási Minisztérium nyilvántartása szerint 1989-ben 4422 fiatalalt regisztráltak mint drogvisszaélőt, míg a rendőrség 15 382 főt vett nyilvántartásba ugyanebben az évben mint drogfogyasztót. A droghasználattal összefüggő halálesetek száma évente 100-110. Az előző országokétól minőségileg eltérő a jugoszláv és a szovjet droghelyzet. Jugoszláviában és a Szovjetunióban ugyanis a kábítószer-kérdés kínálati-oldala, az illegális kereskedelem is jelen van.

Jugoszláviában ⁷ a kriminalitás területén a legnagyobb problémát annak ellenére nem a fogyasztás okozza, hogy a visszaélők száma évek óta növekszik és a nyolcvanas években kb. 10-12 000 között volt azoknak a száma, akik rendszeresen vagy alkalmanként kábítószereszerettek. Súlyosabb következményekkel jár azonban az illegális kábítószer-kereskedelem megjelenése és növekedése. Bár a célország nem Jugoszlávia, de egyre több jugoszláv állampolgár kapcsolódik be a kábítószer-csempészetbe. Az említett bűncselekmény miatt letartóztatottak között ma már magasabb a hazaiak mint a külföldiek aránya. Emellett pedig minden évben 120-150 között van azoknak a jugoszláv állampolgároknak a száma akiket külföldön tartóztatnak le kábítószerrel összefüggő bűncselekmények miatt. A Szovjetunióban ⁸ a kábítószer-helyzet keresleti- és kínálati-oldala egyaránt komoly problémákat okoz. Az Izvesztyija 1987. május 12-i számában arról számolt be, hogy míg 1984-ben az országban 75 ezer kábítószer-élvező volt, 1987 első negyedévére viszont számuk 123 ezerre emelkedett; egy 1989. évi kerekasztal beszélgetésen viszont - az APN sajtóügynökség jelentése szerint - az

hangzott el, hogy mintegy másfél millió kábítószer-élvező lehet a Szovjetunióban. A fogyasztott drogok alapanyagát a kendert és a mákot hatalmas méretekben termesztik az országban. Becslések szerint a legálisan termesztett kender és máktermés több mint 50 %-a marad aratás után a földeken. Ez az "ott felejtett" termés a legfőbb beszerzési forrása a fogyasztóknak és az illegális kereskedőknek. A jelentős kereslet hatására megnőtt az illegális kereskedelem. Ez utóbbi azonban más típusú mint a jugoszláv: célja a belső piac ellátása, az országon belül beszerezhető termékekkel. Az illegális kereskedelem "eredményeképpen" a szervezett bűnözés már nemcsak a vagyon elleni és a korrupciós, hanem a kábítószer-bűnözés területén is megfigyelhető a Szovjetunióban. Ez pedig egyedülálló jelenség a régió országaiban.

Az eddig tárgyalt országokban ugyanis drogok és bűnözés kapcsolatát szintén az jellemezte a hetvenes és nyolcvanas években, amit hazánk vonatkozásában láttunk: a kábítószer-helyzet nem gyakorolt meghatározó befolyást a kriminalitásra. Cseh-Szlovákiában és Lenyelországban csekély volt a kábítószer-bűncselekmények miatt elítéltek száma és a felelősségre vontak elsősorban a fogyasztásukkal összefüggő cselekményt követtek el. Jugoszláviában már, amint azt a korábbiakban említettem, jelen van az illegális kábítószer-kereskedelem, de ehhez nem kapcsolódott eddig a szervezett bűnözés. Ezzel szemben a Szovjetunióban - hasonlóan az amerikai kontinenshez és Nyugat-Európához - a szervezett bűnözés egyik formája az illegális kábítószer-kereskedelem. Egy 1987-es jelentés szerint a kábítószerrel visszaéléssel összefüggésben évente 40 000 bűncselekményt követtek el a nyolcvanas évek közepén a Szovjetunióban. A Szovjetunió Belügyminisztériuma Bűnügyi Hiva-

tala vezetőjének 1988 februári nyilatkozata szerint az országban "a szervezett kábítószer-kereskedők és eladók "Narkó-maffiája" uralja az illegális kábítószer-kereskedelmet." ⁹

A rövid áttekintésből megállapítható, hogy Kelet-Kelet-Közép-Európában is létezik immár kb. 20 éve a kábítószer-visszaélés, mint deviancia. A régió legtöbb országában ez elsősorban szociális - egészségügyi problémát eredményezett. A bűnözéssel való összefonódás inkább a represszív jellegű büntetőjogi beavatkozásból, a fogyasztás kriminalizálásából mintsem a jelenség minőségi jellemzőiből fakadt. ¹⁰ Az érintett országok egy részében a drogcena nem állt össze rendszerre mint az megfigyelhető Nyugat-Európában. A "Balkáni-útvonal" egyik országában, Jugoszláviában azonban már kialakult az illegális kábítószer-kereskedelemhez kötődő bűnözés, a Szovjetunióban pedig a szervezett bűnözés egyik új ága az illegális kábítószer-kereskedelem.

Az egyre súlyosbodó kábítószer-helyzetre a legtöbb állam - a törvények és/vagy a joggyakorlat szigorításával válaszolt. A következőkben a kábítószer-problémára irányuló kriminálpolitika legfontosabb kérdéseire koncentrálni mutatom be az utóbbi évek egyes nyugat-európai törvényi megoldásait. A kelet-európai államok kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitikája lényegében hasonló tartalmú volt mint hazánké, ezért azok vizsgálatára nem térek ki. Az említett térségben egyetlen állam van, amelyben önálló drogtörvény szabályozza a jelenség minden aspektusát, mégpedig Lengyelország. Nemcsak formai azonban az eltérés a többi kelet-európai állam jogi megoldásaihoz képest, hanem tartalmi is: a törvény a kábítószer-probléma sajátosságaihoz igazodó szabályozásával, a kábítószerest betegnek és nem bűnözőnek tekintő szem-

léletével messze kiemelkedik a régió témánkkal kapcsolatos jogszabályai közül. ¹¹ A jogösszehasonlításban éppen ezért kitérek egyes megoldásaira.

II. A kábítószer-probléma kriminálpolitikai szempontból
legfontosabb kérdéseit szabályozó rendelkezések
jogösszehasonlító vizsgálata

Az utóbbi években több olyan kutatásnak az anyagát publikálták Nyugat-Európában, amelyeknek tárgya az egyes államok kriminálpolitikájának komparatív elemzése volt. ¹² A kutatási anyagokból kitűnik, hogy a térség államainak többségében külön drog-törvény szabályozza a kábítószer-kérdés minden összetevőjét, így a büntetőjogi vonatkozásúakat is, azaz, hogy mi tekintendő büntetendő cselekménynek és melyek az alkalmazható szankciók. ¹³

A büntetőjogi szabályozással kapcsolatban elsőként felmerülő kérdés: mi indokolja a büntetőjogi beavatkozást? A legtöbb állam törvénye szerint a beavatkozás alapja, vagyis az a jogilag védett érdek, amely a büntetőjogi eszközök igénybevételét indokolja elsősorban a lakosság egészségének védelme. (Csak zárójelben megemlítem: e hivatkozás kapcsán **Meyer** arra figyelmeztet, hogy "a "lakosság egészségének" mint jogilag védett érdeknek az olyan legális kábítószeres és mérgek, mint a nikotin és az alkohol, több kárt okoznak, mint jelenleg az illegális kábítószeresek".) ¹⁴

A beavatkozás alapjával összefüggő probléma a "kábítószer" fogalmának meghatározása. A jogilag védett érdek előzőekben idézett tartalmából logikusan következne, hogy a jogalkalmazó szervek vizsgálják azt, hogy az adott ügy tárgyát képező drog egész-

séggkárosításra alkalmas vagy nem. Vizsgálati és bizonyítási nehézségek miatt azonban ezt a megoldást mellőzik és valamennyi országban ún. kábítószer-listák, jegyzékek tartalmazzák azoknak a szereknek a felsorolását, amelyekkel kapcsolatos cselekmények büntető eljárás alapjául szolgálnak. Ennek következtében a kábítószer-büntetőjog egyik jellegzetessége igazgatási járulékosága, hiszen az említett listákat nem törvény formájában adják ki, hanem azok összeállítója - törvényi felhatalmazás alapján - valamelyik szakminisztérium (pl. Dániában: Belügyminisztérium, Olaszországban: Egészségügyi Minisztérium).

A nyugat-európai országok kriminálpolitikájának a büntetőjogi beavatkozás terjedelmével kapcsolatos legfontosabb jellemzője a felelősség előbbre hozatala. Ennek dogmatikai eszközei: a kábítószer-bűncselekmények többségének absztrakt veszélyeztetési tényálláskénti megalkotása, előkészületi és részesi jellegű cselekmények sui generis bűncselekményként való szabályozása. Így például Hollandiában a kábítószer behozatalának és kivitelének tényállása felöleli az előkészületi- és utócselekményeket, tehát az aki a határon átszállításban nem vesz részt, de az anyagot megőrzés vagy továbbszállítás céljából átveszi, nemcsak tiltott birtoklás, hanem tiltott behozatal, illetve kivitel jogcímén jóval súlyosabban is büntethető; Svájcban a kábítószer-függőségben élő prostituált ügyfele is bűncselekményt követhet el a kábítószer forgalmazás pénzügyi támogatásával, amennyiben tudott a prostituált függőségéről. A felelősség kiterjesztését szolgálja egyes cselekmények gondatlan alakzatának a büntetendősége, valamint az elkövetési magatartásoknak egymást átfedő megfogalmazása. Ez utóbbi révén például pusztán a birtoklás miatt büntetni lehet

a fogyasztót akkor is, ha a fogyasztás elvileg nem büntetendő cselekmény. Ennek a kriminálpolitikának büntető eljárásjogi vetülete a bizonyítási kötelezettség sajátos alakulása. Kábítószer-bűncselekmények esetén ugyanis egyes országokban (pl. Anglia, Franciaország) megfordul a bizonyítási teher, vagyis nem a hatóságoknak kell bizonyítani a gyanúsított bűnösségét, hanem a gyanúsítottnak a saját ártatlanságát. Franciaországban például ha tetten érnek egy személyt, amint gépkocsijában kábítószerrel próbál csempészni, csak akkor nem indul az illető ellen büntető eljárás, ha bizonyítja, hogy rajta kívül álló ok vagy erőszak útján került a birtokába a csempészáru. Angliában a kábítószer-kereskedelem miatt megvádolt személynek kell bizonyítania, hogy, a tettenérést megelőző hat évben valamennyi vagyona és kiadása nem kábítószer-kereskedelemből származott.

A vázoltakból megállapítható, hogy a kábítószer-probléma terjedésére a nyugat-európai országok a kriminálpolitika szerepének növelésével válaszoltak. Ugyanakkor azonban a büntetőjogi beavatkozás továbbra is az ún. optimalizációs elvet követi. Ennek lényege: annak el- és felismerése, hogy az alapjelenség (a kábítószer-szerzés) elleni küzdelem nem elsősorban büntetőjogi kérdés, célszerűtlen a drog-fogyasztók minden típusának, a drog-használat minden válfajának a kriminálizálása, érdemes különbséget tenni a szabályozás tekintetében a drog-szintér egyes szereplői között és ezek figyelembevételével kell kialakítani, illetve megválasztani a kábítószer-probléma ellenőrzésének büntetőjogi eszközeit.

A továbbiakban a törvényi megoldások közül a legtöbb vitára okot adó három kérdéskör szabályozását hasonlítom össze. Ezek: a) a kábítószeres "kemény" és "lágy" drogok szerinti megkülönböz-

tetése, b) a fogyasztás, illetve a saját célra való megszerzés büntetendősége és a c) kényszergyógyítás.

a) A "kemény" és "lágý" drogok megkülönböztetése

Az "optimalizációs elv" szerinti szabályozás egyik célja, hogy a kábítószer-fogyasztókat megpróbálja a kevésbé veszélyes szerek fogyasztása felé irányítani. Ennek eszköze a kábítószer "kemény" és "lágý" drogok szerinti megkülönböztetése és a "lágý" drogok fogyasztásának enyhébb megítélése. Az érintett országok közül ezt a megoldást alkalmazza Olaszország, Hollandia, Nagy-Britannia és Spanyolország. A különbségtételben - a már említett ok mellett - gyakran a bűnüldözés érdekei is szerepet játszanak. Amikor például Hollandiában 1976-ban bevezették a megengedhetetlen kockázattal járó (ún. "kemény") és a kevésbé súlyos kockázattal járó (ún. "lágý") drogok eltérő megítélését ebben közrejátszott az is, hogy "valamennyi hasis- és marijuána-bűncselekmény üldözése szükségszerűen az ugyancsak korlátozott rendőri erők elaprózásához vezet és ezáltal az összes rendelkezésre álló erő kemény drogok elleni küzdelemre összpontosításának csak árthatna." ¹⁵ A megkülönböztetés következménye: a büntetési tételek differenciálása. A már említett Hollandiában például a drogvitel és -behozatal büntetése "lágý" drog esetében 4 évig, "kemény" drog esetében 12 évig terjedő szabadságvesztés.

Az országok többsége a kábítószer ismertett megkülönböztetését elutasítja. A szakemberek arra hivatkoznak, hogy az osztályozásnak hiányoznak a tudományos alapjai, a "lágý" drogok rászoktató funkciója miatt pedig egyébként sem indokolt az eny-

hébb megítélés. Tény azonban, hogy a megkülönböztetést elutasító államokban is a bíróságok többnyire enyhébb büntetéseket szabnak ki a kevésbé veszélyes drogokkal visszaélőkkel szemben.

b) A kábítószer-fogyasztóval kapcsolatos büntetőjogi szabályozás

A szakirodalomban az egyik legvitatottabb kérdés az egyéni fogyasztás büntetőjogi megítélése. A nyugat-európai országok ezzel kapcsolatos megoldásai J. Meyer szerint négy modellbe sorolhatók:

1. A törvényen alapuló büntetlenség modellje. A szabályozási modell lényege, hogy a személyes fogyasztásra szánt kábítószer birtoklásának és megszerzésének bizonyos formáit a törvény nem bünteti. Az ide tartozó államok közül a legliberálisabb Spanyolország megoldása: a személyes fogyasztás nem büntetendő és a birtoklás is csak akkor, ha azt a tulajdonos - függetlenül attól, hogy ő maga fogyasztó-e vagy sem - forgalomba akarja hozni. Igaz viszont, hogy a "nem drogfüggő tulajdonos esetére a joggyakorlat megalkotta a forgalombahozatali szándék vélelmét, míg ez a tény a narkománok esetében az olyan körülményektől függ, mint amilyen a felfedezés helye, az eladáshoz szükséges eszköz birtoklása és különösen a kábítószer mennyisége." ¹⁶ A szabályozási elv hasonló Olaszországban is, de ott csak a "csekély" mennyiségű kábítószer egyéni célra történő megszerzése és birtoklása nem büntethető. Görögországban szintén büntetlenséget élvez az, aki pusztán saját céljára szerez be kábítószer, de az ilyen személyt rehabilitációs intézetbe utalják. Ebbe a csoportba tartozik Hollandia is, ahol egyrészt enyhébben büntetik az egyéni fogyasztásra szánt ki-

sebb mennyiségű droggal elkövetett (a kisebb mennyiség felső határát drogonként meghatározzák, pl. kenderszármazékoknál max. 30 g) visszaéléseket, emellett pedig a holland ópiumtörvény 10.a) szakaszának (2) bekezdése az egyéni fogyasztást szolgáló kisebb drogmennyiség behozatalához vagy kiviteléhez kapcsolódó előkészületi, illetve részesi jellegű magatartásokra büntetlenséget biztosít. Lengyelországban a kábítószer-fogyasztás szintén nem büntetendő.

Ennek, valamint a következő modellnek a határán áll a svájci szabályozás. Svájcban a csekély mennyiségű kábítószer fogyasztása, illetve a közös fogyasztás céljára ellenszolgáltatás nélkül másoknak való átadása csupán kihágás, de a törvény csak a kihágás enyhébb eseteiben biztosít büntetlenséget. A joggyakorlat szerint a büntetés mellőzésére abban az esetben van lehetőség, ha valaki kíváncsiságból, egyszer vagy a váratlanul kínálkozó alkalmat kihasználva fogyasztott csekély mennyiségű kábítószerrel.

2. A bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek tevékenységén alapuló büntetlenség modellje. Ebbe a modellbe sorolja J. Meyer Dániát és Angliát. Mindkét államban a nyomozó, illetve vádhatóság dönt - a hatóságok által megállapított feltételek fennállása esetén - arról, hogy az egyéni felhasználással kapcsolatos magatartásnak mi legyen a következménye. Ennek során eltekinthetnek a büntetés alkalmazásától, de szankcionálhatják is a cselekményt (pl. Dániában a rendőrség megrovást alkalmazhat). Az 1990. évi törvénymódosítás következtében ebbe a csoportba tartozik Olaszország is. Az új szabályozás alapján a nyomozó hatóságok csak azzal a fogyasztóval szemben indítanak büntető eljárást akit harmadszor érnek tetten mint kábítószer-visszaélőt. 17

3. A törvény által kilátásba helyezett feltételes büntetlenség modellje. Ebbe a modellbe tartozik az NSZK, Portugália és Belgium szabályozása. Ennek lényege: az anyagi vagy eljárásjogi szabályok felhatalmazása alapján és az azokban szereplő feltételek fennállása esetén az eljáró igazságszolgáltató szerv (az NSZK-ban pl. a bíróság, Portugáliában az államügyészség) megszüntetheti az eljárást, illetőleg a bíróság eltekinthet a büntetéstől.

4. A kereskedői és fogyasztói bűncselekmény szisztematikus megkülönböztetésén alapuló büntető modell. A szabályozás alapja: a kereskedői és fogyasztói bűncselekmény eltérő megítélése a büntetési tételek révén. Az ide tartozó Franciaországban és Luxemburgban a fogyasztás ugyan önmagában is büntetendő cselekmény, de lényegesen enyhébb szankcióval sújtható mint a kereskedelem. Franciaországban az enyhébb büntetési tétel vonatkozik arra az esetre is, ha a kábítószer-birtoklás célja egyéni felhasználás.

c) A kényszergyógyítás szabályozása

A kábítószer függőségben élő bűnelkövetők büntető eljárás során elrendelt kényszergyógyítása a következő országokban lehetséges: Ausztria, Franciaország, Luxemburg, NSZK, Svájc, Spanyolország, valamint Lengyelország. ¹⁸ Az említett országok egy részében azonban a kényszergyógyítás a diverzió (elterelés) eszköze. ¹⁹ Így például Ausztriában amennyiben a gyanúsított kijelenti, hogy aláveti magát az elvonókezelésnek, akkor az ügyész a kezelés befejezéséig - legfeljebb 2 év próbaidőre - felfüggeszti az eljárást. Az osztrák szakemberek egy része bírálja ezt a megoldást, mert véleményük szerint ebben az esetben bűnösséget kimondó

bírói ítélet nélkül mintegy kikényszerítik a gyógykezelés elfogadását. Hasonló tartalmú szabályt találunk egyébként az osztrák büntetésvégrehajtás területén is: az 1951. évi kábítószer-törvényt módosító 1985. évi novella alapján az a kábítószer-élvező, akivel szemben két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztést szabtak ki, halasztást kaphat a büntetés végrehajtására, ha vállalja, hogy orvosi gyógykezelésnek veti alá magát. Amennyiben a kezelés eredményes a bíróság a végrehajtandó szabadságvesztést utólag felfüggeszti. ²⁰ Franciaországban - ahol az egészségügyi hatósággal együttműködve az ügyész is elrendelheti a kezelést - első büntényes esetében az elvonókúra befejezése után már nem emelhető vád. Az NSZK-ban a gyógykezelés érdekében elhalasztható a szabadságvesztés végrehajtása, amennyiben pedig a kezelés sikeres, feltételesen eltekintenek a büntetés végrehajtásától. Svájcban az eljárás három fázisában is szóba jöhet a kezelés mint a büntetés alternatívája. Több kantonban már a vizsgálati szakaszban alkalmazható kezelés a vizsgálati fogság helyett. Valamennyi kantonban felfüggeszthető az eljárás a kizárólag egyéni fogyasztásra irányuló bűncselekmények elkövetői esetében, ha orvosilag ellenőrzött kezelésnek vetik alá magukat, végül pedig lehetséges a szabadságvesztés végrehajtásának a gyógykezelés kedvéért való elhalasztása.

Speciális, más országokétól eltérő megoldást alkalmaznak Svédországban a kábítószer-élvezők gyógyítása érdekében. Doktori disszertációjában **Gönczöl** Katalin ismerteti ennek lényegét. "A kábítószerélvező, kóros személyiségű elítéltek, - írja a szerző, büntetésüket - önkéntes jelentkezés alapján - a kábítószer elleni kezelésre létrehozott speciális intézetekben tölthetik le.

Ezek a büntetésvégrehajtás rendszerén kívül működnek és a kezeltek önkéntes jelentkezés alapján nyernek felvételt... A terápia általában egy évet vesz igénybe, amit 6 hónapos intézeten kívüli gondozás ... követ. Ha az elítélt vállalja a kezelést, maradéktalanul alá kell vetnie magát az intézet rendjének, valamint a kábítószer és az erőszak tilalmának. Ha az együttélési szabályokat megszegi, büntetésének hátralevő részét a területileg illetékes büntetésvégrehajtási intézetben tölti le." 21

Az eddig tárgyalt jogintézmények elsősorban a keresleti-oldalhoz, a fogyasztóhoz kapcsolódtak. A kínálati-oldal vonatkozásában meg kell említeni, hogy a kereskedővel szemben rendkívül szigorú szankciókat lehet kiszabni. A kábítószer-kereskedelem büntetése ugyanis minden európai országban hosszabb tartamú szabadságvesztés (alternatív büntetésként csak Németországban, Dániában és Finnországban szerepel a pénzbüntetés), Törökországban pedig halálbüntetéssel is büntethető az illegális kábítószer-kereskedő. A kereskedelemmel kapcsolatban új tényállások is megjelentek az európai államok drog-, illetve büntető törvénykönyveiben: így pl. a fogyasztásra való nyilvános felhívás vagy a tiltott szerekhez való hozzájutás lehetőségének médiák útján való nyilvánosságra hozatala. Szintén az illegális kereskedelem visszaszorítását célozza az ún. "pénzek tisztára mosását" szankcionáló tényállás. A tényállás megalkotásával az egyes országok a kábítószer-kereskelemből származó "fekete pénzek", narkó-dollárok legális üzleti vállalkozásokba való befektetését kívánják megakadályozni 22 (Egy példa a "pénzek tisztára mosására": látszat részvénytársaság létesítése azért, hogy annak a számlájára készpénz befizetéseket lehessen tenni.)

A kábítószer-problémával kapcsolatos nyugat-európai kriminálpolitika differenciáltságát mutatják az egyes enyhítő és súlyosító körülmények.

Enyhébben büntetendők több országban azok a kiskereskedők, akik azért vesznek részt a kábítószer értékesítésében, hogy a megszerzett jövedelem révén saját fogyasztásukat finanszírozzák (pl. Ausztriában, Franciaországban). Ugyancsak enyhítő körülmény, ha a drogszintér szereplője a rendőrséggel együttműködik az illegális kereskedői hálózat felderítésében (pl. Németországban, Belgiumban). A súlyosító körülmények az áldozatok és az elkövetők speciális jellemzőihez kötődnek. Így szinte minden ország vonatkozó törvénye súlyosító körülménynek tekinti azt, ha az a személy aki-nak kábítószerrel adtak fiataalkorú, valamint ha az elkövető orvos, egészségügyi dolgozó.

Az egyes országok büntetőjogi és büntető eljárási szabályainak összehasonlításából kitűnik, hogy a számtalan különbség ellenére a nyugat-európai államok kábítószer-bűnözésre vonatkozó kriminálpolitikájának van közös vonása mégpedig a büntethetőség kiterjesztése és ezzel összefüggésben a kábítószer-bűncselekmények üldözésének megkönnyítése. A már idézett és még számos egyéb, itt nem említett büntetőjogi és büntető eljárási szabályok mellett ezt a célt szolgálják a büntető eljárás hatékonyságának fokozására létrehozott intézmények (pl.: rendőrségi kábítószer-ügyosztályok felállítása vagy Spanyolországban meghatározott kábítószer bűncselekmények esetére létrehozott országos hatáskörű bíróság, stb.).

A jogösszehasonlításból megállapítható, hogy az egyre súlyosabbá váló droghelyzetre a nyugati államok a jelenség krimina-

lizálásával reagáltak. A közvélemény nagy része támogatja ezt a politikát annak ellenére, hogy az új kriminálpolitikai irányvonal nehezen egyeztethető össze a jogállamiság hagyományos felfogásával. ²³ Az abolicionista nézeteiről ismert **Christie, N.** e tendencia kapcsán arra figyelmeztet: "a kábítószereket övező erkölcsi pánik komolyan korlátozza a jogi garanciákat és aláássa hagyományosan viszonylag humánus büntetőjogunkat számos országban". ²⁴ A kontrollrendszer fokozódó szigora kapcsán a szakemberek felvetik: "a kábítószeres okozta károk melyik része az, amelyet az adott szernek magának kell tulajdonítanunk, és melyek a kábítószerkontroll következményei"? ²⁵ Az ezzel összefüggő vizsgálatok eredményei arra utalnak, hogy a repressziós politika nagyobb károkat okoz, mint a drogfogyasztás. A jogi, kultúrális és gazdasági ellenérvek talaján egy új szemlélet és ennek megfelelő irányzat van kialakulóban. Az irányzat hívei elutasítják a drogmentes társadalom követelményét szem előtt tartó drogpolitikát és az ennek megfelelő büntetőjogi kontrollt. Az irányzaton belül alapvetően két csoportot különböztethetünk meg. Az egyik, a radikálisabb csoport képviselői a liberalizmus eszméi alapján elutasítanak mindenféle prohibíciót, amely a kábítószeres fogyasztásnak tilalmára vonatkozik. Nézetük lényegét frappánsan fogalmazza meg a közgazdaságtan Nobel-díjas professzora **Friedman**: "az Államnak nem áll jogában, (vagy nem kötelessége) a felnőtt és felelősségteljes ember megakadályozása a kábítószer-fogyasztásban, mint ahogy ugyanez az Állam a kötél-táncot vagy a dohányzást sem tilthatja be azzal a kifogással, hogy ezek ártalmas élvezetek." ²⁶

Az irányzat másik szárnya szükségtelennek tartja a feltétlen tilalomra épülő ellenőrzési rendszert, de nem fogadja el az

állam passzivitását követelő szabadelvű nézetet sem. Álláspontjuk realista, képviselőik azt vallják, hogy a kábítószer-probléma új "megközelítése olyan módszerek kidolgozását jelentené, amelyek egyrészt csökkentik a káros drogok használatának mértékét, másrészt biztosítják, hogy a szenvedélybetegek ne tegyenek kárt magukban vagy másokban, és a kábítószerforgalom kontrollja se tegyen kárt bennük." 27

Véleményem szerint a másodikként ismertetett megközelítés alapján kialakított kriminálpolitika alkalmas úgy a kereslet, mint a kínálat korlátozására, nem kényszeríti a fogyasztót kriminalitásba és nem számolja föl a büntetőjog és büntetőeljárás hagyományos garanciáit.

III. Nemzetközi dokumentumok a kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitikáról

A hazai kriminálpolitika kidolgozása során figyelembe kell vennünk a tárgykörre vonatkozó nemzetközi dokumentumokat. Ezek között is elsősorban az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyezményeit.

Az értekezés harmadik fejezetének a jogi kontrollal foglalkozó részében már utaltam arra, hogy a kábítószer-problémára irányuló hazai szabályozás tartalmát a hetvenes évekig kizárólag az állam által ratifikált ENSZ egyezmények határozták meg. Ezek a következők: a) az 1961. évi Egységes Kábítószer Egyezmény, 28

b) az 1971. évi Pszichotróp anyagokról szóló Egyezmény. 29

A jövőbeni kábítószer törvénykezésnél és kriminálpolitika kiala-

kításánál nem mellőzhetők a Bécsben, 1988. december 20-án kelt "Egyezmény a kábítószeres és a pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása ellen," c. ENSZ határozat rendelkezései sem. Magyarország az Egyezményt aláírta, de még nem ratifikálta. Az Egyezmény, amint a címéből is megállapítható, elsősorban a kínálati-oldali jelenségek, így különösen az illegális termelés, előállítás és kábítószer-kereskedelem ellen irányul. A dokumentum bevezetőjében többek között hangsúlyozza: "el kell mélyíteni és ki kell egészíteni az 1961. évi Egységes Kábítószer Egyezményben, az 1972. évi Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített 1961. évi Egységes Kábítószer Egyezményben és a pszichotróp anyagokról szóló, 1971. évi Egyezményben foglalt intézkedéseket a tiltott forgalmazás méretének és kiterjedt voltának csökkentése és súlyos következményeinek mérséklése érdekében ... erősíteni kell a nemzetközi bünyügyi együttműködés hatékony eszközeit, hogy véget vessenek azoknak a nemzetközi méretű, büntetendő cselekményeknek, amelyet a tiltott forgalmazás jelent." 30

Az Egyezmény 3. cikke ("Bűncselekmények és szankciók") sorolja fel azokat a cselekményeket, amelyeket a szerződő államoknak szándékos elkövetés esetén bűncselekménynek kell nyilvánítani. A cselekmények köre rendkívül széles. Szinte minden olyan lehetséges magatartást megtalálhatunk az idézett cikkben, amely a kábítószeres és pszichotróp anyagok termesztésével, előállításával, kereskedelmével, az ezekből származó pénzek befektetésével, "tisztára mosásával" összefüggnek. A szankciók között a súlyosabb bűncselekményekre a szabadságvesztés büntetés mellett pénzbüntetés, elkobzás kiszabása szerepel. A 3. cikk 4/b. pontja kimondja, hogy az előző büntetések mellett további intézkedéseket is lehet

foganatosítani, így az elkövető társadalmi beilleszkedésének előmozdítása végett alkalmazható kezelés, nevelés és utógondozás. Ugyanennek a cikknek a 4/c. pontja szerint a kisebb súlyú bűncselekmények, valamint a büntetendő cselekmények kábítószer-élvező elkövetőivel szemben a szerződő államok törvényeikben úgy is "rendelkezhetnek, hogy a büntetés vagy büntetőjogi joghátrány kiszabása helyett a társadalmi reintegrációt elősegítő intézkedést és kezelést vagy utókezelést alkalmaznak." ³¹ A 4/d. pont alapján a szerződő államok a kezelést, gyógyítást szolgáló büntetőjogi intézkedéseket büntetések mellett vagy helyett is előírhatják. Az 5. pont a minősítő körülmények példálózó felsorolását tartalmazza. Ennek értelmében a kínálati-oldali bűncselekmények súlyosabb minősítésére van lehetőség ha a) szervezett bűnözés keretében követték azt el, b) az elkövető erőszakot alkalmazott vagy fegyvert használt, c) a cselekményt az elkövető közzszolgálati funkciójával visszaélve követte el, d) a bűncselekmény sértettje kiskorú vagy az elkövetéshez kiskorút használtak fel, e) a bűncselekményt büntetésvégrehajtási intézetben, oktatási intézményben vagy egyéb olyan helyen követték el ahol vagy amelynek közelében diákok tanulnak, sportolnak, szórakoznak.

A szankciók közül önálló cikkben (5. cikk) foglalkozik az Egyezmény az elkobzással. Ennek a lényege: minden módon lehetővé kell tenni, hogy az illegális forgalmazáshoz kapcsolódó, abból származó javakat el lehessen kobozni. Az 5. cikk 3. pontja kimondja: "minden Szerződő Fél feljogosítja bíróságait vagy más illetékes hatóságait arra, hogy elrendeljék a bank-, pénzügyi vagy kereskedelmi dokumentumok lefoglalását. A Szerződő Felek a rendelkezések végrehajtásának megtagadása végett nem hivatkozhatnak a banktikárookra." ³² Az 5. cikk 6/c. pontja pedig azokra a jövedelmekre és

más előnyökre is lehetségesnek tartja az elkobzást, amelyek az illegális forgalmazással összefüggésben keletkeztek.

Az 5. cikk 7. pontja a büntetőeljárás hagyományos elvei és garanciái szempontjából meglehetősen vitatható rendelkezést tartalmaz. A hivatkozott pont értelmében a szerződő államok megtehetik, hogy megfordítják a bizonyítás terhét az elkobzás tárgyát képezhető javak törvényes eredetére vonatkozóan, amilyen mértékben és módon ez összeegyeztethető belső jogrendjük alapelveivel. Az 1988. évi Egyezmény rendelkezéseinek további ismertetésétől eltekintek, mert úgy vélem az idézett szabályokból is kiderül, hogy jelentősen eltér egymástól az ENSZ Egyezmény és hatályos törvényeink tartalma, illetve lényeges intézmények hiányoznak a kábítószer-problémával kapcsolatos hazai büntetőjogból. Célszerű lenne tehát minél előbb ratifikálni az 1988. évi Konvenciót. A ratifikálást követően, a belső jog átalakításánál az ENSZ Egyezmény mellett figyelembe kell vennünk az Európa Tanács tárgykörrel kapcsolatos dokumentumait is. Ezek közül a legfontosabb a Pompidou-Csoport ³³ által előkészített 1085. Ajánlás, ³⁴ amelyet az Európa Tanács Parlamenti Gyűlése 1988-ban fogadott el.

Az Ajánlást előkészítő szakemberek az 1984 óta eltelt időszak világeseményeit áttekintve megállapították, hogy a kábítószer-problémára vonatkozóan "nincs semmilyen közös stratégia; a kormányok magatartása a legteljesebb közönytől, az irányított engedékenységen és más kísérleti stratégiákon keresztül a vak elnyomásig változik." ³⁵ Az idézett állapot akadályozza az összehangolt cselekvést, ezért a legfontosabb cél: az államok közötti kooperáció előmozdítása. A jövőbeni együttműködés tartalma tekintetében az Ajánlás előkészítői a következőket tartották szem előtt:

a) az európai helyzettel nem lehet elszigetelten foglalkozni,

b) nincsenek kizárólag bűnös vagy kizárólag ártatlan országok,

c) a kínálatot és a keresletet egyaránt csökkentő kábítószerellenes stratégiákra van szükség, amelyek egyidejűleg racionalizálják a csökkentés társadalmi költségeit is,

d) a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani a kábítószerrek alapjául szolgáló előanyagok és alapvető kémiai anyagok (az ún. prekursorok) forgalmára,

e) fokozottabb együttműködést kell megvalósítani a bűnüldözés területén,

f) egységesítendő a kábítószer-problémára vonatkozó jogszabályok,

g) a HIV vírussal fertőzöttek több mint egyharmada kábítószerrel visszaélő személy,

h) megelőzési programokat kell kidolgozni. **36**

Az előzőek alapján kialakított és az Ajánlásban megfogalmazott stratégia a kínálat visszaszorítására, a jogalkotásra, a megelőzésre összpontosít. A jogalkotással kapcsolatban az 1085. Ajánlás álláspontja: A tagállamok kormányai: - állítsanak fel koordináló testületeket, amelyek tervezik és irányítják a szükséges intézkedéseket és speciális törvények meghozatalát kezdeményezik; az ilyen speciális törvény szabályozza a kábítószer-problémának minden oldalát... (14/I.pont).

- tanulmányozzák annak a lehetőségét, hogy a kábítószer-kereskedelemmel összefüggő bűncselekményeket emberiség elleni bűncselekménynek lehessen minősíteni;

- töröljék el az óvadék ellenében való szabadon bocsátást ezeknek a bűncselekményeknek az

elkövetése esetén; alkossanak olyan jogszabályokat, amelyek alapján megfigyelés alatt lehet tartani illegális kábítószer-szállítványokat addig, amíg el nem érik rendeltetési helyüket és ki lehet adni a kábítószer-kereskedőket (14/II.p.). (Az 1988-as ENSZ Konvenció 11. cikke szintén foglalkozik az "ellenőrzött szállításokkal"). Az 1085. Ajánlást elfogadó Parlamenti Gyűlés a jogalkotás területén arra kérte fel a Miniszterek Tanácsát, hogy kezdeményezze Európában a kábítószer-bűncselekményekre kiszabható büntetések összehangolását, a kábítószer-kereskedők és fogyasztók eltérő törvényi megítélését, anélkül, hogy a fogyasztókat mindig "ártatlan bűnösnek kelljen tekinteni"; végül pedig kezdeményezték - az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltak tiszteletben tartásával - a szociális és egészségügyi kezelésnek mint a büntetés alternatívájának a bevezetését (15/I.p.). Kétségtelen, hogy az Európa Tanácson belül az ajánlások nem kötelezőek a tagállamokra, de a kormányok, nemzeti parlamentek figyelembe veszik azokat, orientáló szerepük van az adott kérdésre vonatkozó politika, illetve stratégia kialakításakor. Témánkkal összefüggésben ez azt jelenti, hogy a jövőben az európai államok döntő többsége az 1085. Ajánlásban foglaltakra is tekintettel hoz intézkedéseket a kábítószer-problémával kapcsolatban. Magyarország, mint az Európa Tanács tagja, szintén nem mellőzheti az ismertetett dokumentumot a hazai drogtörvénykezés során. ³⁷

B) A kábítószer-problémára irányuló kriminálpolitika - ahogy azt a szerzőt látja

Az Előszóban dolgozatomban céljai között említem egy a jelen-

ségre irányuló kriminálpolitikai koncepció megfogalmazását. Szándékaim szerint ez a koncepció humánus, racionális és igazságos. A szándék megvalósítása érdekében nem csupán a kábítószer-bűncselekmények hazai jellemzőit vizsgáltam, mert egyetérttek **Horváth Tiborral** abban, hogy "a bűnözés csak kiváltó oka a büntetőpolitikának, de annak jellegét nem a bűnözés mennyiségi és minőségi változásai határozzák meg." ³⁸

Az értekezésben arra törekedtem, hogy minél több olyan tényezőre kitérjek, amelyek sajátosságainak, törvényszerűségeinek feltárása segít a kábítószer-probléma komplex jelenségének a megértésében. Nem függetleníthettem magam attól a már idézett többségi vélekedéstől, amely a drogfogyasztást a devianciák közé sorolja és e közfelfogás markáns objektiválódásaitól: a nemzetközi dokumentumoktól és a törvényektől. Szemléletem azonban - amint arra már utaltam - a kisebbség, általam realistának nevezett csoportjával azonos. Kriminálpolitikai koncepcióm alapja a csoportnak a drogpolitika céljára vonatkozó álláspontja. Ennek lényege: "1. csökkenteni annak a kockázatát, hogy egy személy kábítószerrel kezdjen; 2. csökkenteni a kábítószer használatával kapcsolatos kárt (ártalmat)." ³⁹ Elfogadva az idézett megközelítést valamint azt, hogy a kábítószer-problémára irányuló mindenkori kriminálpolitika függ az adott állam drog- és általános büntetőpolitikájától, koncepcióm a következő:

A hazai kábítószer-helyzetre tekintettel drogpolitikánknak egyaránt ki kell terjedni a kínálati- és a keresleti oldalra. A kínálati-oldalon a jelenlegi cél: a klasszikus kábítószeres távoltartása a hazai piactól és az illegális laboratóriumok, termesztő helyek felszámolása. A keresleti oldalon a fogyasztók és a fo-

gyasztás sajátosságait alapul véve a társadalmi kontroll "puhább eszközeivel" is ellenőrzés alatt lehet tartani a jelenséget, azaz szociálpolitikai, egészségügyi, karitatív beavatkozással és egyes csoportok jellemzőihez igazított szakszerű felvilágosító munkával. Persze ennek a beavatkozásnak is csak akkor lehet eredménye, ha a társadalom tagjaiban tudatosul, hogy a "drogos nem a társadalmon kívül van, hanem közöttünk." ⁴⁰

Kriminálpolitikai eszközök tehát elsősorban a kínálati-oldal kontrolljánál szükségesek, a keresleti-oldalon csak kiegészítő szerepük van. A kialakítandó kriminálpolitika tartalma, erre már utaltam, függ az általános kriminálpolitikától. Mi jellemzi ezt hazánkban? Ennek értékelésére most nem vállalkozom, csupán egy jellegzetességét emelem ki: Magyarországon még nem alakult ki két egymás mellett létező, de tartalmában egymásnak ellentmondó büntetőpolitikai-igazságszolgáltatási rendszer mint Nyugat-Európában. Az idézett régió vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a hagyományos bűncselekmények területén "továbbra is érvényben vannak, a liberális büntetőjog tételei, ... a büntetőjogi szabályozás centrumán kívül eső területeken ... más logika érvényes. A felelősségre vonás feltételeinek meghatározásánál a törvényhozó kevésbé rigorózus, a bizonyítottság mércéjét alacsonyabbra helyezi ... a szankciórendszer központi kategóriája a vagyon." ⁴¹ Ez utóbbi területhez tartozik a kábítószer-bűnözés is, amelynél különösen érvényes az idézett megállapítás. Az "új kriminalitásra" tehát új büntetőpolitikával válaszoltak Nyugat-Európa egyes országai, és azt áthatja a célszerűség, a bűnüldözés, felderítés érdekei jelentős mértékben negligálják a büntetőjog Beccaria nyomán kialakult értékeit. Indokolt-e nálunk egy ilyen új kriminál-

politika? A szervezett bűnözés területén talán igen, de a kábító-szer-bűnözés vonatkozásában a jelenlegi helyzetet figyelembevéve, nem. A hagyományos elveken felépülő, de a jelenlegitől szigorúbb kínálati-oldali kriminálpolitikára viszont szükség van. Ez felel meg a hazai droghelyzetnek és a kínálati-oldali drogpolitikának. A tárgyalt területen a kriminálpolitika célja: megakadályozni, hogy a jelenlegitől nagyobb mennyiségű és választékú drog kerüljön a hazai piacra. Ennek érdekében hosszú tartamú szabadságvesztéssel és a generális prevenció szempontjából hatásos vagyoni hátránnyal kell fenyegetni a kínálati-oldali-cselekmények (pl. illegális kereskedelem) potenciális elkövetőit. Ez utóbbi joghatvány mértékének meghatározó szerepe lehet a visszatartásban. Az ebbe a körbe tartozó bűncselekmények elkövetésének célja ugyanis az anyagi haszon. Éppen ezért az elkövetést fontolgtatót valószínűleg nem a szabadságvesztéssel fenyegetettség, hanem az anyagi veszteség tarthatja vissza az elkövetéstől. ⁴²

A szankciók mértéke kapcsán célszerű figyelembe venni a régió országainak szabályozását. A kínálati-oldali bűncselekmények nem egy országhoz kötődnek. Ha az egyik országban a nem megfelelő szabályozás vagy a szomszédos országhoz képest alacsonyabb szankció miatt kisebb kockázattal lehet például illegális laboratóriumokat létesíteni, akkor feltételezhető, hogy ebben az országban szaporodnak el az illegális laboratóriumok. Ennek elkerülésére kétféle megoldást tartanék jónak. Az egyik: amennyiben **Bassionni, M.Ch.** javaslata nyomán ⁴³ megszületne egy nemzetközi büntető kódex - vagy ami reálisabb régiók kódexe - abban a kínálati-oldali kábítószer-bűncselekményeket nemzetközi bűncselekményként egységesen kellene megítélni. A másik: az előző megoldás - valószínű-

leg még hosszú ideig tartó - hiányában egy-egy régió országai a kábítószer-bűncselekményeket közel azonos módon szabályozzák. A kriminálpolitika és annak egyik eleme, a büntetőjogalkotás szempontjából bonyolultabb kérdések merülnek fel a keresleti-oldali cselekményekkel kapcsolatban. Az alapkérdés: a fogyasztás megítélése. A törvényhozó itt nehéz helyzetben van, mert olyan tárgykörben kell állástfoglalnia, amelyre vonatkozóan értékpluralizmus és érdekütközések osztják meg a társadalmat (lásd még pl.: az abortusz). A kábítószer-fogyasztás tekintetében - a törvények szintjén és a közvéleménynek a politikát meghatározó csoportjaiban - a legtöbb országban az absztinencia-kultúra érvényesül. Ezzel szemben áll azonban a különböző nem legális drogokat fogyasztók tömege. ⁴⁴ Ebben a helyzetben a racionális kriminálpolitika egyfajta kompromisszumra kényszerül. Egyrészt a jogi szabályozásban érvényesítenie kell a büntetőjogi fejlődés irányát, azaz, hogy az "önsorsrontó cselekmények" ⁴⁵ köréből a büntetőjog fokozatosan kivonul, ezekkel kapcsolatban (pl. alkoholizmus, kábítószer-fogyasztás, homoszexualitás) nem vállalkozik tiltásra. Ugyanakkor viszont a fogyasztáshoz kötődő (pl. veszélyes drogok nagyobb mennyiségű birtoklása) vagy abból fakadó (bűnelkövetés kábítószer hatása alatt) bűncselekmények mögött "észleli" a kábítószerzerezést. Konkrétan ez azt jelenti: önmagában a kábítószer-fogyasztást nem kell büntetendőnek nyilvánítani; meghatározott drogok (a drogoknak függést előidéző veszélyességük és a személyiségre gyakorolt hatásuk alapján való osztályozása mellett vagyok) bizonyos mennyiségben felüli birtoklását viszont célszerű büntetendőnek minősíteni. Ebben az esetben azonban az opportunitásra érdemes lehetőséget biztosítani, amennyiben az elkövető bizonyít-

hatóan nem alkalmi vagy rendszeres visszaélő, hanem kísérletező (próbálkozó). Az indirekt vagy következmény-bűncselekményt elkövető visszaélővel szemben eljárást az elkövetett cselekmény miatt kell indítani, de az "elterelés" (diverzió) intézménye révén figyelembe kell venni kábítószer-élvezői minőségét és ily módon lehetőséget teremteni számára, hogy súlyosabb bűncselekmények kivételével, büntetés helyett gyógyító kezelésen vegyen részt. Az elterelés "egy gyenge kompromisszum" ⁴⁶ írja Schur, amiben igaza is van. Ez a kompromisszum azonban még mindig igazságosabb megoldást eredményez mintha csak a cselekménnyel arányos szankciót alkalmaznánk. Véleményem szerint a bűncselekményt elkövető kábítószer visszaélővel szemben, illetve érdekében az "elterelés" alkalmazása is a "tettarányos büntetés elvének alárendelt individualizáció," ⁴⁷ és így "helye lehet" egy alapvetően "tett" büntetőjogra épülő kriminálpolitikában. A gyógykezelést eredményező "elterelés" esetén pedig teljesülhet az, amit Szabó, D. az új típusú szankciók funkciójaként megjelöl: "a cselekmény természete szerint előreláthatóak, de egyúttal a jogsértés körülményeire is visszahatnak." ⁴⁸

Az előzőekkel összefüggésben a kényszergyógyítást mint önálló intézkedést szükségtelennek tartom. Ezzel szemben, amennyiben az elítéltek körében nő a kábítószeresek aránya, a büntetésvégrehajtáson belül kezelő-gyógyító intézmények létesítése indokolt lehet.

Végül egy látszólag jogtechnikai kérdés: a jövőbeni szabályozás egységes drog-törvényben valósuljon meg vagy pedig maradjon a jelenlegi jogágakra tagolt szabályozás? A kábítószer-probléma összetett jelenség, sok esetben egymástól nagyon távol eső

elemekből áll, azonban az egyes elemek összefüggnek, egymással kölcsönhatásban vannak. Ennek megfelelően egy egységes kábítószer-törvény megalkotását tartom indokoltnak. Erre az 1988-as ENSZ Egyezmény ratifikálása jó alkalmat adhat. Tisztában vagyok azzal, hogy a társadalmi problémákat nem lehet pusztán jogi eszközökkel megoldani, mégis fontosnak tartanám, a hazai kábítószer-törvény megalkotását. Úgy vélem ez a törvény csupán a kábítószer-politika egyik, de nem lényegtelen eszköze lenne, amellyel kifeződne az állam szerepvállalása a kábítószer-probléma elleni küzdelemben. Az ekképpen értelmezett kábítószer-törvény egyrészt rögzítené az állam kötelelességeit e tevékenység területén (pl. a költségvetési juttatások mértékét, intézmények létesítését és működtetését), valamint az állam jogát a kínálat- és keresletkorlátozó intézkedések meghozatalára (pl. a gyógyszerforgalmazás rendészeti szabályai, mi minősül kábítószer-bűncselekménynek), másrészt pedig a kábítószeresek jogait (pl. gyógykezelés igénybevételére és kötelelességeit /pl. bizonyos helyekhez kötődő (pl. munkahelyen, szórakozóhelyen) kábítószereszerzési tilalom betartása/).

A vázolt kriminálpolitikai koncepció feltételezi egy nyilvántartási- és a kábítószer-bűnözés tényleges struktúrájának megismerésére alkalmas kriminálstatisztikai adatszolgáltatási rendszer kialakítását.

Úgy vélem, a kábítószer-kérdéssel kapcsolatos kriminálpolitika bárhol a világon csak akkor szolgálhatja az adott társadalom érdekeit, ha a politika alakítói szem előtt tartják azt, hogy kábítószereszerzés alapvetően reagálás egy életproblémára. Erre figyelemmel olyan tartalmú kriminálpolitikát indokolt kialakítani, amely védi a fogyasztót attól a társadalomtól, amelyből éppen an-

nak ellentmondásai miatt "kiszállt", de védi a szűkebb és tágabb közösséget is az önkontroll nélkül maradt egyéntől, egyúttal bünteti azt, aki a kontrollvesztés feltételét, a kábítószert biztosítja. Álláspontom szerint egy ilyen tartalmú kriminálpolitika tekinthető humánusnak, racionálisnak és igazságosnak.

Jegyzetek az V. fejezethez

- 1) A kriminálpolitika kettősségére vonatkozóan lásd: **Földvári József**: Kriminálpolitika. Budapest, 1987. 17.o.
- 2) V.ö.: **Antilla, I.**: A bűnözés megelőzése és a büntető igazságszolgáltatási rendszer. J.K. 1981.1. 37.o. és **Kulcsár Kálmán**: Politikai és jogszociológia. Budapest, 1987. 153. és 365.o.
- 3) A nyugat-európai drog-helyzetre vonatkozó rész megírásánál a következő dokumentumok adatait használtam fel:
  - a) **Betäubungsmittelstrafrecht in Westeuropa. Eine rechtsvergleichende Untersuchung im Auftrag des Bundeskriminalamts - with an English comparative analysis.** Hrsg. von Dr. Jürgen Meyer mit einem Vorwort von Professor Dr. Albin Eser. Freiburg i. Br. 1987.
  - b) Az Interpol Magyar Nemzeti Iroda tájékoztatója a kábítószer-helyzet 1988. évi alakulásáról. Készítette: **Mayer Jolán**. Kézirat.
  - c) Mr. de **Vicente**: Explanatory Memorandum. In: Report on the fight against drugs. Council of Europe. Parliamentary Assembly 15 September 1988. Doc. 5939.
- 4) Lásd a 3/a pontban id.m.: 781.o.
- 5) A Cseh-Szlovák helyzetre vonatkozóan lásd. pl.:
  - a) **Váلكová, H., Hurychová L.**: Az ifjúság nem alkoholos kábítószerélvezésének kiemelt kérdései Csehszlovákiában. Magyar Jog, 1985.2. 742-748.o.
  - b) **Budka, I., Vanco, E., Vojtik, V.**: A CSSZSZK-beli nem alkoholos toxikománia alakulása az 1982-1985. években, és egyes aktuális problémák. In: Ceskoslovenská Kriminológia 1988.1.
  - c) **Valkova, H., Karabec, Z.**: A kábítószerrel való visszaélés és annak következményei. In: Felelősség és társadalom. Szerk.: **Vigh J. - Polt P.** Budapest, 1989. 423-434.o.

- 6) Lengyelország vonatkozásában lásd pl.:
- a) - **Kállainé Dr. Jakab** Ágota: A kábítószerfogyasztás helyzete Lengyelországban az 1980-as évek elején. Belügyi Szemle, 1985.11. 119-122.o.
  - b) - **Andorka** Rudolf: Kábítószer-fogyasztás Lengyelországban. Alkohológia, 1988.2. 51-52.o.
  - c) - Drug Abuse in Poland in 1990. Ministry of Health and Social Welfare. Warsaw. Manuscript.
- 7) Jugoszláviáról lásd pl.: **Skrlj**, M.: The Incidence and Drug Abuse Prevention. Yugoslav Survey 1988. Vol. 29. No.1.
- 8) A Szovjetunióról lásd pl.:
- a) - A veszélyeztetett fiatalokról. Szocialiszticeszkaja Zakonnoszty, 1988.6.
  - b) - **Guszev**, Sz.J.: A kábítószer-fogyasztás elleni küzdelem aktuális problémái. Szovetszkoje Gaszudarsztvo i Pravo 1988/5. 83-91.o.
  - c) - **Kramer**, J.M.: Drug Abuse in the Soviet Union. Problems of Communism (USA) 1988. Vol.37. No.2. 28-48.o.
- 9) A számadatot és a nyilatkozatot idézi: **Kramer**, J.M.: id.m. 35.o.
- 10) A kábítószer-fogyasztás kriminalizálásának elrettentő példájával találkozhatunk a nyolcvanas évek elejének Csehszlovákiájában. A csehszlovák egészségügyi miniszter rendelete értelmében ugyanis a rendelőintézetek pszichiátriai osztályai kötelesek voltak a járási tiszti orvosnak jelenteni azokat a 18. életévük körüli fiatalokat, akiket kábítószer-élvezőként tartottak nyilván. A tiszti orvosnak kötelessége volt továbbítani a neveket a járási sorozóbizottságoknak. Az érintett fiataloknak mint leendő újoncoknak a Honvédelmi Minisztérium gyógykezelést javasolhatott, figyelmeztetve egyúttal őket arra, hogy a gyógykezelés elmulasztása honvédelem elleni bűncselekménynek tekintendő. Lásd az 5/a jegyzetben id.m.: 745.o.
- 11) Az 1985.I.31-i jogszabály címe: A kábítószerrel visszaélés megelőzésének törvénye. A törvényről magyar nyelven lásd:
- a) **Brol**, Jan: A narkómia megelőzésének jogi alapjai. In:

Szemelvények a büntetésvégrehajtás külföldi szakirodalmából. Kiadja: IM BV OP Nevelési Osztály. Budapest, 1986.7. 91-96.o.

b) **Kalmár Zsuzsanna**: A kábítószer-törvény mint a jövőbeni szabályozás egyik lehetősége. In: A jog és a terápia összefüggései a kábítószer-fogyasztók kezelésében. Kriminológiai Közlemények 25. Budapest, 1988. 42-46.o.

12) A jogösszehasonlításnál elsősorban a következő publikációkra támaszkodtam: a) A 3/a jegyzetben hivatkozott mű

b) **Cotic, D.**: Drugs and punishment. Rome, 1988.

c) Drug Policies in Western Europe. Freiburg, 1989. Ed. by **Albrecht, H.J.**, van **Kalmthout, A.**

d) **Leroy, B.**: L'Europe des douze face a la demande de stupefiants. Etude comparative des legislations et des pratiques judiciaires. 1990.

13) A jogösszehasonlító részben szereplő államoknak a kábítószer-problémára vonatkozó hatályos törvényei a következők:

- Ausztria: Az 1971-ben, 1978-ban, 1980-ban és 1985-ben módosított 1951. évi kábítószer-törvény (Das Suchtgiftgesetz 1951)

- Belgium: Az 1975-ben és 1976-ban módosított 1921. február 24-i kábítószer-törvény (Loi du 24 février 1921 concernant le trafic des substances vénéneuses, soporifiques, désinfectantes ou antiseptiques).

- Dánia: a) Az 1971-ben módosított 1955. május 24-i kábítószer-törvény (Lov om euforiserende stoffer).

b) A kábítószer-probléma egyes kérdéseinek büntetőjogi szabályozása a Dán Büntető Törvénykönyvben található. A hatályos rendelkezéseket 1969. július 21-én és 1982. április 28-án vezették be.

- Franciaország: Az 1986. január 17-én és 1987. december 31-én kiegészített 1970. december 31-i Közegészségügyi Törvény (Code la Santé Publique).

- Görögország: Az 1970. december 1-jei 743/70-es törvényerejű rendelet, amelynek szabályai szankcionálják az 1961. évi és az 1971. évi ENSZ egyezményeket ratifikáló 1972. június 6-i, illetve 1977. február 10-i törvényekben szereplő kötelezettségek megsértését.

- Hollandia: Az 1976. június 23-án és 1985. szeptember 4-én módosított 1928. május 12-i ópiumtörvény (Opiumwet, 1928.).

- Luxemburg: Az 1977-ben február 23-án és 1989. július 7-én módosított 1973. február 19-i törvény a kábítószer elleni harcról és a gyógyhatású anyagok értékesítéséről (Loi du 19 février 1973 concernant la vente de substances médicamenteuses et la lutte contre la toxicomanie).

- Nagy-Britannia: a) 1971. évi kábítószerrel visszaélés elleni törvény (Misuse of drugs act 1971).

b) 1986. évi törvény a kábítószerforgalmozással kapcsolatos bűncselekményekről (Drug Trafficking Offences Act 1986.).

- Németország: Az 1984-ben és 1986-ban módosított 1981. július 28-i kábítószer-törvény (Das Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln).

- Olaszország: Az 1975. december 22-i 685.sz. törvény ("kábítószer-törvény"), amelyet módosított az 1985. évi 685.sz. törvény, az 1990. június 26-i 162.sz. törvény és az 1990. július 12-i 186.sz. rendelet.

- Portugália: Az 1983. december 12-i 430. számú törvényerejű rendelet.

- Spanyolország: Az 1967. évi Büntető Törvénykönyv tartalmazza a kábítószer-probléma büntetőjogi szabályozását. A törvénykönyv tárgykörünkkel kapcsolatos részeit módosította az 1983. június 25-i és az 1988. március 24-i törvény.

- Svájc: Az 1951. október 2-i Szövetségi Kábítószer-törvény, amelyet 1968. december 15-én és 1975. március 3-án módosítottak (Loi fédéral sur les stupéfiants, 3 October 1951.).

- Svédország: Az 1968. évi Kábítószer-törvény, amelyet 1985-ben módosítottak (Narkotikastrafflagen, SFS 1968:64).

- Törökország: A Büntető Törvénykönyv rendelkezik a kábítószerrel visszaélés egyes formáinak büntetendőségéről.

14) A 3/a jegyzetben id.m.: 781.o.

15) A 3/a jegyzetben id.m.: 792.o.

16) A 3/a jegyzetben id.m.: 794.o.

17) Leroy, B.: Id.m. 36-37.o.

- 18) A szenvedélybetegekkel szembeni kényszergyógyítás részletes, jogösszehasonlító elemzése lásd: **Nagy Ferenc**: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében. Budapest, 1986. 157-163.o.
- 19) Az "elterelés" intézményéről a hazai irodalomban lásd **Pusztai László**: Elterelés a büntető útról c. tanulmányát. In: Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XXVIII. 7-40.o.
- 20) Az osztrák szabályozásról lásd: **Burgstaller, M.**: Kábítószerbüntetőjog Ausztriában c. cikkét. Magyar Jog, 1987.4. 366-369.o. Ford.: **Györgyi Kálmán**
- 21) **Gönczöl Katalin**: A büntetőhatalom korlátai - a társadalompolitika lehetőségei. Doktori disszertáció. Budapest, 1989. 183-184.o.
- 22) Erről a bűncselekményről lásd: **Bernasconi, R.**: The Fights against money laundering in the prevention of the drug supply. In: Toward scientifically based prevention. UNICRI Publ. no.41. Rome, 1990. Ed.by: **Bruno, F., Andreotti, M.E., Brunetti, M.** 129-142.o.
- 23) Lásd erről: **Bárd Károly**: A jogállamiság határai c. tanulmányát. Magyar Jog, 1989.9. 787-792.o.
- 24) **Christie, N.**: Drugs in Dry Societies. In: Drugs and drug control. Scandinavian Studies in Criminology Vol.8. Ed.: **Stangelad, P.** Oslo, 1987. 20.o.
- 25) **Albrecht, H.J.**: van **Kalmthout, A.**: Id.m.: 427.o.
- 26) "Legalizálni kell!" **Lozada, R.** interjúja **Friedman, M.** professzorral a "Le Figaro" (Párizs) 1990. május 19-i és 20-i számában.
- 27) **Albrecht, H.J.**, van **Kalmthout, A.**: Id.m.: 438.o.
- 28) A New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény kihirdetésére Magyarországon az 1965. évi 4.sz. törvényerejű rendelettel került sor, 1965. január 27-én. Belső jogunknak az Egyezményben foglaltakhoz "igazítása" a következő jogszabályokkal történt: I. 8/1968. (II.9.) Korm.sz. rendelet. II. 1/1968. (V.12.) BM-EüM.sz. együttes rendelet (A rendeletnek három melléklete van, ezek az ún. kábítószer-listák. A mellékleteket miniszteri rendeletekkel többször kiegészítették.) III. 8/1977. (Eü.K. 7.) EüM.sz. utasítás.

- 29) A pszichotróp anyagokról szóló Bécsben, 1971. február 21-én aláírt egyezmény kihirdetésére Magyarországon 1979. november 8-án került sor az 1979. évi 25.sz. törvényerejű rendelettel. Az egyezmény végrehajtását szolgáló jogszabály a 4/1980. (VI.24.) EüM-BM.sz. együttes rendelet. A rendelet melléklete tartalmazza - öt jegyzékben - a pszichotróp anyagok listáját. Az I. és II. jegyzékben szereplő anyagok az ún. veszélyes pszichotróp anyagok, tehát ezek büntetőjogi szempontból kábítószernek minősülnek (V.ö.: Btk. 23. §.).
- 30) A szöveg forrása: az Egyezménynek az ENSZ Szociális- és Gazdasági Tanácsa által kiadott angol nyelvű változata.
- 31) Lásd: a 30-as jegyzetben id.m.: 6.o.
- 32) Lásd: a 30-as jegyzetben id.m.: 9.o.
- 33) A Pompidou-Csoportot 1971-ben, az akkori francia köztársasági elnök, George Pompidou javaslatára hozták létre a kábítószerrel visszaélés és az illegális kábítószer-kereskedelem leküzdésére. Az 1980-tól az Európa Tanács keretein belül működő Csoport munkájában 1990-től Magyarország is részt vesz.
- 34) Az Ajánlás teljes címe: 1085. Ajánlás (1988) a kábítószer elleni harcban. Az Ajánlás teljes szövege megjelent az Európa Tanács kiadásában angol és francia nyelveken. Strasbourg, 1988.
- 35) **De Vicente:** A 3/c. jegyzetben id.m.: 2.o.
- 36) **De Vicente** idézett műve alapján.
- 37) A hazai drogtörvénykezés során ugyancsak figyelembe kell venni - bár nemcsak ott - az Európa Tanács 1990. évi Konvencióját a bűncselekményekből származó javak lefoglalásáról, elkobzásáról, tisztára mosásáról. (Convention on laundering, search, seizure and confiscation.) Ennek ismertetését azonban mellőzöm, mert nem kizárólag a kábítószer-problémára vonatkozik az Egyezmény.
- 38) **Horváth Tibor:** Megjegyzések a büntetőpolitika és a büntetési rendszer összefüggéseiről. Jogtudományi Közlöny, 1987.12. 64.o.
- 39) Toward scientifically based prevention. UNICRI Publ.no.41. Rome, 1990. Ed.: **Bruno, F., Andreotti, M.E., Brunetti, M.**

56.o.

- 40) Rácz József: A magyarországi kábítószerelés koncepciói. Esély, 1990.4. 42.o.
- 41) Bárd Károly: A jogállamiság határai? Magyar Jog, 1989.9. 790-791.o.
- 42) Nemcsak a büntető igazságszolgáltatási rendszer modellezhető az ún. költség-haszon elemzés alapján, hanem az elkövetői magatartás is. A bűnelkövetést ebből a szempontból vizsgáló irányzat még kevésbé ismert hazánkban. Az irányzatról szóló szinte egyetlen ismertetést lásd **Farkas Ákos** gondolatgazdag, szellemes tanulmányában: Bűnelkövetési stratégiák és a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága. In: **Horváth T. - Lévai M.**: Kriminológiai szakirodalom-gyűjtemény. Budapest, 1990. II. kötet 348-350.o.
- 43) **Bassiouni, M.Ch.**: Nemzetközi Büntető Kódex Tervezete. IM tanulmánykötet 14. Budapest, 1986. Ford.: **Bittó Márta**. Szerk.: **Szük László**. **Bassiouni** tervezete XV. fejezetében helyezi el a kábítószer-bűncselekményeket: 81-83.o.
- 44) A két csoport érdekellentétét szemléletesen írja le **Christie, N.**: "Az alkohol és a kábítószeres csúcselményekhez juttatnak néhány embert. A többieknek az ellenük vívott háború adja meg ugyanezt." **Christie, N.**: id.m.: 21.o.
- 45) Lásd erről részletesen: **Szabó András**: Bűnözés-ember-társadalom. Budapest, 1980. 134.o.
- 46) **Schur, E.**: Crimes without victims. New Jersey, 1965. 158.o.
- 47) **Gönczöl K.**: Id.m.: 299.o.
- 48) **Szabó, D.**: Kriminológia és kriminálpolitika. Budapest, 1981. 251.o.

UTÓSZÓ

Ezúton köszönöm az MHB "Magyar Tudományért" Alapítvány Kuratóriumának és a Magyar Kriminológiai Társaság Igazgató Tanácsának, hogy munkám során anyagi támogatásban részesítettek.

Köszönöm **Szabó András**nak és **Gerevich József**nek, hogy a "Magyar Tudományért" Alapítványhoz benyújtott pályázatomat mint ajánlók véleményezték. Ajánlásuk nyilvánvalóan jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy pályázatomat a kuratórium elfogadta.

Ugyancsak köszönöm **Ferenczy László**nénak, a disszertáció leírójának, alapos és lelkiismeretes munkáját.

MELLÉKLET

1.sz. **Melléklet:** Táblázatok

2.sz. **Melléklet:** Bírósági adatfeldolgozó kérdőív
kriminológiai tárgyú kérdései

3.sz. **Melléklet:** Kórrajz feldolgozó kérdőív

4.sz. **Melléklet:** Mélyinterjú témakörök

5.sz. **Melléklet:** Irodalomjegyzék

1.sz. Melléklet

TÁBLÁZATOK

1.sz. táblázat

A visszaélők száma és megoszlása
családi állapot szerint

Családi állapot	Szám	%
Hajadon	76	20,2
Nőtlen	203	53,8
Élettárssal	22	5,8
Férjezett	17	4,5
Nős	18	4,8
Elvált	20	5,3
Özvegy	2	0,5
Nincs adat	19	5,0
Összesen	377	100,0

2.sz. táblázat

A visszaélők száma és megoszlása
az anya foglalkozása szerint

Az anya foglalkozása	Szám	%
Segéd- vagy betm.	56	14,9
Szakmunkás	20	5,3
Kiskereskedő-kisiparos	3	0,8
Szellemi dolg. éretts. nélkül	13	3,4
Szellemi dolg. érettségivel	27	7,2
Diplomás szellemi dolgozó	22	5,8
Rokkant nyugdíjas	6	1,6
Nyugdíjas	6	1,6
Alkalmi munkás	2	0,5
Htb.	20	5,3
Nincs adat	197	52,3
Összesen	377	100,0

3.sz. táblázat

A visszaélők száma és megoszlása
neveltetésük szerint

Kik nevelték	Szám	%
Mindkét szülő	169	44,8
Csak egyik szülő	108	28,6
Kizárólag állami gondozásban	40	10,6
Volt állami gondozásban	42	11,1
Nincs adat	18	4,8
Összesen	377	100,0

4.sz. táblázat

A visszaélők száma és megoszlása
az első drogfogyasztás helyszíne, illetve körülményei szerint

Kikkel, illetve hol	Szám	%
Barátaival	146	38,7
Alkalmi társsal	8	2,1
Nevelőotthonban	26	6,9
Iskolában	6	1,6
Kollégiumban	2	0,5
Börtönben	2	0,5
Egyéb	17	4,5
Nincs adat	170	45,1
Összesen	377	100,0

5.sz. táblázat

A visszaélők típusainak száma és megoszlása

Típus	Szám	%
Csak kipróbálta	26	6,9
Alkalmi fogyasztó	68	18,0
Rendszeres visszaélő	198	52,5
Dependens	81	21,5
Nincs adat	4	1,1
Összesen	377	100,0

6.sz. táblázat

A rendszeres alkoholfogyasztók, valamint az öngyilkossági kísérletet elkövetők száma és aránya a visszaélők körében

	Szám	A visszaélők százalékában
Rendszeres alkohol- fogyasztók	67	17,7
Öngyilkosságot meg- kísérlők	66	17,5

7.sz. táblázat

Az első drogfogyasztás és azt követő
bűncselekmény miatt meghozott ítélet
között eltelt idő - a visszaélők számában

Az eltelt idő	A visszaélők száma
Ugyanabban az évben	11
Egy évnél kevesebb	2
Egy év	3
1-2 év	23
3-5 év	14
5 évnél több	17
Összesen:	75

2.sz. Melléklet

A kábítószer-bűncselekmények miatt elítéltek adatait
feldolgozó kérdőív kriminológiai tárgyú kérdései

A kérdőív eredeti számozása	K é r d é s e k	Pozíció (kódkocka)	Kódolási utasítás
114	Az elkövetett kábítószer bűncselekmény jellege, amely miatt a feldolgozott ügyben elítélték	45	0 - nincs válasz 1 - visszaélés kábító- szerrel 2 - kóros szenvedélykel- tés
115	Ha az elkövetett bűncselek- mény "visszaélés kábítószer- rel", akkor melyik bekezdésbe ütközik a cselekmény	45	0 - nincs válasz 1 - első bekezdésbe 2 - második bekezdésbe 3 - harmadik bekezdésbe 4 - negyedik bekezdésbe 5 - ötödik bekezdésbe
116	Az adott ügyben az elkövetői minőség	47	0 - nincs válasz 1 - tettes 2 - társtettes 3 - felbujtó 4 - bűnsegéd
117	Ha a visszaélés kábítószerrel társas bűnelkövetési formában valósult meg, akkor	48	0 - nincs válasz 1 - csoportosan 2 - bűnszövetségben
118	Ha a kóros szenvedélykeltés társas bűnelkövetési formában valósult meg	49	0 - nincs válasz 1 - csoportosan 2 - bűnszövetségben

119	A feldolgozott kábítószeres bűncselekményt megelőzően indult-e kábítószeres bűncselekmény miatt büntetőeljárás az elkövető ellen	50	0 - nincs válasz 1 - igen 2 - nem
120	Ha igen, a kábítószeres bűncselekmény típusa	51	0 - nincs válasz 1 - visszaélés kábítószerrel 2 - kóros szenvedélykeltés
121	A jelenlegi kábítószeres bűncselekményt megelőzően hány alkalommal indult ellene büntetőeljárás kábítószeres bűncselekmény miatt	52	Ha kilencnél többször, akkor 9-et kell kódolni 0 - nincs válasz
122	A jelenlegit megelőző kábítószeres bűncselekmény miatti eljárás hogyan végződött	53	0 - nincs válasz 1 - nyomozás megtagadás 2 - nyomozás megszüntetése 3 - felmentő ítélet 4 - marasztaló ítélet
123	Ha elítélték, milyen büntetést kapott a jelenlegit közvetlenül megelőző kábítószeres bűncselekmény miatt	54	0 - nincs válasz 1 - végrehajtandó szabadságvesztés 2 - felfüg. szab.veszt. 3 - szigorított javító-nevelő munka 4 - javító-nevelő munka 5 - pénzbüntetés 6 - felfüg. pénzbünt.

- 124 A kiszabott mellékbüntetés 55 0- nincs válasz
a megelőző kábítószeres 1 - közügyektől eltiltás
bűncselekmény miatt 2 - foglalkozástól eltilt.
3 - járművezetéstől eltilt.
4 - kitiltás
5 - kiutasítás
6 - vagyonelkobzás
7 - pénzmellékbüntetés
- 125 Ha az elkövetőnek ez nem az 56 0 - nincs válasz
első kábítószeres bűncse- 1 - visszaeső
lekménye, akkor a jelenlegi 2 - különös visszaeső
eljárásban minek minősült 3 - többszörös visszaeső
4 - visszaesőnek nem te-
kinthető
- 126 Az alkalmazott intézkedés 57 0 - nincs válasz
a megelőző kábítószeres 1 - megrovás
bűncselekmény miatt 2 - próbára bocsátás
3 - kényszergyógykezelés
4 - kényszergyógyítás
5 - elkobzás
6 - pártfogói felügyelet
7 - szigorított őrizet
8 - javítóintézeti nevelés
- 127 A jelenlegit megelőzően hány- 58 ha 9-nél többször 9-est
szor ítélték el kábítószeres kell beírni
bűncselekmény miatt 0 - nincs válasz
- 128 Ha a megelőző kábítószeres 59 0 - nincs válasz
bűncselekmény miatt szabad- 1 - 6 hónap alatti
ságvesztésre ítélték, annak 2 - 6-12 hónap
tartama 3 - 1-2 év
4 - 2-3 év
5 - 3 év felett

129	A megelőző és a jelenlegi kábítószeres bűncselekmény elkövetése között eltelt idő	60	0 - nincs válasz 1 - 1 évnél kevesebb 2 - 1-2 év 3 - 2-3 év 4 - 3 évnél több
130	Indult-e az elkövető ellen korábban nem kábítószeres bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárás	61	0 - nincs válasz 1 - igen 2 - nem
131	A korábban nem kábítószeres bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások száma	62	ha 9-nél több, akkor 9-est kell kódolni 0 - nincs válasz
132	Hányszor ítélték el korábban nem kábítószeres bűncselekmények miatt	63	ha 9-nél többször, akkor 9-est kell kódolni 0 - nincs válasz
133	A nem kábítószeres bűncselekmények megnevezése (tv)	64-73	
		64	állam elleni bűncselekmény 1-9 igen 0 - nem
		65	személy elleni erőszak (rablást kivéve) 1-9 igen 0 - nem
		66	közlekedési bűncselekmény (ittas járművezetést kivéve) 1-9 igen 0 - nem
		67	ittas járművezetés 1-9 igen 0 - nem

68 közveszélyes munkakerülés

1-9 igen

0 - nem

69 betöréses lopás

1-9 igen

0 - nem

70 lopás

1-9 igen

0 - nem

71 csalás

1-9 igen

0 - nem

72 rablás

1-9 igen

0 - nem

73 jármű önkényes elvétele

1-9 igen

0 - nem

Ha az említett bűncselekmény előfordult, tehát a válasz igen, a kódkockába az előfordulási számát kell kódolni, ha ez nincs jelezve, akkor a kód 1-es.

134 A korábban elkövetett nem kábítószeres bűncselekmények között volt-e olyan, amelyet a kábítószer megszerzése érdekében követett el

74 0 - nincs válasz

1 - igen

2 - nem

135 Ha igen, a bűncselekmény megnevezése (tv) 75-80

75 okirathamisítás

1 - igen

0 - nem

- 76 betöréses lopás
  - 1 - igen
  - 0 - nem
- 77 lopás
  - 1 - igen
  - 0 - nem
- 78 csalás
  - 1 - igen
  - 0 - nem
- 79 személy elleni erőszak
  - 1 - igen
  - 0 - nem
- 80 egyéb bűncselekmény
  - 1 - igen
  - 0 - nem

136 Ellenőrző kód 80 5'

5.sz. kártya

- 137 sorszám 1-3
- 138 a kártya sorszáma 4

- 139 A korábban elkövetett nem kábítószeres bűncselekmények között volt-e olyan, amelyet kábítószer hatása alatt követett el 5
  - 0 - nincs válasz
  - 1 - igen
  - 2 - nem

- 140 Ha volt, a bűncselekmény megnevezése (tv) 6-16
  - 6 állam elleni bűncselekmény
    - 1 - igen
    - 0 - nem
  - 7 személy elleni erőszak (rablást kivéve)

	1 - igen		
	0 - nem		
8	közlekedési bűncselekmény (ittas vezetést kivéve)		
	1 - igen		
	0 - nem		
9	ittas járművezetés		
	1 - igen		
	0 - nem		
10	közveszélyes munkakerülés		
	1 - igen		
	0 - nem		
11	betöréses lopás		
	1 - igen		
	0 - nem		
12	lopás		
	1 - igen		
	0 - nem		
13	csalás		
	1 - igen		
	0 - nem		
14	rablás		
	1 - igen		
	0 - nem		
15	jármű önkényes elvétele		
	1 - igen		
	0 - nem		
16	egyéb bűncselekmény		
	1 - igen		
	0 - nem		
141	Az elkövető korábban volt-e	17	0 - nincs válasz
	kábítószeres állapota miatt		1 - igen
	bűncselekmény sértettje		2 - nem

- 142 Ha igen, milyen bűncselekmény sértettje volt (tv) 18-23
- 18 emberölés kísérlete
    - 1 - igen
    - 0 - nem
  - 19 testi sértés
    - 1 - igen
    - 0 - nem
  - 20 rablás
    - 1 - igen
    - 0 - nem
  - 21 vagyon elleni bűncs.
    - 1 - igen
    - 0 - nem
  - 22 közlekedési bűncs.
    - 1 - igen
    - 0 - nem
  - 23 egyéb bűncselekmény
    - 1 - igen
    - 0 - nem
- 143 Az elkövető ellen a feldolgozott ügyben a kábítószeres bűncselekményen kívül más bűncselekmény miatt indult-e büntető eljárás 24
- 0 - nincs válasz
  - 1 - igen
  - 2 - nem
- 144 Ha igen, a másik bűncselekmény megnevezése 25-26
- 0 - nincs válasz
  - 1 - állam elleni bűncs.
  - 2 - személy elleni erőszak (rablást kivéve)
  - 3 - közlekedési bűncs. (ittas járművezetést kivéve)
  - 4 - ittas járművezetés
  - 5 - közveszélyes munkaker.

6 - betöréssel lopás

7 - lopás

8 - csalás

9 - rablás

10 - jármű önkényes elvétel.

11 - egyéb bűncselekmény

Az egyszámjegyű válaszoknál a 25-ös pozícióba 0-t kell kódolni, s a 26-osba a válasz sorszámát.

- 145 A másik bűncselekmény milyen viszonyban áll a drogfogyasztással
- 27 0 - nincs válasz
1 - a drogszedés váltotta ki a másikat
2 - a másik előidézte a drogfogyasztást (pl. lelkiileg csak így tudta feldolgozni azt)
3 - a másik a drogfogyasztás érdekében történt (pl. vényhamisítás, gyógyszerárba betörés)
4 - függetlenek egymástól.
- 146 A jelenlegi kábítószeres bűncselekmény elkövetésének közigazgatási helye
- 28 0 - nincs válasz
1 - Budapest
2 - Debrecen
3 - Győr
4 - Miskolc
5 - Pécs
6 - Szeged
7 - Veszprém
8 - egyéb város
9 - község

- 147 A jelenlegi kábítószeres
bűncselekmény elkövetésének
helyszíne
- 29 0 - nincs válasz
1 - tér, út, utca
2 - aluljáró
3 - lakás (saját v. szülőké)
4 - egyéb lakás
5 - szórakozóhely
6 - elhagyatott hely
7 - erdő
8 - lakóház lakáson kívüli
része
9 - egyéb
- 148 A jelenlegi kábítószeres
bűncselekmény elkövetésé-
nek ideje
- 30 0 - nincs válasz
1 - 00-08 óra között
2 - 08-12 óra között
3 - 12-18 óra között
4 - 18-20 óra között
5 - 20-24 óra között
- 149 A jelenlegi kábítószeres
bűncselekmény során al-
kalmazott anyag
- 31 0 - nincs válasz
1 - szerves oldószer
2 - gyógyszer
3 - lágy drog
4 - kemény drog
5 - lágy drog és alkohol
6 - gyógyszer és alkohol
- 150 Az alkalmazott anyag és
a feldolgozott ügyben el-
követett nem kábítószeres
bűncselekmény kapcsolata
- 32 0 - nincs válasz
1 - az anyag hatása alatt
követte el a bűncs.
2 - az anyag megszerzése
érdekében követte el a
bűncselekményt
3 - nincs kapcsolat köztük

3. sz. Melléklet

KÓRRAJZ-FELDOLGOZÓ KÉRDŐÍV

- 1) A megjelenés (vizsgálat) időpontja: ..... év
- 2) Neme: Férfi /1/, Nő /2/
- 3) A páciens életkora: az 1) pont szerinti évben .....
- 4) Legmagasabb iskolai végzettsége: .....
  - nem járt iskolába /1/
  - négy általánostól kevesebb /2/
  - négy-hét általános /3/
  - nyolc általános /4/
  - szakmunkásképzőbe járt, de nem végezte el /5/
  - szakmunkásképző /6/
  - szakközépiskolába járt, de nem végezte el /7/
  - szakközépiskolai érettségi /8/
  - gimnáziumba járt, de nem végezte el /9/
  - gimnáziumi érettségi /10/
  - főiskolára járt, de nem végezte el /11/
  - főiskola /12/
  - egyetemre járt, de nem végezte el /13/
  - egyetem /14/
- 5) Foglalkozása (függetlenül attól kitöltendő, hogy munkaviszonyban állt-e vagy sem): segédmunkás /1/; betanított munkás /2/; érettségi nélküli szellemi dolgozó /3/; szellemi dolgozó érettséggel /4/; ipari szakmunkás /5/; mezőgazdasági szakmunkás /6/; kiskereskedő /7/ kisiparos /8/; kereskedelemben dolgozó szakmunkás /9/; szolgáltatásban dolgozó szakmunkás /10/; diplomás szellemi dolgozó /11/; vezető beosztású szellemi dolgozó /12/; háztartásbeli /13/; rokkant nyugdíjas /14/; nyugdíjas /15/; kizárólag alkalmi munkát végez /16/; egyéb /17/ éspedig .....
- 6) Munkahelye: az első megjelenését megelőző fél évben egyáltalán nem dolgozott /1/; az első megjelenését megelőző egy évben egyáltalán nem dolgozott /2/; az első megjelenését megelőző fél évben alkalmi munkát végzett /3/; az első megjelenését megelőző egy évben alkalmi munkát végzett /4/; építőipari vál-

lalat /5/; közlekedési vállalat /6/; ipari vállalat /7/; állami gazdaság /8/; kereskedelmi vállalat /9/; vendéglátóipari vállalat /10/; mezőgazdasági termelőszövetkezet /11/; egyéb szövetkezet /12/; oktatási intézmény /13/; egészségügyi intézmény /14/; kulturális intézmény /15/; államigazgatási szerv /16/; igazságszolgáltatási szerv /17/; kiskereskedő /18/; kisiparos /19/; egyéb /20/ éspedig .....

7) Családi állapota: hajadon /1/; nőtlen /2/; élettárs /3/; férjezett /4/; nős /5/; elvált /6/; özvegy /7/

8) Lakóhely (csak a város vagy falu neve): .....

9) Szülők adatai:

Anya

I. Iskolai végzettsége (a 4. kérdés kódja szerint): .....

II. Foglalkozása (a 6. kérdés kódja szerint): .....

III. Munkahelye (a 7. kérdés kódja szerint): .....

IV. Az anya: él /1/; meghalt /2/; ha meghalt, a halál oka .....
....., hány éves volt a páciens az anya halálakor: .....

V. A páciens megjelenését megelőző öt éven belül az anya családi állapota: férjezett /1/; elvált /2/; élettárs /3/; özvegy /4/. (Jelezni ha öt éven belül történt változás.)

VI. Devianciák:

Öngyilkossági kísérlet: igen /1/; nem /2/

Öngyilkosság: igen /1/; nem /2/

Alkoholizmus: igen /1/; nem /2/

Narkománia: igen /1/; nem /2/

Ha igen, az alkalmazott szer: .....

Ideg-elmebetegség: igen /1/; nem /2/

Válás: igen /1/; nem /2/

Ha igen, hányszor: .....

Bűncselekmény: igen /1/; nem /2/

Ha igen, milyen bűncselekmény(ek) miatt ítélték el, mikor, a kiszabott büntetés: .....

VII. Legfontosabb személyiségjellemző: .....

10) Apa

- I. Iskolai végzettsége (a 4. kérdés kódja szerint): .....
- II. Foglalkozása (a 6. kérdés kódja szerint): .....
- III. Munkahelye (a 7. kérdés kódja szerint): .....
- IV. Az apa: él /1/; meghalt /2/; Ha meghalt a halál oka ....
.....; hány éves volt a páciens az
apa halálakor .....
- V. A páciens megjelenését megelőző öt éven belül az apa
családi állapota: nős /1/; elvált /2/; élettárs /3/; öz-
vegy /4/. (Jelzni, ha öt éven belül történt változás.)
- VI. Devianciák:
  - Öngyilkossági kísérlet: igen /1/; nem /2/
  - Öngyilkosság: igen /1/; nem /2/
  - Alkoholizmus: igen /1/; nem /2/
  - Narkománia: igen /1/; nem /2/
  - Ha igen, az alkalmazott szer: .....
  - Ideg-elmebetegség: igen /1/; nem /2/
  - Válás: igen /1/; nem /2/
  - Ha igen, hányszor: .....
  - Bűncselekmény: igen /1/; nem /2/
  - Ha igen, milyen bűncselekmény(ek) miatt ítélték el, mi-
kor, a kiszabott büntetés: .....
- VII. Legfontosabb személyiségjellemző:

11) Testvérek adatai

- a) Testvérek száma:
- b) A testvérek között van-e a páciensnél magasabb iskolai
végzettségű: igen /1/; nem /2/. Ha igen, az iskolai vég-
zettség: .....
- c) A testvérek közötti devianciák:
  - Öngyilkossági kísérlet: igen /1/; nem /2/
  - Öngyilkosság: igen /1/; nem /2/
  - Alkoholizmus: igen /1/; nem /2/
  - Narkománia: igen /1/; nem /2/
  - Ha igen, hányszor:
  - Bűncselekmény: igen /1/; nem /2/

Ha igen, milyen bűncselekmény(ek) miatt ítélték el, mikor, a kiszabott büntetés: .....

12) A házastárs (élettárs) adatai:

a) A páciens élettársi kapcsolatban él: igen /1/; nem /2/

Ha igen: A páciens életkora az élettársi kapcsolat kezdetekor: ..... ; az élettárs életkora az élettársi kapcsolat kezdetekor: ..... ; hányadik élettársi kapcsolata a páciensnek: ..... ; az élettársnak: .....

b) A páciens házasságban él: igen /1/; nem /2/

Ha igen: A házasságkötés időpontjában a páciens életkora: ..... ; a házasságkötés időpontjában a páciens életkora: ..... ; a páciens házastársának életkora a házasságkötés időpontjában: ..... ; hányadik házassága a páciensnek: ..... ; házastársának: .....

c) Megismerkedésük helye: együtt jártak iskolába /1/; azonos munkahelyen dolgoztak /2/; azonos baráti társaság /3/; szórakozóhely /4/; egymáshoz közeli lakóhely /5/; egyéb /6/ éspedig: .....

d) A házastárs (élettárs):

I. Iskolai végzettsége (a 4. kérdés kódja szerint): ....

II. Foglalkozása (a 6. kérdés kódja szerint): .....

III. Munkahelye (a 7. kérdés kódja szerint): .....

IV. A házastárs (élettárs) devianciái:

Öngyilkossági kísérlet: igen /1/; nem /2/

Öngyilkosság: igen /1/; nem /2/

Alkoholizmus: igen /1/; nem /2/

Narkománia: igen /1/; nem /2/

Ha igen, az alkalmazott szer:

Ideg- elmebetegség: igen /1/; nem /2/

Válás: igen /1/; nem /2/

Ha igen, hányszor:

Bűncselekmény: igen /1/; nem /2/

Ha igen, milyen bűncselekmény(ek) miatt ítélték el, mikor, a kiszabott büntetés: .....

V. Legfontosabb személyiségjellemző:

13) A születési- és fejlődési adatok között van-e az átlagostól, szokásostól eltérő: igen /1/; nem /2/

Ha igen, ennek rövid leírása:

14) Eddigi betegségek:

15) A szociális-egzisztenciális helyzet legfontosabb jellemzői:

a) Lakáskörülmények, amelyben felnőtt:

b) A család jövedelmi viszonyai:

c) Egyéb:

16) A személyiségfejlődés (életút) legfontosabb eseményei és jellemzői:

a) Szülei nevelték-e: igen /1/; nem /2/

b) Ha nem, akkor ki nevelte, illetve hol nevelkedett?

c) A szülők együttélésének jellemzői:

d) A páciens társas kapcsolatainak jellemzői:

e) A páciens érzelmi életének, problémamegoldási képességének, jövőképének, vágyainak, teljesítőképességének legfontosabb jellemzői:

17) a) A páciens a drog-használat megkezdését megelőzően követett-e el bűncselekményt? igen /1/; nem /2/

Ha igen, milyen bűncselekmény(ek)e)t, mikor (évszám és/vagy a páciens életkora) és milyen szankciót alkalmaztak vele szemben:

b) A páciens a drog-használat megkezdését követően követett-e el bűncselekményt? igen /1/; nem /2/

Ha igen, milyen bűncselekmény(ek)e)t, mikor (évszám és/vagy a páciens életkora) és milyen szankciót alkalmaztak vele

szemben:

c) A páciens a drog hatása alatt követett-e el bűncselekményt?
igen /1/; nem /2/

Ha igen, milyen bűncselekmény(eke)t, mikor (évszám és/vagy a páciens életkora) és milyen szankciót alkalmaztak vele szemben:

d) A páciens a drog megszerzése érdekében követett-e el bűncselekményt? igen /1/; nem /2/

Ha igen, milyen bűncselekmény(eke)t, mikor (évszám és/vagy a páciens életkora) és milyen szankciót alkalmaztak vele szemben:

e) A páciens bódult állapota miatt volt-e bűncselekmény sértettje? igen /1/; nem /2/

Ha igen, milyen bűncselekmény(eke)t követtek el vele szemben:

f) Tette-e feljelentést a páciens az ellene elkövetett bűncselekmény miatt? igen /1/; nem /2/

Ha nem, miért nem:

18) A drog-használattal kapcsolatos adatok:

a) Kipróbálás: hány éves korban először: .....
milyen körülmények között: .....
mit használt: .....
milyen hatással volt rá: .....
a használat motívuma: .....

b) Használat: mióta rendszeresen: .....
mit: .....
gyakoriság: .....
milyen módon, illetve körülmények között: .....

c) A szerhatás tünetei: .....

- d) Az elvonási tünetek: .....
- e) A szerhasználat óta fellépő magatartásváltozásai és egyéb problémák:
- f) Indult-e ellene szabálysértési vagy büntető eljárás a szerhasználat miatt: igen /1/; nem /2/
Ha igen, az eljárás hogyan végződött:
- g) Korábban kezelték-e: igen /1/; nem /2/
- h) A visszaesés oka, véleménye szerint:
- 19) A páciens minősítése a droghasználat szempontjából: próbálkozó /1/; alkalmi fogyasztó /2/; rendszeres visszaeső /3/; drog-dependens /4/
- 20) A páciens egyéb devianciái: rendszeres alkoholfogyasztó /1/; alkoholista /2/; öngyilkossági kísérlet - egyszer /3/; öngyilkossági kísérlet - többször /4/:

4. sz. Melléklet

MÉLYINTERJÚ TÉMAKÖRÖK

1) Az intézményből való kikerülés, illetve a legutolsó kezelés befejezése óta eltelt időszak legfontosabb eseményei, jellemzői:

- családi állapot, iskolai végzettség, foglalkozás, munkahely, lakóhely és a felsoroltak területén bekövetkezett változások;
- drogozik-e továbbra is - ha igen: ennek rendszeressége, milyen szert használt, honnan és hogyan szerzi be, milyen körülmények között, mennyit költ havonta a szenvedélyére, szerinte miért nem sikerült leszokni;
- alkoholizál-e - ha igen: ennek rendszeressége és mennyisége italajtánként;
- ha a drogozást abbahagyta: miért, mi vagy ki segítette ebben - mióta drogozik;
- követett-e el újabb bűncselekményt - ha igen: a bűncselekmény(ek) megnevezése, időpontja (év), a büntetőeljárás hogyan végződött, a kiszabott büntetés, ha börtönben (fegyház, fogház, javító-intézet) volt, ott hozzájutott-e valamilyen droghoz, szerinte miért követett el ismét bűncselekményt, a büntetőeljárás során kiderült-e, hogy valaha drog-fogyasztó volt, ha igen: hogyan reagáltak erre a hatóságok.

2) Az életút legfontosabb jellemzői:

- a gyermekkor meghatározó élményei: szülők (nevelők) szociális jellemzői (iskolai végzettség, foglalkozást, stb.), együtt éltek-e a szülei, iskolával kapcsolatos emlékek, tanulmányi eredménye, iskolai végzettsége;
- a szülők devianciája (alkoholizmus, öngyilkosság vagy annak kísérlete, narkománia, bűnözés);
- testvérek életútja (kitérni arra, ha valamelyik testvérének életkörülményei lényegesen eltérnek az interjúalanyétól -

- ennek oka a megkérdezett szerint);
- a kamaszkor életmódja: kikből álltak a barátai, barátnői, baráti (haveri) társaságának jellemzői;
  - eddigi munkahelyei, azokkal kapcsolatos élményei;
  - párkapcsolatai, élettársi-házastársi kapcsolata(i);
  - eddigi életének legnagyobb élménye, sikeres - mi az, amire büszke;
  - eddigi életének legnagyobb élménye, sikeres - mi az, amire büszke;
  - eddigi életének legnagyobb kudarca, mivel magyarázható ez;

3. A drogozással összefüggésben vizsgálendő kérdések:

- a minta: kitől látta először, honnan tudta, hogy az adott szernek kábító hatása van;
- az első drogozás körülményei (mit, kikkel, hol, miért, mit érzett a drogozás során és utána);
- a drogozás rendszeressége, a további drogozás körülményei: mit, mennyiség, hol, kikkel, milyen időközönként;
- hogyan jutott hozzá a visszaélészerűen használt droghoz - a drogra havonta költött pénz;
- milyen eseményekhez kötődött a drogozása;
- a megkérdezett szerint mi volt az oka a drogozásának;
- miért nem inkább alkoholizált drogfogyasztás helyett;
- közvetlen környezetének (szülők, barátai, házastársa, stb.) reakciója a drogfogyasztására.

4. A narkómánia miatti kezelést megelőzően elkövetett bűncselekményre - vagy bűncselekményekre - vonatkozó kérdések:

- mielőtt elkezdte a drogozást, azt megelőzően követett-e el bűncselekményt, ha igen: mit, milyen büntetést kapott, milyen körülmények között, kikkel és miért követte el a bűncselekményt, ugyanazokkal követett-e el bűncselekményt, akikkel később drogozott;
- a drogozásra "rászokást" követően elkövetett bűncselekmény(ek) megnevezése, milyen büntetést kapott, milyen kö-

rülmények között, kikkel és miért követte el a bűncselekményt, az eljárás során kiderült-e, hogy drogfogyasztó - ha igen: a hatóság reagálása erre, ha börtönben vagy javítóintézetben volt, akkor ott hozzájutott-e valamilyen droghoz, ugyanazokkal követte-e el a bűncselekményt, akikkel drogozni szokott;

- közvetlen környezetének (szülők, barátai, házastársa, stb.) reagálása a bűnelkövetésre.

5. A rehabilitációval összefüggő kérdések:

- kik és milyen intézmények próbálták segíteni abban, hogy abbahagyja a drogozást, hogyan jutott el ezekhez a személyekhez, illetve intézményekhez;
- kik és milyen intézmények próbálták segíteni abban, hogy büntetésének letöltése után "beilleszkedjen" a társadalomba (álláshoz jusson, lakóhelye legyen, stb.).

5.sz. Melléklet

Irodalomjegyzék

Az irodalomjegyzékben használt rövidítések:

- Alk. - Alkoholológia
- B.Sz. - Belügyi Szemle
- Gy. és I.v. - Gyermek- és Ifjúságvédelem
- I.Sz. - Ifjúsági Szemle
- J.K. - Jogtudományi Közlöny
- K.K. - Kriminológiai Közlemények
- K.K.T. - Kriminológiai és Kriminálisztikai
Tanulmányok
- M.J. - Magyar Jog
- M.N. - Magyar Nemzet
- O.H. - Orvosi Hetilap
- Pszic.t. - Pszichológiai Tanulmányok
- R.l. - Radical letter
- Vil. - Világosság

- "-ács-":** Narkománia és megelőzés. Dolgozók Lapja, 1989. aug.17.
- Ajtmatov, Cs.:** Veszthely. Budapest, 1987.
- Adatok a magyar ifjúságról.** A kiadványt összeállította: **Lakatos Miklós.** Budapest, 1988.
- Adler, P.A., Adler, P.:** Shifts and Oscillations in Deviant Careers: The Case of Upper Level Drug Dealers and Smugglers. Social Problems, Vol.31. No.2. December 195-207.o. 1983.
- Ákos Éva-Babai Ágnes-Szalay Béla:** A gyakoribb kábítószeres és vizsgálati módszerek. In: Bűnügyi Technikai Közlemények. Szerk. **Kertész Imre.** Budapest, 1975. 116-132.o.
- Albrecht, H.J. and van Kalmthout, A., (Eds.):** Drug Policies in Western Europe. Freiburg, 1989.
- Az alkohol és kábítószer-visszaélés állami programja az USA-ban. Alk. 1984. 3-4. 84-85.o.
- Alkoholizmus Elleni Állami Bizottság Titkársága Kábítószer Albizottsága:** Előterjesztés az Alkoholizmus Elleni Állami Bizottsághoz a bódulatkeltő szerekkel visszaélő fiatalok érdekében hozott határozatok végrehajtásáról. Kézirat. Budapest, 1987.
- "Az alkoholizmus és a narkománia." Szemleciikk. B.Sz. 1989.3. 123-125.o.
- Az alkoholizmus főbb kérdései. - Válogatás a nemzetközi alkoholológiai szakirodalomból. Alkoholológiai Kiskönyvtár 3. Budapest, 1981.
- Állami Ifjúsági Bizottság:** Tájékoztatás és intézkedés a ragasztószer szippantásról. Alk. 1977.1. 36-39.o.
- Andics Jenő:** Ifjúság, jövőkép, gazdaság. Vil. 1985.3. 149-154.o.
- Andorka Rudolf-Buda Béla-Cseh-Szombathy László:** A deviáns viselkedés szociológiája. Budapest, 1974.
- Andorka Rudolf:** A szociális gondozók működése és a szociális gondozók képzése Svédországban. Alk. 1984.1. 50-54.o.
- Andorka Rudolf:** Kábítószer-fogyasztás Lengyelországban. Alk. 1988.2. 51-52.o.
- Andorka Rudolf:** A társadalmi beilleszkedési zavarok alakulása 1988-ban és 1989-ben és várható változásuk a következő években. In: A "társadalmi beilleszkedési zavarok" kutatási főirány kutatóinak III. munkaértekezlete (Pilisszentkereszt, 1990. május 31-június 2.) c. kiadványban. 324-332.o.

- Angeli István:** A gyógyszerfogyasztás epidemiológiája. In: Az orvostudomány aktuális kérdései 55. Budapest, 1987. 23-46.o.
- Anglin, M.D.:** Drugs and crime - 1. Behavioral Aspects. In: Encyclopedia of Crime and Justice. Ed.in chief: Kadish, S.H. London. Volume 2. 636-643.o.
- Anglin, M.D., Speckart, G.:** Narcotics use and crime: a multisample, multimethod analysis. Criminology, 26(2), 197-233. 1988.
- "Antaethyl".** Frick László riportja egy alkohol és narkóelvonó intézet mindennapjairól. Élet és Irodalom, 1988.júl.22.
- Anti-Drog Információk.** 1987. 2.
- Antilla, Inkeri:** A bűnözés megelőzése és a büntető igazságszolgáltatás rendszere. J.K. 1981.1. 37-42.o.
- Arató Mihály-Erdős András-Kasánszky Emőke:** A szerves oldószer abusus pszichiátriai osztályon. O.H. 1976. 39. 2365-2368.o.
- Arnold, H.-Korinek László:** Bűnözési leterheltség a Német Szövetségi Köztársaságban és Magyarországon. Dolgozatok az állam- és jogtudományok köréből. XVII. Pécs, 1986.
- Árvay József:** A kóros szenvedélyek és a személyiségzavarok. B.Sz. 1989.2. 60-62.o.
- Árvay Sándor:** Mámorföld. Magyarország, 1988. máj. 27.
- (-arz-):** Tenyérből árult drogok. Az első számú közellenség. Esti Hírlap, 1988. nov. 11. 5.o.
- Atkins, R.L., Hanneman, G.I.:** Illicit drug distribution behavior. Journal of Health and Social Behavior, 15 (March) 36-43.o.
- Baasher, T.A.:** Drugs in the Islamic World. World Health. 1981.8.
- Babus Endre:** Interjú Gerevich Józseffel (Válaszol egy kábítószer-szakértő). Heti Világgazdaság, 1987. aug. 15.
- B.Aczél Anna:** Speciális nevelőotthonokban és zárt intézetekben nevelkedő fiatalok iratanyag elemzésének tapasztalatai. In: Szocializációs zavarok - beilleszkedési nehézségek. Budapest, 1985. 114-129.o.
- Bácskai Erika-Gerevich József-Lóska Szilárd:** Tervezet a szenvedélybetegségek megelőzésének átfogó programjára. Egészséget mindenkinek 2000-re! AEÁB Titkársága, 1987.

- Bácskai Erika-Gerevics József-Lévai Miklós:** Átfogó multidiszciplináris tervvázlat a drogabúzus nemzeti kezelésének programjához. Vitaanyag. Alk. 1990.4. 1-18.o.
- Bácskay Andrea:** A kábítószerkereskedés az ifjúsági sajtóban. Alk. 1989.1.
- Bágyoni Attila:** Szenvedélyek rabságában. Budapest, 1982.
- Bakalar, J.B.-Griuspoon:** Drug control in a free society. Cambridge U.P. 1984.
- Bakóczy Antal:** Az emberölés. Budapest, 1984.
- Balla Károly:** A kábítószer-élvezők és vámszedők ellen folyó nemzetközi harc. In: Nagy F.-Lovass P. A kábítószeresek világa c. kötetben. VII. fejezet: 274-306.o.
- Balla Károly:** Kábítószeresek és pszichoaktív anyagok rendészeti felügyeletének tapasztalatai. B.Sz. 1984.8. 92-96.o.
- Balla Károly:** A kábítószeresek és a pszichotróp anyagok rendészeti felügyelete. B.Sz. 1988.12. 34-38.o.
- Balla Péter:** Utószinkron. Mi a véleménye, rendőr elvtárs? M.N. 1988. jul. 2. 9.o.
- Balogh László-Faragó Endre:** Egy joghézag kapcsán... B.Sz. 1989.4. 82-85.o.
- Baratta, A.:** Rationale Drogpolitik? Die sociologischen Dimensionen eines strafrechtlichen Verbots. Kriminologisches Journal, 1990.2.
- Barcsa István:** A narkomániáról pedagógusoknak. B.A.Z. Megyei Tanács V.B. kiadványa. Miskolc, 1983.
- Bárd Károly:** A büntető hatalom megosztásának buktatói. Budapest, 1987.
- Bárd Károly:** A jogállamiság határai. M.J. 1989.9. 787-792.o.
- Bartalus Antal:** Kábítószerrel visszaélés bűncselekményének nyomozása. B.Sz. 1985.1. 93-96.o.
- Bartók János:** Drogfogyasztók Magyarországon - ahogyan a körzeti orvosok látják. In: "Drogkutatói Alirány" (Előtanulmányok) c. kötetben TBZ Munkaértekezlet Pilisszentkereszt, 1990. 102-112.o.
- Bassin, A.:** "Daytop Village". Az addicciótól való szabadulás útján. Alk. 1973.3.

- Bassiouni, M. Ch.:** Nemzetközi Büntető Kódex Tervezete. I.M. Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványai - tanulmánykötet 14. 1986. Szerk.: Szük László.
- Batawia, S.:** A fiatalok kábítószer-fogyasztásának problémái. M.J. 1978.5. 456-457.o.
- Baumrind, D.:** A serdülőkori drogfogyasztás családi előzményei - fejlődéslélektani megközelítés. Ford.: Felvinczi Katalin. In: Drogproblémák. Nr.3. Szerk.: Gerevich József. Budapest, 1987. 6-43.o.
- Bayer István:** Toxikománia. Alk. 1974.2. 53-55.o.
- Bayer István** levele az Alkohológia szerkesztőségéhez. Alk. 1978. 2. 92.o.
- Bayer István:** Néhány adat a drogabúzus aktuális problémáinak vizsgálatához. Alk. 1981.3. 134-136.o.
- Bayer István:** Az illegális kábítószer-kereskedelem és alakulása a világon. Gyógyszereink, 1985.6. 161-165.o.
- Bayer István-Erdélyi István:** A toxikománia alakulása hazánkban a nemzetközi tapasztalatok tükrében. In: Tanulmányok a társadalmi beilleszkedési zavarokról. Budapest, 1988. Szerk.: Münnich Iván.
- Bayer István:** A kábítószer. Budapest, 1989.
- Becker, H.S.:** A kívülálló. In: A deviáns viselkedés szociológiája. Budapest, Gondolat Kiadó, 1974. 80-113.o.
- Bejerot, N.:** Addiction - An Artificially Induced Drive. 1972.
- Bejerot, N.:** Drug Abuse and Drug Policy. Munksgaard Copenhagen, 1975.
- Bejerot, N.:** Narkotikumok és dependencia. Alk. 1978.3. 173-175.o.
- Benda, B.B.:** Crime, Drug Abuse, Mental Illness and Homeless-ness. Deviant Behavior, 8:361-375, 1987.
- Benkő András:** Hisztéria vagy reális veszély? (A kábítószer elleni küzdelem szakértői szemmel.) Jogpolitika, 1988.2.
- Benson, G. - Holmberg M.B.:** A kábítószerfogyasztás és a bűnözés összefüggése svéd fiataloknál. Alk. 1985.3. 48.o.
- Berkes György:** A kábítószerélvezet és a bírói gyakorlat. Jogpolitika, 1986.3. 11-12.o.
- Berkes György:** Elvi döntés a kábítószerrel való visszaélésről. M.J. 1987.3. 205-219.o.

- Bernasconi, R.:** The Fights against money laundering in the prevention of the drug supply. In: Toward scientifically based prevention. UNICRI Publ.no.41. Rome, 1990.
- Berta Bulcsu:** Jelenségek. Élet és Irodalom, 1980. jan. 26.
- Beszélgetés** a "Negatív lenyomat" c. filmről. I.Sz. 1985.5.
- Bíró Dávid:** Ellenkultúra Amerikában. Tények - szociológiai értékelések. Budapest, 1987.
- Bíró Sándor:** Az Interpol 1985. évi közgyűlése. B.Sz. 1986.7. 3-10.o.
- Blahó Miklós:** - Olasz tavasz. Három párt egy csónakban. M.N. 1990. márc.9. 2.o.
- Boda Livia:** Az igazságügyi orvosszakértő dilemmája. In: K.K. 25. Budapest, 1988. 47-53.o.
- Bodzabán István:** Mozgásterek. Magyar Ifjúság, 1986.46. 34.o.
- Bogoljubova, T.A.:** Nyekotorüje rezultati kriminologicseszkovo izucsenyiya problem borbü sz narkotizmom. Vesztnyk M.U. 1988.2.
- Bonczos László-Bugyi Balázs-Zámbolyi Klára:** Oldószerek neurotoxicus hatásáról. O.H. 1974.52. 3137-3138.o.
- Bonta Mihály:** Az alkoholizmus elsődleges megelőzésének egyes kérdéseiről. In: Viselkedés? - Betegség? - Társadalmi probléma? (Szemelvények az alkoholológia szakirodalmából) Alkohológiai Kis-könyvtár 8. Budapest, 1985.
- Bonta Mihály** beszámolója az ICAA 34. kongresszusáról (Calgary) Kanada, 1985. aug. 4-10. Alk. 1985.4. 31-34.o.
- (boros):** Villanófényben: A kábítószer-bizottság. M.N. 1988.máj.7.
- Boros István:** Egységes kábítószer-törvényre van szükség. "Ha bele-halsz, akkor is meggyógyítalak..." M.N. 1988.jun.25. 7.o.
- Boros István - Vértessy Péter:** Narkó-blues. Budapest, 1986.
- Boros László:** Légvárak lovagjai vagy jövőnk értékteremtői. I.Sz. 1986.5.
- Bozóky Éva:** Rajzolt határok. (Kallódók pásztorai.) Nők Lapja, 1988.27. 6-7.o.
- Brian, J.:** The forbidden game. A social history of drugs. London, 1975.

- Brol, J.:** A narkómia megelőzésének jogi alapjai. Szemelvények a büntetésvégrehajtás külföldi szakirodalmából. IM. Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága, Nevelési Osztály, 1986.7. 91-96.o.
- Brunn, K.:** Implications of legislation relating to alcoholism and drug dependence: government policies. In: 29th International Congress on Alcoholism and Drug Dependence. Ed.: Kiloh, L.G. and Bell, D.S. Butterworth Australia, 1971. 173-201.o.
- Brunn, K.:** Nemzetközi alkoholpolitika - nemzetközi intézkedések. In: Az alkoholizmus főbb kérdései. - Válogatás a nemzetközi alkoholológiai szakirodalomból. Alkoholológiai Kiskönyvtár 3. Budapest, 1981.
- Brunn, K.-Pan, L.-Rexed, I.:** The Gentlemen's Club. International control of drugs and alcohol. Chicago and London, 1975.
- A Btk magyarázata, második kötet, XVI. fejezet. Irta: Moldoványi György. Budapest, 1986. 798-802.o.
- Buda Béla:** Alkoholizmus és drogfüggőség. Kutatás, megelőzés vizsgáltszerte. Gy. és I.v. 1989. 1-2. 112-117.o.
- Budka, J., Vanco, E., Vojtik, V.:** A CSSZSZK-beli nem alkoholos toxikománia alakulása az 1982-1985 években és egyes aktuális problémák. In: Ceskoslovenská Kriminalistika, 1988.1.
- Buikhusen, W. and Timmerman, H.:** The Development of Drug Taking among Secondary School Children in The Netherlands, Bull. Narcotics, 27.7. 1972.
- Burgstaller, M.:** Kábítószer - büntetőjog Ausztriában. M.J. 1987.4. 366-369.o. Ford.: Györgyi Kálmán.
- Cervello, C.:** A Pompidou-csoport tagállamainak büntető törvényhozása a kábítószer-fogyasztás és -kereskedelem elleni harcban. A szerző francia nyelvű tanulmányát ismerteti: Csonka Péter. M.J. 1991.3. 176-177.o.
- Christie, N.:** Drugs in Dry Societies. In: Drugs and drug control. Scandinavian Studies in Criminology. Vol.8., Ed.: Stangelad, P., Oslo, 1987.
- Cohen, A.K.:** A szubkultúrák általános elmélete. In: Ifjúságszociológia. Budapest, 1969. 264-286.o.

- Cohen, A.K.:** Fiatalkorú bűnözők. A bűnöző szubkultúra. In: A deviáns viselkedés szociológiája. Budapest, 1974. 164-177.o.
- Collins, J.J., Hubbard, R.L. and Rachal, J.V.:** Expensive drug use and illegal income: a test of explanatory hypotheses. *Criminology*, 23:743-764, 1985.
- Combatting drug abuse and relating crime:** Comparative research on the effectiveness of socio - legal preventive and control measures in different countries on the interaction between criminal behaviour and drug abuse. Ed.by Bruno, F. UNSDRI Publication No.21. Rome, July 1984. Final report.
- Cotic, D. (ed.):** Drugs and punishment. UNSDRI Publication No. 30. Rome, February 1988.
- "A crack rohamos terjedése." Szemleciikk. B.Sz. 1989.10. 124-125.o.
- Cristiane F.** pokoljárása. Feljegyezte: Hermann, K. és Rieck, H. Rakéta Regényújság, 1979. szept. 4. 11 és 18o.
- Czippán György:** A rock és a fiatalok. I.Sz. 1982.4.
- Csalay András** hozzászólása az MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1987. I. 22-i ülésén. In: A kábítószer és a kábító hatású anyagok fogyasztásának büntetőjogi problémái. K.K.15. Szerk.: Polt Péter. Budapest, 1987. 96-102.o.
- Csepeli György:** A szociálpszichológia vázlata. Népművelési Propaganda Iroda.
- Cseres Judit-Bernád István:** A gyermek és ifjúságvédelem fejlesztésének feladatai. B.Sz. 1986.8. 8-15.o.
- Cserne István:** Drogfüggő fiatalok értékorientációjának sajátosságai I. rész. In: Értékek és változások. Budapest, 1987.
- Csoportdinamika** - Válogatás Kurt Lewin műveiből. Budapest, 1975.
- Declaration of the International Conference on Drug Abuse and Illicit Trafficking and Comprehensive Multidisciplinary Outline of Future Activities in Drug Abuse Control.** United Nations New York, 1988.
- Demeter Vilmos:** A kábítószerrel való visszaélés. M.J. 1971.11-12. 653-657.o.
- Demeter Vilmos:** A kábítószerrel való visszaélés alakulása a Btk Novellájának hatálybalépése után. M.J. 1974.8. 480-483.o.

- Demeter Vilmos:** A kábítószerrel való visszaélés Franciaországban. M.J. 1975.9. 503-508.o.
- Dénes Sándor-Tauber István-Tóth Lajos:** A krimináletiológia új értelmezése, a bűnözés többdimenziós modellje. B.Sz. 1986.8. 38-43.o.
- Dénes Sándor-Tauber István-Tóth Lajos:** A fiatalkori bűnözés és a 80-as évek magyar társadalma. B.Sz. 1987.3. 7-17.o.
- De Quincey, T.:** Egy angol ópiumevő vallomásai. Budapest, 1983.
- Déri Pál** hozzászólása az MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1987. I. 22-i ülésén. In: A kábítószer és a kábító hatású anyagok fogyasztásának büntetőjogi problémái. K.K. 15. Budapest, 1987. 82-89.o.
- Déri Pál:** A kábítószer-bűnözés megelőzéséről. B.Sz. 1990.10. 43-45.o.
- A deviáns magatartások és a rendőri bűnmegelőzés.** B.Sz. 1983.5. 39-47.o.
- De Vicente:** Explanatory Memorandum. In: Report on the fight against drugs. Council of Europe. Parliamentary Assembly 15 September 1988. Doc. 5939.
- Diczig István:** Ifjúság, bűnözés és igazságszolgáltatás. In: Az Egyesült Nemzetek Hetedik Bűnmegelőzési Kongresszusa: Milánó, 1985. IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványa, 18. 1986. 289-305.o.
- Dollard, Cormier:** A droghasználó személyiségének tanulmányozása. Alk. 1981.3. Melléklet: 22-25.o.
- "Drogprobléma megoldásának teóriája."** Szemlecikk. B.Sz. 1990.2. 124-125.o.
- Drog-veszély.** A "Magyar Ifjúság" kiadványa. 1987.
- Drug Abuse in Poland in 1990.** Ministry of Health and Social Welfare. Warsaw. Manuscript.
- Durkheim, Émile:** A társadalmi tények magyarázatához. Budapest, 1978.
- Durkheim, Émile:** Az öngyilkosság. Budapest, 1982.
- Edholm, L., and Bishop, N.:** Serious drug misusers in the Swedish Prison and Probation system. Swedis National Prison and Probation Administration, 1983.

- Egri Tamara:** Narkósok a volánnál? Autósélet, 1987.10. 11.o.
- Egyed László:** Beszélgetés egy "deviáns" pszichiáterrel. I.Sz. 1981.3.
- Elekes Zsuzsanna:** 14-18 éves fiatalok ivási szokásai, dohányzása és kábítószerfogyasztása. Alk. 1986.1. 20-24.o.
- Elekes Zsuzsanna:** A narkómánia epidemiológiája. Gy. és I.v. 1989. 1-2. 106-111.o.
- Elekes Zsuzsa:** A drogprobléma Magyarországon. Diakónia, 1989.2. 53-56.o.
- Elekes Zsuzsanna:** Drogfogyasztó fiatalok különböző csoportjainak szociális összetétele, avagy egy drogkutatás problémái. In: A "társadalmi beilleszkedési zavarok kutatási főirány kutatóinak III. munkaértekezlete (Pilisszentkereszt, 1990. május 31-június 2.) c. kiadványban. 254-262.o.
- Elekes Zsuzsanna:** A drogprobléma a nemzetközi szakirodalomban. Alk. 1990.2. 31-44.o.
- Elekes Zsuzsanna:** Drogfogyasztó fiatalok ivási szokásai. Alk. 1990.3. 22-27.o.
- Elekes Zsuzsanna:** A drogepidemiológia a nemzetközi szakirodalomban. Alk. 1990.4. 19-29.o.
- "Elektronikus orr kifejlesztése, mert a kábítószer-csempészek vegyszerekkel megzavarják a kutyák szaglását." Szemlecikk. B.Sz. 1989.5. 128.o.
- Encyclopedia of crime and justice.** Ed.in chief: Kadish, S.H. London. Volum 2. "Drugs and crime" written by Anglin, M.D., Kaplan, J., Sells, S.B. 636-663.o.
- Eörsi István:** A kis Valentino (Vers-esszé Jelek András filmjéről.) In: A derűlátás esélyei. Budapest, 1981.
- Eörsi István:** Veszélyes egyensúly. In: A derűlátás esélyei. Budapest, 1981.
- Erdélyi Ildikó:** Drogfüggő fiatalok értékorientációjának sajátosságai. II. rész. In: Értékek és változások. Budapest, 1987.
- Erdélyi Ildikó-Cserne István-Bíró Gyula:** Csoport-pszichoterápiás módszer a terápiás kapcsolat kialakításával fiatal narkomán betegekkel. Alk. 1987.2. 39-46.o.

Erdélyi István: A pszichoaktív anyagok élvezetének egyes problémái. Budapesti Nevelő, 1978.2. 37-45.o.

Erdélyi István-Magyar Miklós-Pick Imre-Zeisler József: Euforizáló szerekkel való visszaélés és a fiatalkori bűnözés. Alk. 1982.3. 142-153.o.

Az **Európai Szocialista Országok Büntető Törvénykönyvei I-II.** Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének kiadványai. Budapest, 1973. Szerk.: Horváth Anna

Faragó István: Alkohol, koffein, kábítószer. Budapest, 1959.

Farkas Ákos: Bűnelkövetési stratégiák és a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága. In: Horváth T.-Lévai M.: Kriminológiai Szakirodalom-gyűjtemény. Budapest, 1990. II. kötet. 348-350.o.

Farkas Gábor: Epidémiail adatok a kábító hatású anyagok használatáról (az 1976-1980-as évek egészségügyi jelzései alapján). Alk. 1981.2. 91-94.o.

Farkas Gábor: A gyermek pszichiátriai betegellátás megoldásra váró feladatai hazánkban. Az 1976-1979. évek adatainak tükrében. Népegészségügy, 1981.3.

Farkas Lajos: A prekriminális csavargás tárgykörében végzett újabb vizsgálatok főbb eredmények. In: Pszic. t. XIV. Budapest, 1975. 555-559.o.

Farkasinszky Teréz-Bácskai Józsefné-Bácskai Mária: Ragasztószer-szippanzó gyermekek. Alk. 1976.2. 79-83.o.

Farkasinszky Teréz előadása a TIT Nógrád megyei Szervezetének "Nyári Egyetem"-én (Salgótarján, 1987. VII.8.)

Farkasinszky Teréz-Schad László-Benkő Katalin-Csapó Ágnes-Szabó Ferencné-Hódi Istvánné-Kissné Seprűs Mária-Karai Lászlóné-Fehér-Ferencné: Narkomán serdülők és fiatalok ellátása során szerzett tapasztalatok és következtetések. (A Csongrád megyei modellkísérlet előzményei.) Alk. 1989.1. 3-16.o.

"**Fehér** halál a sajtó tükrében." Szemleclikk. B.Sz. 1990.2. 107-108.o.

Fehér Márta: Thomas Kuhn tudományfilozófiai "paradigmája". In: Kuhn, T.S.: A tudományos forradalmak szerkezete. 299-318.o.

Fekete Gy. Attila: Az év legnagyobb kábítószerfogása. 07 Magazin, 1989. 13-15.o.

- Felsch István-Kubinyi Ferenc:** Anno 1976. Egy riport sorsa. M.N. 1989.aug.8. 6.o.
- Ferencz Zoltán:** A bűncselekmény-szituáció kriminológiai jellemzői. Kandidátusi disszertáció. Pécs, 1986.
- Fischer, Ernst:** A fiatal nemzedék problémái - Tehetetlenség vagy felelősség. Stúdium könyvek 45. Budapest, 1964.
- Fodor Gábor:** Piros kendő, fehér pöttyökkel. Ifjúsági Magazin, 1980.11.
- Földvári József:** Kriminálpolitika. Budapest, 1987.
- A Frankfurti Határozat.** R.L., N^o = 13 (April, 1991.) 8-9.o.
- Frech Ágnes:** Néhány gondolat a kábítószer-fogyasztás büntetőjogi megítéléséről. M.J. 1982.11. 1024-1026.o.
- Frech Ágnes:** A kábítószerrel való visszaélésről. B.Sz. 1983.7. 66-71.o.
- Frech Ágnes:** A kábítószeres ügyek ítélkezési gyakorlata. In: K.K. 25. Budapest, 1988. 23-41.o.
- Fridli Judit:** A kábítószeres bűntetőjogi megítélése a külföldi joggyakorlatban. Kézirat, 1988.
- Gábrriel György:** Narkósok nyomában. B.Sz. 1988.5. 92-95.o.
- Galajda Ágnes:** A kábítószer-élvezet; a jelenség és a bűnözés kapcsolatának bemutatása. Szakdolgozat, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 1982.
- Gandossy, R.P., Williams, J.R., Cohen, J., Harwood, H.J.:** Drugs and Crime: A Survey and Analysis of the Literature. National Institute of Justice. Washington, D.C., 1980.
- Gátat** kell vetni a "fehér halálnak". Szemleciikk. B.Sz. 1988.11. 121-23.o.
- Gazsó F.-Pataki F.-Várhegyi Gy.:** Diákéletmód Budápesten. Budapest, 1971.
- Géczi János:** Vadnarancsok. Budapest, 1982.
- Gerevich József** vitairata Szendrei Ádám: Ördögi kör az alkohol körül című, a "Magyar Nemzet"-ben 1980. okt. 1-én megjelent cikkére. Alk. 1980.4. 251.o.
- Gerevich József:** Egy "halott élet" fenomenológiája. Alk. 1981.3. 185.o.

- Gerevich József:** Alternatívákat! Hozzászólás Samu István cikkéhez. Kritika, 1981.6. 21.o.
- Gerevich József:** Terápiák társadalma - társadalmak terápiája. Budapest, 1983.
- Gerevich József:** Iskolai mentálhigiéne. Alk. 1985.1. 9-16.
- Gerevich József:** A hazai drogproblémák és kezelésük. In: Tények könyve '89. Szerk.: Baló György és Lipovecz Iván. Budapest, 1988. 510-513.o.
- Gerevich József:** A drogproblémák társadalmi vonatkozásai. Gy. és I.v. 1989.4.
- Gerevich József:** A droghelyzet hazánkban. Kézirat, 1990.
- Gerevich József:** A kábítószer-problémák megelőzése a közösség szempontjából. Nemzetközi konferencia, Quebec, 1990. október 4-7. Alk. 1990.4. 53-54.o.
- Gerevich József-Zseni Annamária:** Serdülőkorú öndestruktív tendenciák és ellenkultúra. Alk. 1981.4. 249-250.o.
- Gergelyné Barta Erika:** Kábítószerrel való visszaélés nyomozása. B.Sz. 1977.1. 101-104.o.
- Goldschmidt Dénes:** A drogkérdésről - egy orvos szemszögéből, in: A kábítószer és a kábító hatású anyagok fogyasztásának büntetőjogi problémái. K.K. 15. Budapest, 1987. 42-47.o.
- Gödöny József:** A társadalmi-gazdasági fejlődés és a bűnözés. Budapest, 1976.
- Gödöny József:** A bűnözés és a társadalmi beilleszkedési zavarok kutatásáról. M.J. 1986.9. 713-724.o.
- Gödöny József:** A bűnözés új jelenségei és a megelőzés. B.Sz. 1987.9. 50-57.o.
- Gönczöl Katalin:** A büntetőjogi Világkongresszus a kábítószerrel való visszaélésekről. Alk. 1974.3. 156-158.o.
- Gönczöl Katalin:** A visszaeső bűnelkövetők tipológiája. Budapest, 1980.
- Gönczöl Katalin:** A büntetőjogi következmények történeti fejlődése a szocialista országokban. B.Sz. 1985.10. 34-40.o.
- Gönczöl Katalin:** A hátrányos helyzet és a bűnözés összefüggései. Valóság, 1982.8.

- Gönczöl Katalin:** A büntető hatalom korlátai. B.Sz. 1986.4. 57-60.o.
- Gönczöl Katalin:** A bűnelkövetés társadalmi reprodukciójának tényezői a családban. M.J. 1986.6. 501-517.o.
- Gönczöl Katalin:** Büntetőpolitika és társadalompolitika hazánkban az 1960-as évektől. B.Sz. 1986.11. 50-57.o.
- Gönczöl Katalin:** A bűnelkövetés családban megvalósuló reprodukciója. In: K.K. 11. Szerk.: Hack Péter. Budapest, 1986.
- Gönczöl Katalin:** A büntetőhatalom korlátai - a társadalompolitika lehetőségei. Doktori disszertáció. Budapest, 1989.
- Gönczöl Katalin:** Bűnös szegények. Budapest, 1991.
- G.Márkus György:** Az ifjúsági szubkultúrák ideológiája. Vil. 1985.3. 155-159.o.
- Greza Ferenc:** Büntetőjogi eszközök és terápiás attitűdök a narkológiai munkában. In: K.K. 25. Budapest, 1988. 67-77.o.
- Greza Ferenc:** Önkéntes segítők bevonása a narkológiai munkába. Gy. és I.v. 1989. 1-2. 95-105.o.
- Gubi Magda:** Serdülő és ifjúkori neurózisok. Budapest, 1979.
- Guszev, Sz.J.:** A kábítószer-fogyasztás elleni küzdelem aktuális problémái. Szovetszkoje Gaszudarsztvo i Pravo, 1988.5. 83-91.o.
- Gusztos Erzsébet Lak Lajosné:** Organikus oldószer-abúzus iskolás-gyermekéknél és annak rehabilitációs problémái öt esztendő távlatából. Alk. 1979.4. 247.o.
- Gyenge Eszter:** Serdülőkori krízisek kezelése ifjúsági pszichiátriai osztályon. (Szigetvár). Alk. 1984.1. 28-29.o.
- Gyenge Eszter:** Drogfogyasztó serdülők kezelése ifjúsági pszichiátriai osztályon. Gy. és I.v. 1974.4.
- Gyenge Eszter:** Drogfogyasztó serdülők kezelése pszichiátriai osztályon. Gy. és I.v. 1987.4. 6-10.o.
- György Júlia:** Az antiszociális személyiség. Budapest, 1967.
- Györgyi Kálmán** beszámolója a XI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszusról (1974.IX.8. - IX.14.). J.K. 1975.1. 53-56.o.
- Gyurkó László:** Csövesek? B.Sz. 1981.1. 76-78.o.
- Halász András:** A kábítószer helyettesítő vagy pótló anyagok és szerek által való veszélyeztetettség egyes kérdései. B.Sz. 1977.1. 71-72.o.

- Halbach, H.:** Terminológia. In: Viselkedés? - Betegség? - Társadalmi probléma? (Szemelvények az alkoholológia szakirodalmából). Alkoholológiai Kiskönyvtár 8. Budapest, 1985.
- Hacker Ervin:** Az egyesületek büntetőjogi cselekvőképessége és felelőssége. Pécs, 1922.
- Hacker Ervin:** Háború és bűnözés. Magyar Szemle, 1943.jún.
- Hamburger, G.:** Die Peking-Bombe. Chinas geheime Superwaffe. Stuttgart, 1974.
- Hammersly, R., and Morrison, V.:** Effects of Polydrug use on the Criminal Activities of Heroin-users. British Journal of Addiction, 82:899-906, 1987.
- Hanák Katalin:** A volt állami gondozottak társadalmi beilleszkedése. In: Szocializációs zavarok - beilleszkedési nehézségek. Budapest, 1985.
- Hankiss Elemér-Machin Róbert-Füstös László-Szakolczai Árpád:** Kényszerpályán? A magyar társadalom értékrendszerének alakulása 1930 és 1980 között. MTA Szociológiai Intézet Kiadványa. Budapest, 1982.
- Hársing László:** A metodológiai szabályok néhány típusa és megalkotási módja. Magyar Filozófiai Szemle, 1976.1. 38.o.
- Haskell, M.R. Yablonsky, L.:** Criminology: crime and criminality. Third ed., Boston, 1983.
- Hawkins, D.J.-Fraser, W.M.:** Az utcai drogfogyasztók társas kapcsolatai - két elmélet összehasonlítása. Alk. 1986.1. 36-37.o.
- Hegedűs Imre:** Beszámoló a Freinburgi "Szociális munka és szenvedély-betegségek" c. nemzetközi szemináriumról. Alk. 1973.3. 175.o.
- Hermann, Joachim:** Újabb fejlemények az amerikai büntető igazságszolgáltatásban. M.J. 1986.12. 1059-1062.o.
- Himmelstein, J.L.:** The strange career of marihuana. Politics and ideology of drug control in America. London, 1983.
- (H.K.) A legnagyobb üzlet. Nők Lapja 1988.20. 5.o.
- Hógyész László-Halász Miklós:** Az altató és nyugtatószerek fogyasztásának jellemzői üzemi és intézeti dolgozóknál. Alk. 1979.4.

- Hontvári Emil:** A kábítószerrel való visszaélés felderítése és megelőzése. In: Életvédelem II. kötet. Az életvédelmi előadók országos továbbképzésének anyaga. Budapest, 1972. 147-160.o.
- Hoppál Mihály:** A deviáns magatartás a hiedelemrendszer tükrében. Alk. 1978.4. 207-211.o.
- Hoppál Mihály-Szecskő Tamás (szerk.):** Értékek és változások I.-II. Budapest, 1987.
- Horányi Györgyné:** Jelentés a fővárosi nevelési tanácsadókban jelentkező egészségkárosító vegyi anyagokkal visszaélő fiatalokról. Kézirat. Budapest, 1980.
- Horváth Ágnes:** "Közönyösek". Csövesekkel készített mélyinterjúk feldolgozása, különös tekintettel a középfokú oktatásra. Alk. 1985.3. 24-34.o.
- Horváth Tibor:** Megjegyzések a büntetőpolitika és a büntetési rendszer összefüggéseiről. J.K. 1987.12. 64.o.
- Horváth Tibor:** Gondolatok büntetéstani problémáinkhoz. M.J. 1971.5.
- Horváth Tibor-Lévai Miklós:** Kriminológiai Szakirodalom-gyűjtemény (Válogatás a magyar kriminológiai irodalomból). Budapest, 1990.
- Huszár Tibor:** Fiatalkorú bűnözők. Budapest, 1964.
- Ifjúság és társadalom.** A 14. tokaji író tábor tanácskozásának korreferátumai és vitája. Napjaink, 1986.1.
- Az Igazságügyi Minisztérium 8002/1982. (IK.12.) IM számú tájékoztatója** a fiatalkorúak büntető ügyeiben folytatott ítélkezési gyakorlat vizsgálatáról.
- "Így buktak le a kábítószer-kereskedelem nagyjai."** Szemleciikk. B.Sz. 1985.5. 126-127.o.
- Illyés Sándor:** Általános problémák a deviáns magatartás szocializációs előzményeinek kutatásában. In: A "társadalmi beilleszkedési zavarok" kutatási főirány kutatóinak munkaértekezlete (Pilis-szentkereszt, 1987. november 9-10-11.) c. kiadványban. 3-24.o.
- Inciardi, J.A., Pottieger, A.E.:** Drug use and crime among two cohorts of women narcotics users: an empirical assessment. The Journal of Drug Issues, 16(1), 91-106, 1986.
- Interjú az ifjúkori bűnözésről és megelőzésének néhány kérdéséről** Dr. Szijártó Károllyal. B.Sz. 1978.12. 26-53.o.

Interjú Marco Taradash-sal: A jelenlegi kábítószer-törvények veszélyesebbek, mint maga a kábítószer. R.L. N^o = 13 (April, 1991), 7-80.o.

-i-r: Pénzmosók. M.N. 1990.febr.

Irk Albert: Kriminológia I. Kriminálaetiologia. Budapest, 1912.

Irk Ferenc: A kriminológia helyzete az NSZK-ban. In: K.K.T. XV. Budapest, 1978.

Irk Ferenc: Közúti balesetek. Budapest, 1979.

Irk Ferenc: A társadalmi rétegződés kriminológiai és büntetőjogi vetületeinek rendszere. K.K.T. XVIII.k. Budapest, 1981.

István Éva: A kábítószer-fogyasztás főbb nemzetközi tendenciái. In: Tájékoztató. A Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztály Társadalomtudományi Felsőoktatási Osztályának kiadványa. 1989. 3. Szerk.: Szigeti Györgyné.

Janza Frigyes: A kábítószer-felderítés új módszerei. B.Sz. 1989.12. 77-80.o.

Jarosz, M.: Samoniszczenie. Samobójstwo. Alkoholizm. Narkomania. Wroclaw, 1980.

Jelentés a kábítószerrel visszaélés és a kóros szenvedélykeltés miatt indult büntető ügyekben folytatott ítélkezési gyakorlatról. IM Bírósági Főosztály, Budapest, 1986. szeptember 17.

Jenny, R.: Drogenkonsum und Drogenhandel im Blickpunkt des Kriminologen. Zürich, 1973.

A jog és a terápia összefüggései a kábítószerfogyasztók kezelésében. K.K. 25. Budapest, 1988. Szerk.: Lévai Miklós

Johnston, L.D.: The survey technique in drug abuse assessment. Bulletin on Narcotics, 61, 1-2, 29-40. 1989.

Józsa Péter: A magyar városi ifjúság szociodemográfiai összetétele. Népművelési Intézet I.-II.-III.k. Budapest, 1979.

Juhász Erzsébet: Ifjúságunk és a narkomania. Gy. és I.v. 1987.1.

Juhász Pál-Pethő Bertalan: Általános pszichiátria I.-II.-III.k. 1983.

Kábítószerek és mérgek előállítása, kezelése és forgalma. Összeállította és a magyarázatokat írta: Gerőczy Miklós. Budapest, 1959.

- "A kábítószer-ellenes törvényről." Szemleciikk. B.Sz. 1988.4. 121.o.
- "A kábítószer ellen küzdő liga Lengyelországban." Somfai Péter interjúja Marek Kotanszkival. Képes 7. 1987.1. 6.o.
- "Kábítószer elleni harc." Szemleciikk. B.Sz. 1989.10. 121-122.o.
- A kábítószer-élvezet Csehszlovákiában. I.Sz. 1984.4. 110-112.o.
- Kacziba Antal: Az új Családjogi Törvény és a rendőri család-, gyermek- és ifjúságvédelmi munka. In: Az új Családjogi Törvény büntetőjogi összefüggései. K.K. 20. Szerk.: Lévai Miklós. Budapest, 1988. 39-51.o.
- Kacziba Antal: Útvesztők helyett kiutakat keresve. Gy. és I.v. 1988.1.
- Kádár Krisztina: Kodifikációs elgondolások az új Büntető Törvénykönyv Különös Részéről. B.Sz. 1978.4. 11-17.o.
- Kaiser, G.: Kriminologie. Heidelberg, 1988.
- Kállainé Jakab Ágota: A kábítószer-fogyasztás helyzete Lengyelországban az 1980-as évek elején. B.Sz. 1985.11. 119-122.o.
- Kalmár Zsuzsanna: A kábítószer törvény mint a jövőbeni szabályozás egyik lehetősége. (A lengyel példa.) In: A jog és a terápia összefüggései a kábítószer-fogyasztók kezelésében. K.K. 25. Budapest, 1988. 42-46.o.
- Kandel, D.B. (ed.): Longitudinal research on drug use: empirical findings and methodological issues. New York, 1978.
- Kapitány Ágnes-Kapitány Gábor: Az értékek és az ifjúság. I.Sz. 1986.5. 3-14.o.
- Katona Géza: Az Európa Tanács szerepe a nemzetközi büntetőjogi együttműködésben. B.Sz. 1990.11. 104-110.o.
- Kazsarszkij, D.D.: O praktyike primenyenyija ugolovnapravnouh norm ob otvetsztvennyosztji za narkotyizm. Vesztnyik Moszkovszkovo Universzityete 1988.2.
- Keller, M.: Újra az alkoholizmus betegség koncepciójáról. In: Az alkoholizmus főbb kérdései. Válogatás a nemzetközi alkoholológiai szakirodalomból. Alkoholológiai Kiskönyvtár 3. Budapest, 1981.
- Kenyeres Imre-Somogyi Endre-Bellus Erzsébet: Hallucinogén (ragasztószer) okozta halálos mérgezés. O.H. 1974.32. 1874-1876.o.

- Kéri László:** Generációs problémák, problémás generációk. Társadalomtudományi Közlemények, 1985.4. 568-586.o.
- Kéri László:** Az ifjúság helyzete és szocializációja. Napjaink, 1985.12.
- Királyné Dévai Margit:** A kábítószerjelenség néhány sajátossága Olaszországban. TBZ Bulletin V. Budapest, 1985. Szeptember. 115-212.o.
- Királyné Dévai Margit:** Intézmények és szakemberek a toxikománia gyógyításának szolgálatában. Olaszországi tapasztalatok. Gy. és I.v. 1987.4. 10-16.o.
- Király Tibor:** A büntetőjog és a garanciák. J.K. 1981.5. 357-364.o.
- Kiss Géza:** Tanácskozás a kábítószereket pótló és helyettesítő anyagokkal való visszaélésekről. Alk. 1982.2. 108-109.o.
- Kiss István** kommentárja Tóth István cikkéről. B.Sz. 1977.4. 65-66.o.
- Kisgyörgy Éva-Peller László:** Tékozlók vagy eltékozoltak? (Kábítószer-fogyasztókról és a velük foglalkozó intézményekről.) Alk. 1987.3. 1-25.o.
- Kisszékelyi Ödön:** Antiparkinsonos szer (Parkan), mint hallucinogen. O.H. 1973.15. 855-859.o.
- Kisszékelyi Ödön:** A trihexyphenidyl hallucinatio mechanizmusának hypothesis. Ideggyógyászati Szemle, 1973.11-12. 570-574.o.
- Kisszékelyi Ödön:** Beszélhetünk-e a narkománia új korszakáról. Ideggyógyászati Szemle, 1973.5. 219-220.o.
- Kisszékelyi Ödön:** Drogfogyasztás középiskolások körében. O.H. 1975.15. 846-848.o.
- Kisszékelyi Ödön-Gusztos Erzsébet-Lak Lajos-Virágh Erzsébet:** Oldószerrel való visszaélés. O.H. 1974.32. 1867-1870.
- Kisszékelyi Ödön-Kovácsné Jánosfi Zsuzsanna:** A fiatalkori toxikomániák etiológiai és motiváló tényezői. Alk. 1977.1. 9-13.o.
- Kisszékelyi Ödön:** Toxikománia. Budapest, 1979.
- Kisszékelyi Ödön:** Drogokkal való visszaélés a hazai fiatalok körében. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1979.
- Kisszékelyi Ödön:** Droggal visszaélő fiatalok és a pszichiátriai rehabilitáció lehetőségei. Alk. 1981.3. 143-145.o.

- Kisszékelyi Ödön:** Kábulat minden áron? Budapest, 1982.
- Kisszékelyi Ödön:** A fiatalkori narkománia újabb tendenciái. B.Sz. 1985.12. 26-28.o.
- Kisszékelyi Ödön:** A fiatalkori drogprobléma hazai kibontakozása és jelenlegi helyzete. Gy. és I.v. 1987.4. 1-6.o.
- Kisszékelyi Ödön:** A hazai drogkarrier és a jelenlegi droghelyzet néhány jellemzője. Alk. 1990.4. 30-31.o.
- Knoll József:** A dependenciához vezető szerek farmakológiai jellemzői. Alk. 1981.3. 129-133.o.
- Kolosi Tamás:** Tagolt társadalom. Budapest, 1987.
- Kolos Tamás:** A ragasztószereket narkotikumként használó gyermekek pszichológiai vizsgálata. Magyar Pszichológia, 1974.3.
- Kolos Tamás-Piszker Ágnes-Gallus Klára:** Ragasztószert narkotikumként használó gyermekek pszichológiai vizsgálata. Magyar Pedagógia, 1974.3. 286-290.o.
- Kolozsi Béla:** A különféle hivatások illetékessége a narkománia visszaszorításában. In: A "társadalmi beilleszkedési zavarok" Kutatási Főirány Kutatóinak III. Munkaértekezlete c. kiadványban. 262-278.o.
- Kolozsi Béla:** A társadalmi beilleszkedési zavarok szociológiája. In: Orvosi szociológia. Szerk.: Molnár László. Budapest, 1989. 54-72.o.
- Kolozsi Béla:** Szembenézni a drogveszéllyel. I.Sz. 1989.5. 3-17.o.
- Komáromi Éva:** Kábítószer- és alkoholfüggőség problémái és terápiás kísérlete deviáns állami gondozottaknál. Kézirat. Budapest, 1986.
- Komáromi Éva:** Egy lengyelországi Monar tanyán tett szakmai látogatás tapasztalatai. Gy. és I.v. 1987.1.
- Komáromi Éva-Mikus Gyula:** Egy fővárosi ifjúsági otthonban tapasztalható szenvedélyártalmak és a megelőzésükre, csökkentésükre tett intézkedések. Budapesti Nevelő, 1986.2. 14-24.
- Konzultáció a fiatalkori bűnözésről és a gyermekvédelemről.** A konzultációt vezette: Nyerges Lajos. B.Sz. 1979.8. 37-44.o.
- Konzultáció:** Az aluljárók világától az alvilágig. A konzultációt vezette: Nyerges Lajos. B.Sz. 1980.8. 28-36.o.
- Korinek László:** Rejtett bűnözés. Budapest, 1988.

- Kósa Ferenc-Virágos Kis Erzsébet-Rengei Béla-Szendrényi Júlia:** Ópiumhalál vizsgálata. B.Sz. 1987.5. 102-106.o.
- Kovács Judit:** Programhirdetés a kábítószer ellen Szegeden. Beszélgetés Gerevich József pszichiáterrel. M.N. 1987. VIII.5. 5.o.
- Kovács Lajos:** Visszaélés kábítószerrel. B.Sz. 1988.2. 11-16.o.
- Kőbányai János:** A margó. Budapest, 1986.
- Kőbányai János:** Beatünnep után. Budapest, 1986.
- Kóhalmi Géza:** A közbiztonság és közrend elleni bűncselekményekre vonatkozó kodifikáció elgondolása. M.J. 1975.11.
- Könczöl Csaba (szerk.):** Fantasztikus világ I.-II.
- Körmendy István:** Nevelési feladatok a fiatalok kábító hatású vegyszer- és gyógyszerfogyasztásának megelőzésére. Alk. 1984.3-4. 57-59.o.
- Kőrösi Antal:** Kábítószerrel való visszaélés bizonyítása. B.Sz. 1978.6. 116-118.o.
- Krajcsovics Pál:** A kábítószert helyettesítő vagy pótló anyagok és szerek által való veszélyeztetettség megelőzésének feltételeiről. B.Sz. 1977.2. 69-70.o.
- Krajcsovics Pál-Husvéth Csaba-Nagy Dénes-Simon Józsefné:** Fulladásos halál hallucinogén hatású, szerves oldószer élvezete közben. O.H. 1976.9. 538-541.o.
- Kramer, J.M.:** Drug Abuse in the Soviet Union. Problems of Communism (USA), 1988. Vol. 37. No.2. 28-48.o.
- Krémből is készül kábítószer.** Narkósok nyomában. Esti Hírlap, 1987.aug.7. 5.o.
- Kreuzer, A.:** Aggressions-Kriminalität. Wiesbaden, 1978.
- Ksypin-Exner, K.:** A drogproblémák megjelenési formái és fejlődésének irányai. Alk. 1979.3. 182-184.o.
- Kube, E.-Koch, K-F.:** Die Kriminalitätslandschaft in Ost und West im Zeichen des politischen Umbruchs. Der Kriminalist. 1990.9.
- Kubinyi Ferenc:** Megkésett requiem 27 fiatal ravatala felett. I.Sz. 1984.2. 42-52.o.
- Kubinyi Ferenc:** A rendőrség felelőssége? M.N. 1989.máj.25. 6.o.
- Kuhn, T.S.:** A tudományos forradalmak szerkezete. Budapest, 1984.
- (Kulcsár):** Heroin-ügy: a hatóságok egyelőre türelmet kérnek. Nem egyeznek az időpontok! Magyar Hírlap, 1989.dec.13.

- Kulcsár Kálmán:** A szociológiai gondolkodás fejlődése. Budapest, 1966.
- Kulcsár Kálmán:** Politikai- és jogszociológia. Budapest, 1987.
- Kulcsár Kálmán:** Szociológia. Budapest, 1981.
- Kulcsár Kálmán:** A fejlődés és a jog. (A jog lehetőségei a tudatosan irányított társadalmi változásokban.) Szociológia, 1981.2. 143-157.o.
- Kuncz Elemér-Liziczai Etelka:** A trihexyphenidyl (Parkan), mint hallucinogén. O.H. 1973.45. 2732-2733.o.
- Kuncz Elemér:** A szenvedélybetegségek kriminológiai és elmeszakértői problémái. In: Huszár Ilona-Magyar István-Kuncz Elemér: Igazságügyi elmekörtan. Szerk.: Huszár Ilona. Budapest, 1986.
- Kurucz Péter:** Büntetőjogi védelem Magyarországon - a kábítószer-fogyasztás elterjedésének megakadályozására. Alk. 1981.4. 247-249.o.
- Kürti Gábor:** Hideg pulyka, keksz. Beszélgetés Cserne Istvánnal a magyarországi kábítószer-fogyasztásról. Élet- és Irodalom, 1985. 39. 7.o.
- Kürti Gábor:** A lengyel kompót. Varsói beszélgetés a kábítószer-fogyasztásról. Élet- és Irodalom, 1985.40. 7.o.
- Ladewig, D.:** Drogfogyasztás, drogfüggőség. Alk. 1978.4. 230.o.
- Lahti, R.:** The utilization of criminological research in Finnish criminal law reform. A paper for the Ninth International Congress in Criminology Vienna - 25 to 30 September 1983.
- Lak Lajosné Gusztos Erzsébet:** Pszichológiai vizsgálatok ragasztószert belélegző iskolás gyerekeknél. Alk. 1976.1. 9-11.o.
- Lakatos István-Nagy László:** A kábító hatású anyagok (szerek) kóros élvezete. M.J. 1982.6. 527-537.o.
- Landes-Fuss, M.G.:** Egy rém ronda vörös barakk Amerikában. Budapest, 1987.
- László Ágnes:** Kimozdulni a mélypontról. Interjú Erdős Eszterrel. M.N. 1986. I.6. 5.o.
- Leary, T.:** The politics of ecstasy. London, 1970.
- "Legalizálni kell!" Lozada, R., interjúja Friedman, M., professzorral a "Le Figaro" (Párizs) 1990. május 19-i és 20-i számában.
- Lemert, E.M.:** Social Pathology. New York, 1951.

- Lemert, E.M.:** Társadalmi struktúra, társadalmi kontroll és deviáció. In: A deviáns viselkedés szociológiája. Budapest, 1974. 64-79.o.
- Lengyel György-Juhász István:** A fiatalkori narkománia Szolnok megyében. B.Sz. 1986.3. 65-66.o.
- Lentner, V.:** A narkomániáról, általános és gyakorlati szempontból. Alk. 1975.4. 187.o.
- Leroy, B.:** L'Europe des douze face a la demande de stupefiants. Etude comparative des legislations et des pratiques judiciaires. 1990.
- Lévai Miklós:** A kábítószer-élvezet, mint társadalmi probléma Magyarországon. In: A kábítószer és a kábító hatású anyagok fogyasztásának büntetőjogi problémái. K.K. 15. Budapest, 1987. 90-95.o.
- Lévai Miklós:** A boldogság vágya és hiánya. Gondolatok két könyvről és a kábítószer-élvezetről. Napjaink, 1987.október 14-16.o.
- Lévai Miklós:** Kábítószer-probléma és jogi szabályozás. In: A jog és a terápia összefüggései a kábítószerfogyasztók kezelésében. K.K. 25. Budapest, 1988. 90-94.o.
- Lévai, M.:** Drogenproblem und Drogenkriminalität in Ungarn in den 70er und 80er Jahren. Monatsschrift für kriminologie und Strafrechtsreform 1990.2. 90-104.o.
- Lévai Miklós:** Narkománia és kriminalitás. Az OET Drogprogram 1989. évi narkológiai tanfolyamának anyaga. Kézirat, 1989.
- Lévai Miklós:** Az Európa Tanács a kábítószerprobléma ellen. Alk. 1989.3. 4-9.o.
- Lévai Miklós:** A kábítószer-probléma és a bűnözés összefüggése. In: A K.K. 34-35-36. számait tartalmazó kötetben. Budapest, 1990. Szerk.: Kerecsi Klára. 168-204.o.
- Lévai Miklós:** A kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitika Nyugat-Európában. M.J. 1989.9. 797-801.o.
- Lévai Miklós:** Kábítószer-bűncselekmények miatt elítéltek kriminológiai vizsgálata. In: "Drogkutatósi Alirány (Előtanulmányok)" c. kötetben, amely a TBZ kutatók 1990. évi pilisszentkeresztii Munkaértekezletére készült. 113-136.o.
- Lévai Miklós:** Vigyázat, drogvészély! M.N. 1990. júl. 9. 5.o.

Levendel László: Az alkoholpolitika humanizálása. Ne vígy minket kísértésbe... M.N. 1988.jul.2. 11.o.

Lisko Ilona: Csöves szubkultúra. Oktatásügyi kutatások, 1986.1. 33-39.o.

Lucchini, R.: Fiatalkorú narkósok és a drog-szcéna. Alk. 1986.4. 61-62.o.

Maddux, J.F.-Hoppe, S.K.-Costello, R.M.: Psychoactive substance use among medical students. American Journal of Psychiatry, 1986. 143. 187-191.o.

A magyar ifjúság a nyolcvanas években. Budapest, 1984.

A magyar ifjúság kulturális melléklete a magyarországi kábítószer-szedésről, a megelőzési programról. M.I. 1987.jun.26.

A Magyar Szociológiai Társaság tudományos ülészsaka (1981.ápr.23-24.): "A többszörösen hátrányos helyzetű rétegek vizsgálata." Az ülés anyagát közli: Szociológia, 1981.3-4. 279-332.o.

Mannheim, K.: A nemzedéki probléma. In: Ifjúságszociológia. Budapest, 1969. 31-67.o.

Markója Imre: A Btk módosításáról. M.J. 1972.1. 1-6.o.

Markója Imre: A büntetőpolitikának is figyelembe kell vennie a társadalmi és gazdasági változásokat. M.N. 1987.június 26.

Matra, D.: Becoming deviant. Prentice-Hall, 1969.

Maziejuk, H.: Lengyel narkománia: Rövidesen ismét virágzik a mák. Alk. 1984.1. 75.o.

Márkus György: Marxizmus és "antropológia". Az emberi lényeg fogalma Marx filozófiájában. Budapest, 1971.

Mátyus Aliz: Holnap innen, tegnapon túl. Budapest, 1980.

Mauger, G.-Fossé-Poliak, C.: A csövesek. Ford.: Lázár Gy. Szociológiai Figyelő, 1986.1. 52-81.o.

Mayer Jolán: Az interpol Magyar Nemzeti Iroda tájékoztatója a kábítószerhelyzet 1988. évi alakulásáról. Kézirat. 1989.

Mays, J.B.: Juvenile delinquency, the family and the social group. In: Szemelvények a büntetés-végrehajtás külföldi szakirodalmából c. kiadványsorozat 1986/87-es kötetében. Ford.: Zala Györgyi. IM BV Országos Parancsnoksága Nevelési Osztály.

Mc Clintock, F.H.: The Dark Figure. Collected Studies in Criminological Research, Vol. V. Council of Europe, Strasbourg, 1968.

Merényi Kálmán: A szexuális erőszak. Budapest, 1987.

Merton, R.K.: Társadalomelmélet és társadalmi struktúra. Budapest, 1980.

Mészáros János: A fiatalkori bűnözésről. Pedagógiai Szemle, 1981.1.

Mészáros József: Budapesti tapasztalatok kábítószerélvező fiatalokról. B.Sz. 1974.9.

Mészáros József: A fiatalkori bűnözés és a csavargás. B.Sz. 1978.11. 19-23.o.

Meyer, J. (Hrsg.): Betäubungsmittelstrafrecht in Westeuropa. Freiburg i. Br. 1987.

Mikus Gyula: A szenvedélyártalmak nyomán kialakult személyiségtorzulásokról. B.Sz. 1986.8. 48-52.o.

Mikus Gyula: A szenvedélyártalmak jelentkezése és elterjedése a fővárosi állami gondozottak körében, valamint megelőzésük és terápiájuk módszerei. Gy. és I.v. 1987.1.

Mokány József ismertetője Kisszékelyi Ödön: Drogokkal való visszaélés a hazai fiatalok körében című kandidátusi értekezéséről. B.Sz. 1981.2. 51-56.o.

Moldova György: Bűn az élet. 102. és 103. rész: Interjú az Idegenforgalmi Alosztály kábítószeres ügyekkel foglalkozó vizsgáló tisztjével. M.N. 1988.ápr.30. és máj.2.

Moldoványi György: A közbiztonság és közrend elleni bűncselekményekre vonatkozó kodifikáció elgondolások. M.J. 1978.9.

Molnár Emőke: Jelentés a kóros szenvedélykeltés vétsége miatt indított bűnügyek vizsgálatának tapasztalatairól. Legfőbb Ügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztály, 1982.

Molnár József: Galeribűnözés. Budapest, 1971.

Molnár József: A város és a bűnözés. In: K.K.T. XXI. 1984.

Molnár József: A csoportos elkövetés a fiatalkori bűnözésben. B.Sz. 1986.8. 48-52.o.

Molnár Miklós: AIDS és a felelősség. B.Sz. 1988.6. 47-52.o.

- Mott, J. and Taylor, M.:** Delinquency amongst Opiate Users. Home Office Research. Studies, London, 1974.
- Mott, J.:** Drug misuse and crime. In: The importance of narcotics in relation to criminality. Collected Studies in Criminological Research. Volume XIII. Council of Europe, 1975.
- Mott, J.:** A drogabúzus epidemiológiája, gyógyszerabúzusban - Angliában a használó személyek nyilatkozata szerint. Alk. 1978. 178.o.
- (MTI):** Huszonegy kiló tiszta heroin. Magyar kábítószercsempészeket tartóztattak le Rómában. M.N. 1989.dec.11.
- MTI:** jelentés a magyar drogosokról. M.H. 1990.nov.10.
- Mueller, G.:** Drug Addiction and the Drug-Economy: a foremost criminology challenge. In: Conference on Drug Addiction II. World Basque Congress Ponencias, San Sebastian, 1987. 228-238.
- Murányi Gábor** recenziója Géczi János Vadnarancsok című kötetéről. Alk. 1983.2. 107-109.o.
- Nagy Emőke:** A szigetvári modell. Magyar Ifjúság, 1986.46. 32-33.o.
- Nagy Ferenc:** Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében. Budapest, 1986.
- Nagy Gábor:** Narkománia-prostitúció-AIDS. B.Sz. 1990.7.
- Nagy Gábor-Lovass Pál:** A kábítószeres világ. Budapest, 1985.
- Nagy Mihály:** Csövesek és punkok Szegeden. B.Sz. 1984.2. 96-99.o.
- Nánási László:** A kóros élvezetre alkalmas anyagok a magyar büntetőjogban. In: Jogász Szövetségi Értekezések. Magyar Jogász Szövetség, Budapest, 1986. 120-151.o.
- Nemes Péter:** Ismerkedés a csövesek világával. Budapest, 1984.
- Németh Zsolt:** Kábítószeres és kábítószerpótló anyagok fogyasztásának büntetőpolitikai problémái. In: A kábítószer és a kábító hatású anyagok fogyasztásának büntetőjogi problémái. K.K. 15. Budapest, 1987. 4-41.o.
- Németh Zsolt:** A drogok és a bűnözés. Nemzetközi egyezmények. In: A bódulat csapdájában. Szerk.: Vabrik László. Budapest, 1989.
- A nemzetközi egészségügyi törvénykezés rendelkezései a kábítószerekről (narkotikumokról, pszichotróp és egyéb, függőséget előidéző szerekről).** Alk. 1984.1. 70-71.o.

- Neukum Lea:** Toxikománia-kábulatban-veszélyeztetett fiatalok. Magyarország, 1980. szept.14. 23.o.
- "A "nulla-tolerancia" politikáról". Szemlecikk. B.Sz. 1989.4. 128.o.
- Nyíri Sándor:** Új szemléletmóddal a bűnözés új jelenségéről. B.Sz. 1987.9.
- Orell Ferenc János:** Az ügyészi munka helye és szerepe az ifjúkori kóros szenvedélyek elleni küzdelemben, főleg Pest megyei tapasztalatok alapján. Ügyészségi Értesítő, 1987.1. 26-31.o.
- Orell Ferenc János:** Ügyészi szemmel az ifjúkori kóros szenvedélyek megelőzéséről. In: A kábítószer és a kábító hatású anyagok fogyasztásának büntetőjogi problémái. K.K. 15. Budapest, 1987. 103-106.o.
- Orell Ferenc János:** A fiatalok körében elterjedt bódulatkeltő anyagokkal kapcsolatos tapasztalatok Pest megyében. B.Sz. 1988.9. 34-37.o.
- Összefoglaló** jelentés a fiatalok által alkohol- és más bódulatkeltő anyagok hatása alatt elkövetett bűncselekmények vizsgálatáról. Legfőbb Ügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztály, 1988.
- Paksy Mária:** A kábítószer-élvezetről és annak magyarországi jellegzetességeiről. Szakdolgozat. Pécs, 1976.
- Pálvölgyi Miklós:** A jéghegy csúcsa: Kórházban kezelt drogok. In: "Drogkutató Alirány" (Előtanulmányok) c. kötetben. TBZ Munkaértekezlet. Pilisszentkereszt, 1990. 82-1010.
- Papp Imre:** Kábítószerrel való visszaélés vizsgálata. B.Sz. 1977.6. 104-106.o.
- Pataki István:** A dependenciához vezető szerek farmakológiai jellemzői. Alk. 1981.3. 137-142.o.
- Pavlovits Miklós:** Szipó, galéri, szeretet. Beszélgetés az ifjúság beilleszkedési zavarairól. Új Auróra, 1986.3. 131-139.o.
- Pethő Bertalan:** Társadalmi betegség? Drogfogyasztással kapcsolatos életforma-modellek. Vil. 1986.12. 683-690.o.
- Pethő Bertalan:** Drogfogyasztó szubkultúra és aranykor-mítosz. Vil. 1979.1. 58-62.o.

- Pethő Bertalan** (szerk.): Részletes pszichiátria I-II. Budapest, 1989.
- Peyrot, M.:** Cycles of Social Problem Development. The Case Drug Abuse. Sociological Quarterly, 25:83-960, 1984.
- Pick Imre:** A kábítószer-kérdés nemzetközi egyezményének főbb állomásai. B.Sz. Tájékoztatója, 1976.21.
- Pick Imre:** A kábítószer-élvezők zsargonja. Alk. 1977.1. 14-16.o.
- Pick Imre:** A kábítószer-élvezet és a bűnözés - különös tekintettel az ifjúságra. B.Sz. I. r.: 1977.3. 49-60.o.; II. r.: 1977.4. 44-55.o.
- Pick Imre:** Hazai tapasztalatok egyes pszichoaktív szerekkel visszaélő fiatalokúak zsargon ismeretéről. Alk. 1978.4. 212-214.
- Pick Imre:** Kábítószer-hanglemezről. Alk. 1980.2. 77-84.o.
- Pick Imre:** A megelőzés szerepe az euforizáló szerek illegális felhasználásának visszaszorításában. B.Sz. 1982.11. 60-64.o.
- Pick Imre:** A toxikománia megjelenése és veszélyessége hazánkban. In: Az ifjúkori bűnözés elleni harc időszerű kérdései. Kiadja a BM. ORFK Bűnügyi Csoportfőnökség, a Tudományos Szervezési Osztály és a Rendőrtiszti Főiskola. Budapest, 1986. 3-14.o.
- Pick Imre:** A toxikománia megjelenése és veszélyessége hazánkban. B.Sz. 1986.8. 59-64.o.
- Pittman, D.J.:** Az ivás és drogfogyasztás transzkulturális aspektusai. Alk. 1970. 3-4; 71-78.o.
- Pittman, D.J.:** Transcultural aspects of drinking and drug usage. In: 29th International Congress on Alcoholism and drug dependence. Ed.: Kiloh, L.G. and Bell, D.S. Butterworths Australia 1971 56-68.o.
- Pokol Béla:** A szociológia-elmélet új útjai. Budapest, 1988.
- Polt Péter:** Nemzetközi bűnözés, nemzetközi büntetőjog. B.Sz. 1989.5. 28-34.o.
- Popper Péter:** Antiszociális csoportok keletkezése fiatalokkorban. In: Pszich. t. XIV., Budapest, 1975. 349-357.o.
- Puskás Ildikó** könyvismertetése Boros-Vértessy: Narkóblues és Nagy-Lovass: A kábítószerek világa c. könyvekről. Gy. és I.v. 1987.1. 65-67.o.

- Pusztai László:** Elterelés a büntető útról. In: K.K.T. XXVIII. Budapest, 1991. 7-40.o.
- Rácz György:** A Legfelsőbb Bíróság elvi állásfoglalása a kábítószerral való visszaélés büntettének tárgyában. Alk. 1974.2. 56-57.o.
- Rácz József:** Sajátos szubkultúrális miliőben jelentkező drogfogyasztás példája: egy aluljárós csoportosulás narkózási-szokásai. Alk. 1985.2. 8-19.o.
- Rácz József:** Ifjúsági szubkultúrák - A varsói MONAR Szemináriuma (Varsó, 1986. június 17-19.). Alk. 1987.1. 32-35.o.
- Rácz József:** Fiatalok marginális helyzetű csoportjainak tanulmányozása. Társadalomtudományi Közlemények, 1986.3. 404-414.o.
- Rácz József:** Marginális ifjúsági szubkultúrák tagjainak drogfogyasztása. Alk. 1987.2. 1-12.o.
- Rácz József:** A drogfogyasztó magatartás. Budapest, 1988.
- Rácz József:** A személyiségjogok kérdése a drogfogyasztók terápiájában. In: K.K.25. Budapest, 1988. 57-66.o.
- Rácz József:** A drogfogyasztás sémájának társadalmi konstrukciója Magyarországon. Alk. 1989.1.
- Rácz József:** Drogfogyasztók személyiségjogai és terápiája. Gy. és I.v. 1989. 1-2. 90-94.o.
- Rácz József:** A magyarországi kábítószerezés koncepciói. Esély, 1990.4.
- Rácz József-Göncz Dániel-Kéthelyi Judit:** A Z. téri "csövesek". Vil. 1984.11.
- Ratkóczy Éva:** A csöves kérdés megértéséhez. Kritika, 1982.3.
- Ratkóczy Éva:** A motiváció szerepe a narkománok terápiájában. In: K.K.25. Budapest, 1988. 78-84.o.
- Ratkóczy Éva:** Egyházi missziók tevékenysége drogfogyasztó fiatalokkal. Alk. 1989.1. 17-21.o.
- Reboredo, I.M.M.:** Drogue et Criminalité. Revue Internationale de Police Criminelle 1980. 339.sz.
- Renband, K.H.:** Kezdődrogok és a drogok egymásután következésének sorrendje (szekvenciája). Alk. 1978.2. 111.o.
- Richard, D.:** Sex, drugs, death and the law. New Jersey, 1982.

- Riesmann, D.:** Az el nem kötelezett nemzedék. In: Ifjúságszociológia. Budapest, 1969. 21-7-237.o.
- Riesmann, D.:** A magányos tömeg. (Szerzőtársak: Glazer, N. és Denney, R.) Budapest, 1983.
- Roger, J.R.-Netter, P.-Faure, G.:** A gyógyszer-dependencia. Alk. 1978.1. 40.o.
- Rostow, W.W.:** A regionalizmus közelgő kora. Encounter, 1990. június. A cikk magyar fordítása megjelent a Valóság 1990. 10.sz-ban 112-114.o.
- Rucska Andrea Mária:** A kábítószer fogyasztás, mint pszichoszociális epidémia terjedése a hazai fiatalok körében. Kézirat. A Borsod megyei Bűnmegelőzési Tanács 1988. évi pályázatán díjat nyert pályamű.
- Sajó András:** Látszat és valóság a jogban. Budapest, 1986.
- Salisbury, E.H.:** A galeri. In: Ifjúságszociológia. Budapest, 1969. 315-337.o.
- Saltmarsh, G.:** Drug lobby faces Chinese conundrum. Police Review, 5.8. 1988.
- Scardaccione, F., Giannini, M.C., and Bruno, F.:** Drug addicts within Correctional System. A paper for 10th International Congress on Criminology, Hamburg 9/4/1988.
- Schenk, J.:** Droge und Gesellschaft. Berlin-Heidelberg-New York, 1975.
- Schenk, J.:** A társadalom magatartása a drogokkal szemben. Alk. 1978.2. 113-114.o.
- Schneider, H.J.:** A bűnözés és kezelése Japánban és a NSZK-ban. B.Sz. 1988.5. 112-118.o.
- Schäfer István:** A kábítószeres és a nemzetközi büntetőjog feladatai. A Magyar Külügyi Társaság Kiadványa. (Évszám nélkül.)
- Schur, E.M.:** Crimes without victims. Deviant behavior and public policy. New Jersey, 1965.
- Schur, E.M.:** Interpreting deviance. New York, 1979.
- Sebők János:** Kik azok a csövesek? Ifjúsági Magazin, 1980.9.
- Sebők János:** Divatdzsungel. Ifjúsági Magazin, 1982. 7-8.
- Sebők János:** Magyar-rock 2. Budapest, 1984.

- Seregi László: Vissza a társadalomba. Magyar Ifjúság, 1986.46. 35.o.
- Seszták Ágnes: Szombat este harapunk. Magyar Ifjúság, 1988. nov. 15. és nov. 22.
- Shepparc, A.M.-Wright, D.-Goddstadt, S.M.: Társak nyomása és droghasználat - A mítosz meghaladása. Alk. 1987.1. 41.o.
- Siklóai György: A bűnözés és a bűnüldözés főbb jellemzői 1979-ben. B.Sz. 1980.2. 3-9.o.
- Siklóai György: Az 1980-as bűnügyi helyzet értékeléséről. B.Sz. 1981.3. 19-27.o.
- Siklóai György: A nemzetközi bűnözés időszerű kérdései. B.Sz. 1984.4. 3-11.o.
- Siklóai György: Az ifjúság védelmében. B.Sz. 1986.8. 3-7.o.
- Simek Zsófia: Képmutatás nélkül a narkomániáról. B.Sz. 1983.4.
- Skrlj, M.: The Incidence and Drug Abuse Prevention. Yugoslav Survey, 1988. Vol. 29. No.1.
- Social deviance in Eastern Europe. Ed: Volgyes, I. Westview Press Boulder, Colorado 1978.
- Solms, W.-Steinbrecher, W.: A gyógyszerekkel, drogokkal, élvezeti cikkekkel való visszaélés és függőség általános problémái. In: Viselkedés? - Betegség? - Társadalmi probléma? (Szemelvények az alkohológia szakirodalmából) Alkohológiai Kiskönyvtár 8. Budapest, 1985.
- Soltész Anikó interjúja Gerevich Józseffel. I.Sz. 1985.5. 36-41.o.
- Somogyvári János: Visszaélés a kábítószerrel. Budapest, 1972.
- Stefani-Jambu-Merlin-Levasseur: Criminologie et science pénitentiare. 5. ed. Paris 1982.
- Stevens, R.-Ellsi, R.: Narcotic addicts and crime. Criminology, 1975.12. 474-486.o.
- Sutherland, E.H.: White Collar Crime. New York, 1949.
- Sükösd Mihály: Beatrice. Élet és Irodalom. 1979.máj.12.
- Szabó András: A fiatalok és a büntetőjog. Budapest, 1961.
- Szabó András: Bűnözés-ember-társadalom. Budapest, 1980.
- Szabó András: Bűnmegelőzési stratégiák. B.Sz. 1985.6. 3-16.o.

- Szabó András** zárszava az MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1987. I.22-i ülésén. In: A kábítószer és a kábító hatású anyagok fogyasztásának büntetőjogi problémái. K.K. 15. Budapest, 1987. 107-108.o.
- Szabó András:** Új jelenségek a bűnözésben és a megelőzés. B.Sz. 1987.9. 63-72.o.
- Szabó András:** A bűnüldözési stratégiáról. B.Sz. 1988.12.
- Szabó András:** Büntetés vagy gyógyítás. In: A jog és a terápia összefüggései a kábítószer fogyasztók kezelésében. K.K. 25. Budapest, 1988. 11-22.o.
- Szabó, D.:** Kriminológia és kriminálpolitika. Budapest, 1981.
- Szabó, D.:** A bűnözés szociológiája. Társadalomkutatás, 1987.4.
- Szabó János:** A veszélyeztetett fiatalokért. Új Ember, 1985. júl. 28.
- Szabolcsiné Benedek Ágnes:** A társadalmi morál és a devianciák néhány összefüggése. B.Sz. 1989.1. 64-66.o.
- Szabóné Nagy Teréz:** A büntetőpolitika. J.K. 1985.1. 1-10.o.
- "Szakítottunk a totális állambiztonsági koncepcióval." Balla Péter interjúja Ágoston Tibor rendőrezredessel. M.N. 1989. okt. 5. 4.o.
- Szaniszló Ferenc** interjúja: Aranygyapotgyökerek. Magyarország, 1988. március 25. 10-11.o.
- Szántó József:** A kábítószerrel való visszaélés elleni küzdelemről. B.Sz. 1978.12. 59-61.o.
- Szász János András:** Ifjúsági mozgalmak - ifjúsági kultúra. Valóság, 1983.4. 38-50.o.
- Szczepanski, J.:** A szociológia alapjai. Budapest, 1968.
- Székely Sándor:** Kábítószeresek és kábítószeresek. Családi lap, 1988. június. 12-13.o.
- Szerkesztőségi cikk** a csöves kérdésről. Élet és Irodalom, 1980. máj. 12.
- Szijártó Károly:** Tovább tart a bűnözés emelkedése. B.Sz. 1987.4. 3-11.o.
- Szilágyi Lászlóné:** "Időszerű-e" beszélni a kábítószer-élvezetről. B.Sz. 1985.1. 75-78.o.

Szobonya József: A kábítószer-élvezettel kapcsolatos rendőri tapasztalatok. B.Sz. 1976.3.

Szöghy Katalin: A heroin-tojás. 07 Magazin, 1989. 12.o.

Szymanski: A bűnözés helyzete Európa fejlett országaiban. B.Sz. 1989.4. 115-121.o.

Takách Gáspár: Serdülő és ifjúkori toxikomániák megelőzési-, ellátási-, gondozási rendszerének "Angyal földi Modell" programja. Tervezett tanulmány; kézirat, Budapest, 1985.

Tanulmányok a társadalmi beilleszkedési zavarok köréből. Budapest, 1980.

Tájékoztató a bűnözésről: 1985. év. Kiadja: a BM Adatfeldolgozó és Tájékoztatói Csoportfőnökség és a Legfőbb Ügyészség Titkársága.

Tájékoztató a bűnözésről: 1986. év.

Tájékoztató a bűnözésről: 1987. év.

Tájékoztató a bűnözésről: 1988. év.

Tájékoztató a bűnözésről: 1989. év.

Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: a Legfőbb Ügyészség Titkársága. 1983.

Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: a Legfőbb Ügyészség Titkársága. 1987.

Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: a Legfőbb Ügyészség Titkársága. 1990.

Tannanbaum, F.: Crime and the Community. New York, 1938.

A Társadalmi Beilleszkedési Zavarok Magyarországon I. Helyzelemzés és javaslatok. Budapest, 1984.

A Társadalmi Beilleszkedési Zavarok Magyarországon II. Háttéranyagok. Budapest, 1984.

Tauber István: A fiatalok bűnözés változásai egy empirikus felmérés tükrében. (Kutatási beszámoló). Kézirat. Budapest, 1990.

Telkes József: A társadalmi beilleszkedési zavarok eredményesebb megelőzéséért. Gy. és I.v. 1988.2.

Temesi László: 100 ampulla morfin. B.Sz. 1989.1. 94-95.o.

Temesi László: Kábítószeres mennyiségi meghatározása. B.Sz. 1989.3. 84-85.o.

Terestyéni Tamás: Kábítószer-problémával kapcsolatos tartalmak a magyar tömegkommunikációs eszközök 1987. évi közléseiben. Drogműhely 2. Budapest, 1988.

Terestyéni Tamás: Kábítószer-problémával kapcsolatos tartalmak a magyar tömegkommunikációs eszközök 1988. évi közléseiben. (Kutatói beszámoló) Alk. 1989.4. 38-47.o.

Thoma László: Az eladott punk. Kultúra és közösség. 1980.5. 86-90.o.

Thomas, N.: Drogenkriminalität. Stuttgart, 1982.

A XI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai. J.K. 1975.1. 56-60.o.

Tongue Éva előadása a TIT Nógrád megyei Szervezetének - a fiatalok körében terjedő szenvedélybetegségekről rendezett - nyári egyetemén. (Salgótarján, 1987. VII.8.)

Tóthfalusi Anna: Ne zárjátok börtönbe Lucy-t. Antiprohibitív röpirat. Magyar Narancs, 1991.III.7.

Tóth István: A kábítószer helyettesítő anyagokkal kapcsolatos büntetőjogi problémákról és megoldásokról. B.Sz. 1977.4. 65.o.

Toward scientifically based prevention. Ed.: Bruno, F., Andreotti, M.E., Brunetti, M. UNICRI Publ. N° 41, Rome, 1990.

A toxikománia alapvető kérdései. Az OKKRI Tájékoztatója 26.sz. 1986.

Törő Károly: Az orvosi jogviszony. Budapest, 1986.

Törő Károly: A kábítószer-élvezettel összefüggő személyiségvédelem. In: K.K. 25. Budapest, 1988. 32-41.o.

Tuchfeld, B.-Clayton, R.-Logan, J.: Alcohol, drug use and delinquent and criminal behaviors among male adolescents and young adults. Journal of Drug Issues. Vol.12. No.2. 1982.

Tudósítás a heroincsempészek római peréről. M.N. 1990.febr.7.

Az új kábítószer-törvény - terápiás nézőpontból. Alk. 1985.2. 56.o.

Ungerleider, J.-Thomas-Andrysiak, Th.: Változások a drog szcénában: drog használati trendek és viselkedésminták. Alk. 1985.4. 62.o.

- Vabrik László** (szerk.): A bódulat csapdájában. Budapest, 1989.
- Vajda Alajos**: A narkománia és a vele kapcsolatos bűnözés a Szovjetunióban. B.Sz. 1988.10. 109-118.o.
- Vajda Alajos**: Új bűnözési hullám a Szovjetunióban. B.Sz. 1989.7. 108-122.o.
- Váلكová, H.L.**: Az ifjúság nem alkoholos kábítószer-élvezetének egyes kérdései Csehszlovákiában. M.J. 1985.8.
- Váلكova, H., Karabec, Z.**: A kábítószerrel való visszaélés és annak következményei. In: Felelősség és társadalom. Szerk.: Vígh József-Polt Péter. Budapest, 1989. 423-434.o.
- Vámbéry Rusztem**: A kriminológia fogalma és iránya. In: Vámbéry Rusztem Emlékkötet. K.K. 10. 1986. Szerk.: Kónyáné Kutrucz Katalin. 6-18.o.
- Van Dijk, J.J.M.**: A bűnözés és a büntető igazságszolgáltatás. B.Sz. 1990.10.
- Varga Csaba**: Makroszociológiai jogelméletek: a jogászi világtól a jog társadalomelmélete felé. Szociológia, 1983.1. 65.o.
- Varga-Sabján Lászlóné Zihober Zsuzsanna**: A kábítószer és a kábítószerpótló anyagot fogyasztók és terjesztők volumenéről és a társadalmi körülményeiről készült felmérés eredményei. Belügyminisztérium, 1988.I.6.
- Vavró István**: Társadalmi ellentmondások, fiatalkori bűnözés. B.Sz. 1985.6. 26-34.o.
- Vavró István**: Bűnözés és büntetés. B.Sz. 1986.10. 3-8.o.
- Vavró István**: Az ifjúkori bűnözés dinamikája és főbb tendenciái. In: Az ifjúkori bűnözés elleni harc időszerű kérdései c. 1986. március 5-én megtartott tudományos ülés anyagát tartalmazó kötetben. Budapest, 1986. 1-23.o.
- Vavró István**: Kábítószerrel visszaélés miatt elítéltek 1980-1988. Kézirat. Budapest, 1989.
- Vermes Miklós**: A kriminológia alapkérdései. Budapest, 1971.
- A veszélyeztetett fiatalokról**. Szocialiszticeszkaja Zakonnoszty, 1988.6.
- "A veszélyeztetett fiatalokról." Szemleciikk. B.Sz. 1989.1. 121.o.
- Vicsek Ferenc-Vitézy László**: Úgy érezte, szabadon él. Budapest, 1989.

- Vígh József:** A fiatalkori bűnözés és a társadalom. Budapest, 1964.
- Vígh József:** Kauzalitás, determináció és prognózis a kriminológiában. Budapest, 1980.
- Vígh József:** A bűnözés megelőzésének társadalmi és jogi eszközei. In: A bűnmegelőzésről II. IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványa. 1984. 323-389.o.
- Vígh József:** Bűnmegelőzés és realitások. B.Sz. 1985.6. 17-25.o.
- Vígh József:** Bűnmegelőzés-kriminálpolitika-társadalompolitika. Jogpolitika, 1987.3. 3-4.o.
- Vígh József:** Kriminális magatartás-kriminális személyiségvonások-kriminális gondolatok szabadsága. B.Sz. 1990.2. 67-73.o.
- Vígh József:** A büntető igazságszolgáltatás néhány problémája. M.J. 1990.2. 102-109.o.
- Vígh József-Földvári József:** Kriminológiai alapismeretek. Budapest, 1982.
- Vikár György:** Az ifjúkor válságai. Budapest, 1980.
- Vingender István:** Kábítószerrel visszaélés és kóros szenvedélykeltés miatt elítéltek szociológiai jellemzői. In: Drogkutató Alirány (Előtanulmányok) TBZ Munkaértekezlet. Pilisszentkereszt, 1990. 71-81.o.
- Viski László:** Integrált bűnözés-elmélet és közlekedési kriminológia. J.K. 1973.9. 449-458.o.
- Viski László:** Közlekedési büntetőjog. Budapest, 1974.
- Völgyi Vera:** "Aztam magamnak hat évet." Ritmus: A Maradj Köztünk Alapítvány kiadványa. 1987. 9-10.o.
- Walker, H.:** Crime and criminology. A Critical Introduction. Oxford University Press. 1987.
- Weber, M.:** Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai I. Szociológiai Kategóriatan. Budapest, 1987. Ford.: Erdélyi Ágnes.
- Wéber Henrik:** A fiatalkorúak csoportosulásai a fővárosban. B.Sz. 1981.2. 76-77.o.
- White, H.R., Johnson, V., Garrison, C.G.:** The drug-crime nexus among adolescents and their peers. Deviant Behavior, 6:183-204, 1985.

Wiener A. Imre: A kábítószer-fogyasztás büntetőjogi megítéléséről. M.J. 1982.2. 160-163.o.

Wiener, R.S.P.: Drugs and School Children. London, 1970.

Wurmser, L.: A kényszeres kábítószerfogyasztás etiológiájának pszichoanalitikus vizsgálata. Ford.: Flaskay Gábor. In: Drogproblémák Nr.4.: Drogproblémák és személyiségzavarok. Válogatta, szerkesztette és a fordításokat ellenőrizte: Cserne István. Budapest, 1989. 11-29.o.

Young, J.: The drugtakers. The social meaning of drug use. London, 1971.

Ziegert, K.A.: A sociologist's view. In: Law and Social Control. Ed. by Kamenka, E. and Soon Tay, A.E. New York, 1980.

zs.e.: Mákony. M.N. 1989. dec.2.